

KOOS ON HEA

Tartu 2012

Haridus- ja Teadusministeerium

Kogumiku koostamisel osalesid:

Anne Orav, Heli Pundonen, Taimi Ruusmäe, Igne Lembinen, Margit Teller, Laura Lilles-Heinsar, Anne Kaskman, Juta Jaani, Merit Luik, Anna-Liisa Jõgi, Triin Lääne

Keeletoimetaja:

Leelo Jago

Tehnilised toimetajad:

Romasz Erlend Romantšik, Katrin Karu

Kaanepilt: <http://blackpic.ru/detskie-risunki-o-druzhbe.html>

Autoriõigus: kogumiku autorid, 2012;
SA Tartu Ülikooli Kliinikumi Lastefond

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
HOOLIVUS.....	12
Aita kaaslast	14
Lisad	17
Kameeleon – meie kaaslane	23
Lisad	26
Hooli oma sõpradest!	33
Lisad	36
LUGUPIDAMINE	55
Meie tugevad küljed	57
Hüüdnimede panemine	59
Lisad	62
Lugupidamine.....	65
Lisad	68
Viisakas käitumine. Bussireisile!	71
Lisad	73
Me elame siin kõik koos.....	75
Lisad	78
AUSUS.....	80
Ausus ja mina	82
Lisad	86
Ausus ja pere	90
Lisad	94
Ausus ja kaaslased	98
Lisad	102
SALLIVUS	110
Millised me oleme?	112
Lisad	115
Sallivus erinevuste suhtes	120
Lisad	123
Erinevad kultuurid rikastavad	133
Lisad	136
LUBADUSED JA KOKKULEPPED	144

Lubadused ja kokkulepped.....	146
Lisad	150
Luban ja pean sõna	164
Lisad	170
Lepime reeglites kokku.....	179
Lisad	186
VÄÄRTUSED LÄBI LUGUDE	196
Tööleht filmi analüüsiks.....	208

SISSEJUHATUS

Käesolev õppematerjal on valminud **Sihtasutuse Tartu Ülikooli Kliinikumi (SA TÜK) Lastefondi** eestvedamisel. SA TÜK Lastefond on Eesti suurimaid ja vanimaid lastehaiglate juures tegutsevaid heategevusfonde, kelle peamine eesmärk on kaasa aidata laste ravitingimuste ja heaolu parandamisele, kaasates selleks teisi aktiivseid ühiskonnaliikmeid. Nimetatud eesmärgi elluviimise eelduseks on osavõtlik, hooliv ja teistega arvestav kodanikkond, kelle kasvatamisse SA TÜK Lastefond käesoleva kogumikuga soovib panustada.

Õppematerjali autorid on tegevõpetajad Anne Orav, Heli Pundonen ja Taimi Ruusmäe ning Igne Lembinen ja Margit Teller Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudist. Kogumik valmis koostöös Tartu Ülikooli (TÜ) sotsiaal- ja haridusteaduskonna haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskuse, Tartu Ülikooli eetikakeskuse ning Inimeseõpetuse Ühingu. Kogumiku koostamist toetas Eesti Vabariigi Haridus- ja Teadusministeerium.

Õppematerjali eesmärgiks on luua eeldused aktiivsete ja teistega arvestavate kodanike kasvamiseks lapse enesekohaste oskuste kujundamise, algatusvõime toetamise ning abistamissoovi suurendamise kaudu. Õpilastel aidatakse saada teadlikumaks oma käitumisest, neid suunatakse oma käitumist teadlikumalt jälgima ja pöörama tähelepanu käitumises avalduvatele väärtustele. Õppematerjal võimaldab põhiliselt I, aga ka II kooliastmes käsitleda põhikooli riikliku õppekava läbivaid teemasid süsteemselt ja eakohaselt. Materjal toetab õppekava eesmärkideni jõudmist ning võimaldab õpilasel õppida mitmekesiselt ja interaktiivselt. Ühtlasi aitab õppematerjal kaasa kogukonnatunde tugevnemisele koolis õpilaste ja koolitöötajate koostöö edendamise kaudu.

Esitatud õppematerjal on järg kogumikule „Väike heategija – koos õpime tegema head!“ (<http://lastefond.ee/lastefondist/kaimasolevad-projektid/kogumik-vaike-heategija/>), mis valmis 2011. a alguses. Kogumiku koostamisel küsitleti klassiõpetajaid, et välja selgitada väärtuskasvatusega seotud vajadusi ning koolides juba kasutatavaid õpetamise metoodikaid. Uuringu tulemustele tuginedes loodi käesolev õppematerjal, mis toetab eelkõige läbiva teema „Väärtused ja kõlblus“ käsitlemist ja õpilaste üldpädevuste

arendamist. Läbivad teemad on üld- ja valdkonnapädevuste, õppeainete ja ainevaldkondade lõimingu vahendiks, kuid läbiva teema eesmärgid on oluline arvestada ka õpikeskkonna kujundamisel. Käesolevasse õppematerjali otsustati koondada õppetegevused, mis annavad õpetajatele ideid õppekavas esiletoodud oluliste väärtuste – hoolivus, ausus, lugupidamine, sallivus, lubadused ja kokkulepped – käsitlemiseks, arvestades läbiva teema „Väärtused ja kõlblus“ I kooliastme rõhuasetust. Kogumiku autorid pidasid ühtlasi silmas, et väärtuste arendamine aitaks kaasa laste koostegutsemisoskuse ja demokraatliku klassikollektiivi kujunemisele, kus õppimise ja õpetamise protsessis osalevad koos kõik õpilased ja õpetajad. Tegevuste kavandamisel lähtuti asjaolust, et ükski õppeaine ei ole väärtustevaba ning ka läbiv teema „Väärtused ja kõlblus“ ei ole seotud vaid ühe kindla õppeainega. Väärtuste kujundamist toetavad erinevad õppeained, kogu kooli tegevus ja kogukond laiemalt.

Kogumiku teemad on üles ehitatud sarnase struktuuriga ja iga teema sissejuhatuses on soovitusel selle teema käsitlemisvõimaluste kohta. Edasi on teemad jaotatud sarnase struktuuriga alateemadeks. Iga alateema puhul on sõnastatud eesmärgid, häälestus, tegevused ja kokkuvõte ning välja pakutud ka lisategevused. Tunniks vajalikud töölehed on toodud lisades. Erinevate väärtustega seotud teemasid võib käsitleda erinevates ainetundides nii koos kui ühekaupa või seostades neid teiste õppeteemadega. Samuti võib pakutud tegevusi läbi viia klassijuhatajatunnis, teemanädalatel, sidudes need kooli õppekavas esitatud võimalustega väärtuste käsitlemiseks. Materjal on mõeldud kasutamiseks eelkõige klassi- ja aineõpetajatele I ja II kooliastmes aineülesteks tegevusteks. Õpetaja saab valida pakutud tegevuste hulgast sobivad ja kohandada kõiki materjale vastavalt õpilaste vanusele ja klassi vajadustele.

Väärtuste analüüsimist toetavad õppematerjali juurde loodud animatsioonid, mille stsenaariumid kirjutasid ja pildid joonistasid Tartu Annelinna Gümnaasiumi; Kivilinna Gümnaasiumi ja Karlova Gümnaasiumi 2.–4. klasside õpilased MTÜ Kinobussi õpitubades. Animatsioonide kasutamist tunnis toetavad küsimused on toodud lisas *Tööleht filmi analüüsiks* kogumiku lõpus.

Animatsioonides on kujutatud laste valitud igapäevaprobleeme, mille üle arutlemine ja lahenduste otsimine õpetaja ja kaasõpilastega ning multikas toimuva võrdlemine enda kogemustega aitab õpilastel märgata ja aru saada, kus ja kuidas avalduvad väärtused igapäevategevustes. Väärtuste üle arutlemine aitab laiendada õpilaste väärtustega seotud sõnavara ning ennast ja klassikaaslasti tundma ja väärtustama õppida. Teemasid käsitletakse lastepäraselt ja nende jaoks olulisest vaatenurgast.

Järgnevas tabelis on esitatud kogumikus käsitletud teemad ja alateemad. Õpetajale materjalist tervikliku ülevaate andmiseks on iga teema juures kirjas ka iga alateema õpetamise eesmärgid ning lõiming õppeainete ja üldpädevustega.

TEEMA	TEEMA EESMÄRGID	LÕIMING ÕPPEAINETEGA	I KOOLIASTME ÜLDPÄDEVUSED PÕHIKOOLI RIIKLIKU ÕPPEKAVA JÄRGI
	Õpilane...		Õpilane...
HOOLIVUS			
Aita kaast	- oskab märgata ja aidata kaastasi; - oskab väärtustada hoolivust	eesti keel: lugemine, kirjutamine, arutlemine, eneseväljendusoskus, tähestiku kinnistamine, töö sõnavara (vanasõnad, mõisted); matemaatika: nuputamine – numbripilt, diagrammi koostamine; inimeseõpetus: kaastase abistamine, tunded; muusikaõpetus: erineva meeleolumuusika kuulamine	- suudab hinnata inimsuhteid ning tegevusi; - järgib ühiskonnas kehtivaid väärtusi
Kameeleon – meie kaastlane	- oskab märgata ja toetada teisi; - mõistab kaastasest hoolimise tähtsust	eesti keel: lugemine, kirjutamine, sõnavaraarendus, arutlemine, sobitusülesanded, mäng omadussõnade kinnistamiseks; matemaatika: peastarvutamine, tabelid; loodusõpetus: looma kirjeldamine, eluviisid – kameeleon; inimeseõpetus: kaastlane – lemmikloom, hooliv suhtumine	- tajub ja väärtustab oma seotust teiste elusolenditega; - suudab ennast teostada, toimida teadliku ja vastutustundliku kodanikuna; - suudab mõista ja hinnata iseennast;
Hooli oma sõpradest!	- oskab suhtuda heasoovlikult ja hoolivalt kaastasest ja asjadesse	eesti keel: lugemine, kirjutamine, mäng sõnavara arendamiseks, arutlemine; matemaatika: rühmitamine, sarnasuste ja erinevuste leidmine, peastarvutamine, tabelid; inimeseõpetus: sõprus, heategu; halb kohtlemine, negatiivsed tunded; kunst: kujutamine – paaris joonistamine	- ... suudab mõista ja hinnata iseennast; - suudab hinnata inimsuhteid ning tegevusi
LUGUPIDAMINE			
Meie tugevad küljed	- õpib leidma endas ja teistes häid külgi; - arendab eneseusku ning õpib hindama oma ideid ja arvamusi	eesti keel: lugemine, kirjutamine, teksti analüüs, töö sõnavara, uurimine ja avastamine, arutlemine; inimeseõpetus: minu ja kaastase tugevad ja nõrgad küljed, narrimine, tunded – positiivse tagasiside saamine; kunst: lemmiktegelase kujutamine	- peab lugu oma perekonnast, klassist ja koolist; - on viisakas, täidab lubadusi; - teab, et kedagi ei tohi naeruvääristada,

Hüüdnimedepanemine	- õpib sõnastama ja mõistma enda ja kaaslaste tundeid; - õpib mõistma sõnade mõju kaaslastele;	eesti keel: lugemine ja kirjutamine, arutlemine, luuletuse analüüsimine, töö sõnavaraga – sõnaseletused, lausete koostamine, sõnakett; inimeseõpetus: tunded – meeldivad ja ebameeldivad, negatiivsed – narrimine	
Lugupidamine	- arendab oskust märgata kaaslasti ja asju enda kõrval, kellest meie hea käekäik sõltub ja kelle või millega me oleme seotud; - märkab erinevaid võimalusi väljendada lugupidavat suhtumist; - õpib sõnastama igapäevaelus ettetulevaid probleeme ning otsima koos kaaslastega neile lahendusi	eesti keel: lugemine, kirjutamine, töö sõnavaraga, seoste leidmine, arutlemine, eneseväljendamine, rollimäng; matemaatika: sotsiomeetriline joon, sellel kujutamine; inimeseõpetus: käitumine avalikus kohas, mure a sellele lahenduste leidmine, austus	
Viisakas käitumine. Bussireisile!	- mõistab viisaka käitumise vajalikkust ning toob näiteid viisakast käitumisest igapäevaelus; - selgitab, kuidas on seotud lugupidav käitumine ja viisakus	eesti keel: eneseväljendamine, lugemine ja kirjutamine, arutlemine; inimeseõpetus: viisakas käitumine avalikus kohas, lugupidav käitumine, reeglid	
Me elame siin kõik koos	- õpib vaatlema loodust ning märkama inimese mõju loodusele;	eesti keel: tegelaskujude iseloomustamine/kirjeldamine, kaaslaste kuulamine, loovharjutus – kujutlemine; võõrkeel: õpitud puude nimetused; loodusõpetus: puude vaatlemine, nimetused,	

	- õpib arvestama kõiki elusolendeid	uurimine ja avastamine – viie meele kasutamine, vaatlemine; inimeseõpetus: austus, lugupidamine; kunst: puu kujutamine posteril/pildil; kehaline kasvatus: rekreatsioon – rõõm looduses liikumisest ja tegutsemisest	
AUSUS			
Ausus ja mina	- oskab märgata ja väärtustab enda ning teiste tundeid; - märkab ja oskab teha vajalikke valikuid; - väärtustab hoolivust, ausust ning inimese õigust olla erinev	eesti keel: lugemine, arutlemine, töö sõnavaraga (vanasõnad, mõisted, sõnakaardid, sõnaseletused), dramatiseering rühmatööna; matemaatika: mõistekaardi koostamine; inimeseõpetus: ausus ja selle negatiivne/positiivne külg, valetamine	- oskab kaaslast kuulata, teda tunnustada; - teab, et kedagi ei tohi naeruvääristada;
Ausus ja pere	- väärtustab toetavaid ja ausaid peresuhteid ning kodu; - väärtustab kokkulepetest ja reeglitest kinnipidamist	eesti keel: lugemine, kuulamine ja kirjutamine, arutlemine; matemaatika: peastarvutamine, matemaatilise jutukese lahendamine, raha-, mahu ja raskusühikud – kinnistamine, lauamäng; inimeseõpetus: pereliikmed, reeglid peres, ausus, pettusega kaasnevad tunded, mängureeglitest kinnipidamine; kunst: etteütlemise järgi joonistamine/kujutamine	- peab lugu oma perekonnast; - on viisakas, täidab lubadusi;
Ausus ja kaaslased	- õpib olema hea kaaslane ning tegema koostööd; - eristab enda head ja mittesoovitavat käitumist; - kirjeldab ausa käitumise tagajärgi	eesti keel: arutlemine, eneseväljendamine, lugemine ja kirjutamine, sõnavaraarendus (sõnakett, omadussõnad, lünkharjutus), loovjutukese kirjutamine; inimeseõpetus: aus ja ebaaus käitumine, situatsioonikäitumise analüüs	- tahab õppida, tunneb rõõmu teadasaamisest ja oskamisest; - oskab õppida üksi ning koos teistega, paaris ja rühmas; - peab lugu kaaslastest; - teab, kelle poole erinevate probleemidega pöörduda, ning on valmis seda tegema

SALLIVUS			
Millised me oleme?	- märkab erinevusi ja tunnustab neid; - märkab kultuurilist mitmekesisust meie ümber ning on salliv selle suhtes	eesti keel: lugemine ja kirjutamine, arutlemine, juhustest arusaamine, mängu kaudu omadussõnade kinnistamine, töö sõnavaraga (sõnaseletusmäng/pantomiim), ideekaardi koostamine – rahvused; matemaatika: võrdlemine, rühmitamine, tabelid ja tulpdiagramm omadustest; loodusõpetus: kaardiõpetus – erinevate riikide otsimine kaardilt (lisategevus); inimeseõpetus/ühiskonnaõpetus: harjumused, iseloomuomadused, erinevuste ja sarnasustega arvestamine ja toimetulek, negatiivsed tunded – narrimine/naeruvääristamine, multikultuursus, tavad ja kombed; tööõpetus ja kunst: omaduste ringi meisterdamine ühistööna; rahvariides nuku meisterdamine – juhise järgi töötamine	- oskab sihipäraselt vaadelda, erinevusi ja sarnasusi märgata ning kirjeldada; - teab oma rahvuslikku kuuluvust ning suhtub oma rahvusesse lugupidavalt; - märkab erinevusi enda ümber; - õpib koostöös hindama kultuurilist mitmekesisust meie ümber
Sallivus erinevuste suhtes			
Erinevad kultuurid rikastavad			
LUBADUSED JA KOKKULEPPED			
Lubadused ja kokkulepped	- mõistab lubadustega kaasnevaid kohustusi; - märkab ja oskab teha õigeid ja vajalikke valikuid; - oskab vajadusel küsida abi; - oskab märgata ja väärtustab enda ning teiste tundeid;	eesti keel: lugemine, eneseväljendamine, arutlemine, sõnavaraarendus (ristsõna), dramatiseering, loovülesanne seenenimetustega; matemaatika: tabelid, diagrammid, bingomäng (lisategevus); loodusõpetus: keskkonnaprobleemide märkamine, looduses käitumine, seente tundmaõppimine või nende tundmise kinnistamine; inimeseõpetus: huvid ja harrastused; õiged ja sobivad valikud, aja planeerimine; töö- ja kunstiõpetus: näpuloomade meisterdamine dramatiseeringuks	- tahab õppida, tunneb rõõmu teadasaamisest ja oskamisest; - oskab õppida üksi ning koos teistega, paaris ja rühmas, oskab jaotada aega õppimise, harrastustegevuse, koduste kohustuste ning puhkamise vahel; - suudab tekstidest leida seal sisalduvat teavet ja seda mõista;

Luban ja pean sõna	- teadvustab, et lubadusi tuleb täita; - saab aru, mida tähendab sõnapidamine; - mõistab, et antud lubaduse täitmine peab olema jõukohane; - mõistab, kuidas käituda, kui selgub, et antud lubadust ei ole võimalik täita;	eesti keel: lugemine (kuulamine), kirjutamine, arutlemine, eneseväljendamine, töö sõnavaraga (vanasõnad, ristsõnad, salakiri), dramatiseering juhtumikirjelduste põhjal, tähestiku kordamine; matemaatika: tabeli täitmine, punktiarvestus, sümbolid; inimeseõpetus: sõprus, lubadused, sõnapidamine; kunst: vanasõna kujutamine, kirjakunst – piltkiri	
Lepime reeglites kokku	- mõistab ja oskab selgitada reeglite vajalikkust; - märkab ja pöörab tähelepanu kaaslaste vajadustele ja valikutele; - oskab kaaslastega koostööd teha; - koostab ühise arutelu käigus klassi reeglid ja kinnistab neid erinevate tegevuste käigus	eesti keel: lugemine, arutlemine, eneseväljendamine, loovjutukese kirjutamine, töö sõnavaraga (sõnaseletused, sõnarägistik, reebused), juhiste mõistmine; matemaatika: mõisted (ees, taga, keskel) ja seosed, mälul põhinev mäng reeglite kinnistamiseks; inimeseõpetus: pere, reeglid peres; klassi- ja koolireeglid (klassireegleid kinnistav mäng „Reeglitest on kasu”); suhted eakaaslastega; viisakas käitumine koolis ja tänaval (avalikus kohas); töö- ja kunstiõpetus: „Reeglite puu” meisterdamine klassireeglite kinnistamiseks	

HOOLIVUS

Taimi Ruusmäe

Hoolivusel on mitmeid vorme:

- iseendast hoolimine;
- perest, sõpradest ja kõikidest inimestest hoolimine;
- loodusest ja loomadest hoolimine;
- õppimisest ja tööst hoolimine.

**HOOLIVUSE VÄLJENDUSEKS
ON MÄRKAMINE, ARMASTAMINE,
VÄÄRTUSTAMINE JA SÕPRUS.**

HOO LIVUS

Meie maailm koosneb väga erinevatest inimestest, taimedest, loomadest, esemetest ja asjadest. On väga oluline, et me kõik oleksime inimlikud, hindaksime sõprade ja oluliste inimeste olemasolu ning leiaksime aega oma lähedastest hoolimiseks, sest nii saab igaüks tunda lähedustunnet, mida kõik vajavad. Just hoolimine on see meie elus, mis aitab kõigil toime tulla ka kõige raskematel hetkedel.

Hoolivus tähendab tolerantsust, turvalise keskkonna rajamist, tähelepanelikkust, armastust ja nii kaasinimestest, loomadest kui ka taimedest lugupidamist.

Enamik inimesi tahab, et meie ümber oleksid hoolivad inimesed, kes oskavad seada end teiste olukorda, teha head, hoolimata sellest, kas ta ise saab sellest kasu või mitte.

Hooliva inimese tunneb ära tema käitumise järgi. Ta kohtleb teisi lugupidavalt ja lahkelt. Hooliv inimene ulatab alati abivajajale käe. Ta oskab olla mõistev teiste tunnetega. Ta mõtleb, kuidas tema teguviis mõjub kaaslasele. Hooliv inimene on heasoovlik, märkav ja hoidev. Hooliv inimene võib teha endale ja teistele oma käitumisega lausa imet. Hoolivus lisab rikkust nii saaja kui andja hinge ja südamele.

Hoolimist saab inimene õppida iga päev, alates siia ilma sündimisest. Kuna väärtused ja iseloom kujunevad noorukieas, siis on iga täiskasvanu ülesandeks õpetada lastele hoolivust kodus ja koolis .

Käesoleva õppematerjali eesmärk on pakkuda õpetajatele erisuguseid võimalusi hoolivuse teema käsitlemisel I kooliastmes. Materjali eesmärgiks on aidata õpetajal suunata lapsi suhtuma hoolivalt iseendasse ja teistesse ning õppida märkama hoolivust endas, peres ja ühiskonnas. Õppematerjalis on lõimitud hoolivuse teema ja erinevate õppeainete (matemaatika, loodusõpetus, eesti keel, muusikaõpetus) ainesisu. Õppematerjalis olevaid õppemeetodeid ja töölehti saab kasutada ainetundides, klassivälistel üritustel või näiteks teemanädalate sisustamisel. Õppematerjalist leiab kolm tunnikonspekti, milles hoolivus on lõimitud erinevate õppeainetega (on arvestatud üldõpetuse põhimõtet).

Õpime üheskoos märkama, aitama, armastama, väärtustama ennast, oma peret, loodust, isamaad ja tööd ning neist hoolima.

Toredat õppematerjali kasutamist !

AITA KAASLAST

EESMÄRGID

Õpilane:

- ✓ õpib märkama ja leidma hätta sattunud kaaslaste abistamiseks sobivaid võimalusi.

HÄÄLESTUS

1. Õpetaja näitab lastele numbritega pilti (*Lisa 1*). Õpilased vaatavad pilti ühe minuti jooksul ja püüavad seda meelde jätta. Seejärel esitab õpetaja lastele järgmised küsimused.

- a) Mis värvi olid pildil number kolmed? (Rohelised)
- b) Missugust numbrit oli pildil kõige rohkem? (Number seitset)
- c) Mis number oli pildil üleval paremas nurgas? (Number viis)
- d) Mitu numbrit oli pildil kokku? (12)

2. Õpetaja küsib lastelt, mida on eesti keeles 32? (Tähti tähestikus)

3. Õpetaja näitab lastele järgmisi pilte (*Lisa 2*).

Lapsed asendavad piltidel olevad arvud tähtedega, mis asuvad vastaval kohal tähestikus.
A – 1, B – 2 jne.

R	A	U	L		P	R	I	I	T
18	1	24	12		16	18	9	9	23

Lapsed saavad ülesande lahenduseks kaks poisslaste nime (*Raul* ja *Priit*). Õpetaja räägib, et Raul ja Priit on koolipoisid. Ka nendel on oma koolitee, mida nad läbivad kaks korda päevas – hommikul ja õhtul. Nüüd saame meiegi osa nende kooliteest.

4. Ennustamine muusikapalade järgi. Õpetaja laseb lastel kuulata umbes 1 minuti jooksul muusikapala. Enne pala kuulamist esitab ta lastele küsimuse. Peale muusikapala kuulamist väljendavad lapsed oma mõtteid.

- a) Missugune oli Rauli ja Priidu koolitee? – Lõbus muusikapala
- b) Mida või keda nägid poisid kooliteel? – Ehmatav pala

- c) Mis juhtus Rauliga kooliteel? – Närviline, erutav muusikapala
- d) Mida tegi Priit Rauli aitamiseks? – Aeglane, meloodiline, rõõmutunnet tekitav muusikapala.

TEGEVUSED

1. Töö lugemispalaga *Rauli ja Priidu juhtum kooliteel (Lisa 3)*.

- Lapsed loevad pala vaikselt. Vaikse lugemise ajaks on antud lastele küsimus KUST LÄKS PRIIT ABI OTSIMA?
- Lapsed loevad pala häälega (individuaalselt, ridade kaupa, paarilisega koos, rühmade kaupa jne).
- Lapsed vastavad õpetaja esitatud küsimustele pala põhjal.
 - a) Kes läksid koolist koju?
 - b) Miks kadus Raulil tasakaal?
 - c) Kuidas proovis Priit algul sõpra aidata?
 - d) Mida võttis arst appi minnes kaasa?
 - e) Kuhu läks Raul peale arstiabi saamist?
 - f) Mida ütles Raul Priidule toauksel?
- Õpetaja esitab väite jutu kohta. Kui väide on õige, siis tõusevad lapsed püsti. Kui väide on vale, siis panevad lapsed käed kõrvadele.
 - a) Raul ja Priit tulid trennist koju.
 - b) Raul kukkus, sest tee oli libe.
 - c) Puu otsas hüppas orav.
 - d) Priit püüdis Rauli aidata.
 - e) Arst käskis Raulil voodisse minna.
- Valiklugemine. Õpetaja palub lastel otsida jutust järgmised kohad ja ette lugeda.
 - a) Leia palast kohad, kust saab aru, et Priit hoolis Raulist.
 - b) Leia palast kohad, kust saame teada, kuidas võttis Raul Priidu abi vastu.

- Arutelu. Kuidas oleksid sina antud olukorras käitunud ja miks oleksid sa nii teinud? Mida oleks saanud Priit veel teha? Missugune koolikaaslane on Priit Raulile? Miks ei tohi kaaslast hätta jätta?

2. **Multifilm *Kostja õnnetus*.** Koostas: Tartu Annelinna Gümnaasiumi 4. klass, 2011. Multifilm saadaval aadressil: <http://www.youtube.com/watch?v=ULCl3wDbSA8>

Sõber võib hätta sattuda ka koolis olles. Isegi vahetunnis võib seda juhtuda.

- Õpetaja palub lastel vaadata multifilmi *Kostja õnnetus*. (Kokkuvõtte filmi sisust õpetajale vt *Lisa 4*)
- Lapsed vastavad õpetaja küsimustele filmi põhjal.
 - a) Kes olid filmi tegelased?
 - b) Kus toimus tegevus?
 - c) Mida lapsed tegid?
 - d) Miks oli Kostja pingil?
 - e) Kuidas aitasid kaaslased Kostjat?
 - f) Kas klassikaaslased hoolisid Kostjast? Põhjenda oma vastust.

3. **Venni diagramm** (*Lisa 5*).

- Venni diagrammi täitmine jutu ja filmi põhjal (filmi ja jutu erinevused ning sarnasused).
- Diagrammis välja toodud seisukohtade tutvustamine.

KOKKUVÕTE

1. **Vanasõnad** (*Lisa 6*).

- Lapsed arvutavad tulpülesannetele vastused. Iga vastuse taha käib vastav täht. Tähtedest moodustub vanasõna.
- Tulpülesannete lahendamine ja vanasõnade moodustamine.
- Vanasõnade tähenduste selgitamine.

6

7

5

7

6

5

7

3

7

7

18 1 24 12

16 18 9 9 23

RAULI JA PRIIDU JUHTUM KOOLITEEL

Taimi Ruusmäe

Ühel pärastlõunal peale väsitavat koolipäeva sättisid kaks head sõpra, Priit ja Raul, end koduteele.

Poisid liikusid kooliteel kiirelt ja rõõmsalt. Järsku nägid nad kaugemal puu otsas oravat tegutsemas. Poiste silmad olid kui naelutatud orava külge. Nii ei pannudki nad tähele, kuhu jalad neid viisid. Oravat silmitsedes kaotas Raul tasakaalu. Poiss komistas ja kukkus. Raulil oli jalg väga, väga valus. Priit proovis küll sõpra püsti aidata, et edasi liikuda, kuid see ei õnnestunud. Raul ei saanud kohe kuidagi jalale toetuda. Priit taipas, et tema sõpra aidata ei suuda. Vaja oli abi kutsuda. Ta jooksis nii kiirelt kui suutis koolimajja tagasi. Priit peatus alles arstikabinetis. Suure õhinaga rääkis ta arstile juhtunust. Arst haaras kaasa külmakoti ja suundus koos poisiga õnnetuspaigale. Peale väikest esmaabi sai Raul tasakesi jalale toetuda. Kuna koduni ei olnud enam palju minna, siis otsustas ta koduteed jätkata. Priit ulatas sõbrale toetava abikäe ning saatis sõbra tuppa.

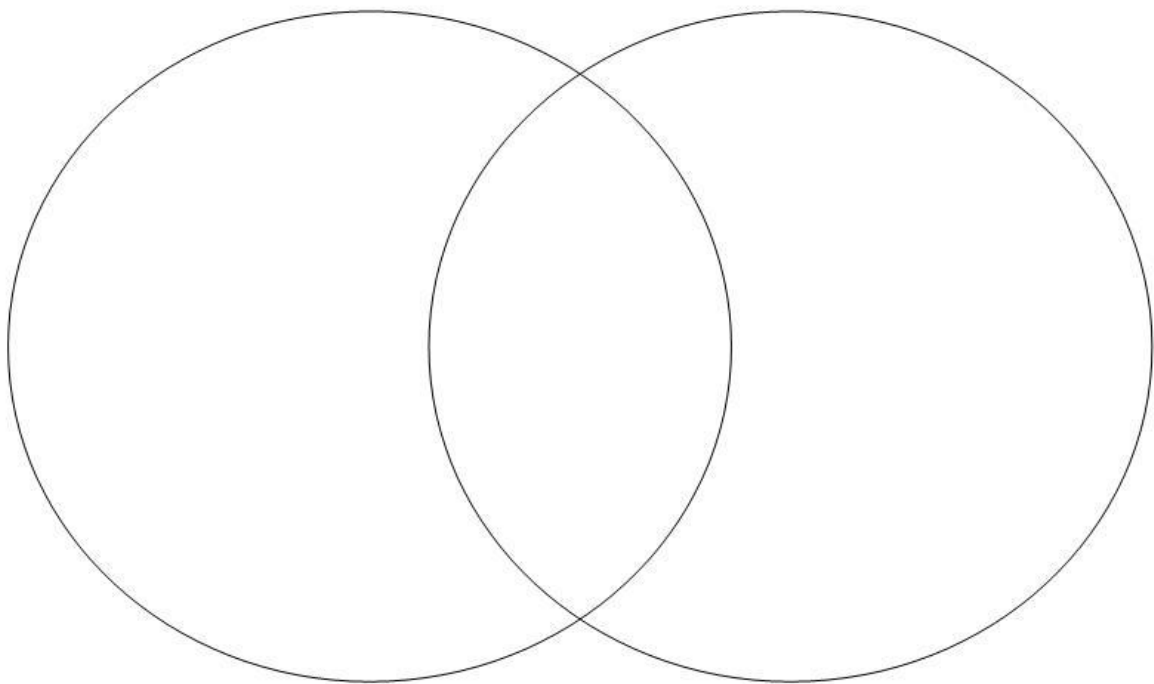
Toauksel tänas Raul Priitu. Ta oli väga õnnelik, et sõber temast nii palju hoolis.

Kostja on koos oma klassikaaslastega vahetunnis õues. Osa lapsi mängib palli, Kostja hüppab. Lastel on hea tuju, sest pallimäng on tore tegevus. Korraga märkab Anton, et Kostja nutab. Kõik kaaslased on ehmunud ja mures. Üheskoos uuritakse Kostja käest, mis juhtus. Kostja seletab läbi valu, et ta kukkus. Kaaslased otsustavad kooliarsti appi kutsuda. Arst tulebki ning üheskoos toimetatakse Kostja koolimajja.

.....

JUTT

MULTIFILM

.....

Palun arvuta vastused ja kirjuta iga vastuse taha vastav täht.

$100 - 83 = \dots\dots\dots$

$5 \times 7 = \dots\dots\dots$

$6 \times 4 = \dots\dots\dots$

$34 + 24 + 42 = \dots\dots\dots$

$21 + 15 = \dots\dots\dots$

$4 \times 7 = \dots\dots\dots$

$3 \times 9 + 22 = \dots\dots\dots$

$100 - 65 = \dots\dots\dots$

$18 : 3 - 1 = \dots\dots\dots$

$71 - 66 = \dots\dots\dots$

$32 : 8 = \dots\dots\dots$

$28 + 39 - 50 = \dots\dots\dots$

$53 + 19 = \dots\dots\dots$

$100 - 19 = \dots\dots\dots$

$3 \times 9 + 2 = \dots\dots\dots$

$3 \times 8 = \dots\dots\dots$

$21 - 16 = \dots\dots\dots$

$92 - 75 = \dots\dots\dots$

D - 24

Ä - 29

P - 36

N - 28

R - 49

K - 4

S - 17

U - 100

A - 5

Õ - 24

E - 72

T - 35

H - 81

KAMEELEON – MEIE KAASLANE

EESMÄRGID

Õpilane

- ✓ õpib märkama ja toetama teisi kaaslasi ja elusolendeid;
- ✓ mõistab kaaslasest hoolimise tähtsust.

HÄÄLESTUS

1. Tahvlil on tähed. Õpetaja palub lastel moodustada tähtedest üks sõna. Kõik tähed peab selle sõna moodustamisel ära kasutama. Tähtedest tuleb kokku sõna *KAASLANE*.

S E L A A A N K

Õpetaja kirjutab selle sõna tahvlile ülevalt alla.

*K
A
A
S
L
A
N
E*

2. Tahvlil olevate sõnade alguste ja lõppude paigutamine õigesse kohta (*Lisa 1*). Moodustuvad tegusõnad, mis on kõik seotud kaaslastega.

Kuulan

ait**A**n

kül**A**stan

nõu**S**tan

hoo**L**in

toid**A**n

mä**N**gin

p**E**sen

3. Vestlus

- Inimese kaaslaseks on nii teised inimesed kui ka loomad. Tore, kui igast kaaslasest hoolitakse. Igal asjal on häid ja halbu külgi. Nii ka kaaslase olemasolul.
 1. Miks on hea, et inimesel on kaaslane?
 2. Too näiteid situatsioonidest, kus kaaslane ei ole hea.
 3. Kellele on kaaslane kasulik?
 4. Nimetage loomi, kes võivad olla Eestis inimese kaaslaseks.
- Õpetajal on ka sõnakaardil üks loom, kes on olnud paljude inimeste kaaslaseks (*Lisa 2*). Sõna näidates pööratakse see tagurpidi ja lapsed arvavad, mis on sinna kirjutatud.

TEGEVUSED

Kameeleon on tore ja huvitav loom. Inimesed, võttes endale koduloomaks kameeleoni, ei pruugi teada, milliseks ta kasvab ja mida ta vajab. Siis võivad tekkida probleemid.

1. **Andmed kameeleoni kohta.** Kui lahendada ära järgmised ülesanded, siis saad teada mõne põhjuse, miks mõned inimesed ei hooli hiljem enam kameeleonist.

- ❖ Kääbuskameeleon on $23 + 47 - 30 = \dots$ mm pikk.
- ❖ Hiidkameeleon on $5 \times 6 + 24 : 4 - 35 = \dots$ m pikk.
- ❖ Kameeleon vajab alati $(100 - 52) \times 2 - 68 = \dots$ kraadi sooja.

Inimesed ei kujuta looma koju tuues ette, mida see oma eluks vajab. Samuti avastatakse hiljem, et loom kasvab liiga suureks. Hooliv inimene peab kõigepealt looma kohta infot otsima. Alles siis saab otsustada, kas tal on võimalik seda looma endal kodus kasvatada. Lisaülesandena võiksid lapsed kodutööna otsida infot, mida peaks teadma, enne kui võtta endale mingi lemmikloom.

2. **TTS-meetod.** Teema: *Kameeleon*. Lapsed saavad tabeli (*Lisa 4*).

- Ühe minuti jooksul täidavad kõik lapsed märksõnadega oma tabeli esimese lahtri (*Tean*). Seejärel nimetavad kõik lapsed märksõnu, mida nad sinna kirjutasid.
- Seejärel täidab iga laps oma tabeli teise lahtri (*Tahan teada*) ühe minuti jooksul. Iga laps ütleb, mida ta tahab teada saada kameeleoni kohta.

- Tabeli kolmanda lahtri (*Sain teada*) täitmiseks annab õpetaja lastele kameeleoni tutvustava teksti (*Lisa 5*). Lapsed loevad vaikselt teksti läbi ja kirjutavad märksõnadega, mida nad kameeleoni kohta teada said.
- Kui lapsed on täitnud tabeli kolmanda lahtri (*Sain teada*), siis tutvustab iga laps oma paarilisele, mida uut tema teada sai.

KOKKUVÕTE

1. **Rühmatöö – galerii.** Lapsed jagatakse neljaks rühmaks. Number ühtede teema on *Miks on kameeleon hea kaaslane?* Number kahtede teema on *Mida peab tegema kameeleonist hooliv inimene?* Number kolmede teema on *Miks ei ole kameeleon hea kaaslane?* Number neljade teema on *Missuguseid vigu võivad teha kameeleoni kasvatavad inimesed?* Iga rühm saab suure paberi, kus on teema peal. Õpetaja laseb ühe minuti jooksul kirjutada paberile märksõnu, mis sobivad laste arvates sinna vastuseks. Seejärel liigub iga rühm ühe koha võrra kellaosuti liikumise suunas edasi. Nüüd kirjutab jälle iga rühm ühe minuti jooksul märksõnu, mis sobivad nende arvates vastuseks. Nii läbivad rühmad kõik neli teemat. Märksõnade kirjutamine lõpeb siis, kui rühm jõuab oma kodus oleva teemani tagasi. Nüüd loeb rühm oma teema kohta kirjutatud märksõnad läbi. Rühm otsustab üheskoos, missugused märksõnad sobivad ja missugused ei sobi. Seejärel esitleb iga rühm tervele klassile nende teema kohta kirjutatud vastuseid.
2. **Mäng Hooliv pall** (punaste ja valgete sedelitega). Lapsed viskavad teineteisele pehmet palli. Palli küljes valgetel sedelitel on mitmesugused omadussõnad). Palli saanud laps võtab palli küljest valgel sedelil sõna ja loeb selle kõva häälega ette. Kui klass arvab, et see sõna on seotud kaaslasest hoolimisega, siis hõikavad „HEI“. Kui sõna ei sobi, siis raputavad pead. Palli külge jäävad punased sedelid. Nendest sõnadest pannakse kokku lause **ÄRA UNUSTA IIAL OMA KAASLAST!**

UULAN

AIT N

KÜL STAN

NÕU TAN

HOO IN

TOID N

MÄ GIN P SEN

k*a***M**eelon

Kääbus-
kameeleon on
 $23+47-30= \dots$
mm pikk.

Hiidkameeleon
on

$5 \times 6 + 24 : 4 - 35$

meetrit pikk.

Kameeleon
vajab alati
 $(100 - 52) \times 2 - 68$
kraadi sooja.

.....

Tean	Tahan teada	Sain teada
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		

KAMEELEON

Kameeleone on üldse kokku umbes 90 liiki, enamik neist elab Madagaskaril ja Aafrikas. Kameeleonide kere on külgmiselt lapik. Tangitaolised haardjalad (varbad on rühmiti kokku kasvanud) ning haardsaba soodustavad liikumist puudel ja põõsastel; saba keerdub spiraalselt ümber oksade. Silmad liiguvad teineteisest sõltumatult, see võimaldab jälgida kogu ümbrust; silmi

katavad poolkerajad laud, milles on ainult väike ava. Kameeleonidel ei ole trummikilet, seepärast ei suuda nad vastu võtta helisid. Neil on võime valguse, niiskuse, hirmu, nälja, ärrituse, janu ja muu sellise puhul muuta oma värvust ja mustrit. Kui kameeleon liigub lehtedeta oksale, muudab ta oma värvi kiiresti pruuniks, lehtedes jällegi roheliseks. Vastasega silmitsi seistes võib kameeleon muutuda isegi mustaks (kui ta on vihane). Värvus muutub sel moel, et naharakud muudavad suurust ja viivad neis leiduvad värviosakesed (pigmentid) kas nahapinnale lähemale või sügavamale naha sisse.

Kameeleonid liiguvad väga aeglaselt. Saaki püüavad nad kehapikkuse, otsast kurikataolise kleepuva iminapana toimiva keelega, mille heidavad suust välkkiirelt. Enamik kameeleone muneb. Muna jäetakse pinnasesse kraabitud urgu hauduma 3–10 kuuks. Suurim kameeleon, hiid- ehk raitkameeleon, elab Madagaskaril, samas elab ka mini-kääbuskameeleon, kes on üldse väiksemaid roomajaid. Harilik kameeleon elab ka Euroopas.

Kasutatud kirjandus

ENE. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus. 4, 267.

Kindersley, D. 2000. Illustreeritud lasteentsüklopeedia. Tallinn: Avita, 209.

Morris, R. 2000. Imepärane ja mõistatuslik loodus. Tallinn: Koolibri, 160.

HOOLI OMA SÕPRADEST!

EESMÄRGID

Õpilane

- ✓ õpib suhtuma heasoovlikult ja hoolivalt kaaslastesse ja asjadesse.

HÄÄLESTUS

1. Õpetaja loeb lastele ette luuletuse *Koolikott* ja esitab õpilastele küsimusi luuletuse kohta.

Koolikott

Taimi Ruusmäe

Astus kooli väike Ats,
tema jalg tegi tats ja tats.
Käes ta hoidis koolikotti,
aga sellest ei saand ta sotti.
Kott see oli nõnda raske
nagu kannaks vinget kaske.
Kotis oli pliiats, kumm,
sirkel, vihik, väike kamm.

- a) Kuhu läks väike Ats?
- b) Mis oli Atsil väga raske?
- c) Mis olid koolikotis?
- d) Mis oleks võinud veel Atsi koolikotis olla?
- e) Mis võis olla Atsi koolikotis kõige raskem asi?
- f) Kes oleks saanud Atsi tema mures aidata?

2. Kooliasjade rühmitamine

- Õpetaja palub kõikidel õpilastel võtta lauale koolikotist oma koolitarbed.
- Õpetaja palub lastel oma koolitarbed rühmitada. Pinginaabrid vaatlevad ning võrdlevad enda ja naabri rühmi. Pinginaabrid vestlevad ja arutlevad, mille poolest

nende koolitarvete rühmad sarnanevad ja erinevad. Naabrid põhjendavad teineteisele, miks nad just nii rühmitasid.

- Lapsed pealkirjastavad oma koolitarvete rühmad.
- Õpetaja palub lastel loendada hulkades olevaid koolitarbeid. Lapsed võrdlevad rühmi. Näiteks: kirjutusvahendite hulk on suurem kui vihikute hulk. Selgitatakse välja kõige suurearvulisem rühm.
- Õpetaja palub kirjutada oma nime tahvlile kõigil, kellel oli laual kunstiõpetuse tarvete rühm. Kasutades nimede esitähti, moodustatakse koolitarvete nimetusi.
- Mida võiksid öelda omanikule halvasti koheldud koolitarbed?

TEGEVUSED

1. **Töö kunstiõpetuseks vajalike asjade piltidega.** Õpetaja asetab tahvlile koolitarvete pildid. Õpetaja võtab ühe pildi tahvilt ja küsib lastelt, mis juhtub siis, kui sul seda asja kunstiõpetuse tunnis kaasas ei ole. Laseb lastel seletada, kuidas reageerib sellisel juhul

- õpetaja;
- kaaslane;
- asja koju unustanud õpilane.

2. **Töö pildireaga.** Õpetaja näitab lastele kunstiõpetuse tunniks vajalike tarvetega pildirida: pintselsel, vesivärvid, liim, käärid, kustutuskumm, rasvakriidid, viltpliiatsid, harilik pliiats (*Lisa 1*).

- Lapsed arvutavad õpetaja öeldud ülesannetele vastused ja ütlevad, millised esemed on pildireas ülesande lahenduseks oleva nii mitmendal kohal pildireas.

$$3 + 2 - 1 + 2 = \dots \qquad 5 - 1 - 1 + 3 = \dots \qquad 4 + 1 - 1 - 3 + 2 = \dots$$

- Mitmendam esemed pildireas peaksid sinu arvates olema õpilastel kunstiõpetuse tunnis alati kaasas?

3. **Multifilm Martini hooliv sõber.** Multifilmi sisu selgitav tekst õpetajale. (*Lisa 2*) Multifilm on saadaval aadressil: http://www.youtube.com/watch?v=G4arEZSO_n0 Koostas: Tartu Kivilinna Gümnaasiumi 3.a klass, 2011.

- Lapsed vaatavad multifilmi.
- Peale filmi vaatamist täidavad tabeli (*Lisa 3*).
- Seejärel kontrollitakse üheskoos tabel.

KOKKUVÕTE

1. Minu heategu.

- Iga laps mõtleb mõne eseme peale, millega seoses meenub talle mõni heategu.
- Pinginaabrid saavad kahe peale ühe valge paberi. Mõlemad naabrid võtavad kätte pliiatsid (eri värvi). Mõlema õpilase ülesandeks on joonistada ese või asi, millega seoses tal meenus mõni heategu. Joonistamist alustavad aknapoolsed õpilased. Joonistamise ajal õpilased teineteisega ei räägi. Õpetaja laseb joonistada korraga 15 sekundit. Sealt, kus esimene joonistaja lõpetas, jätkab tema paariline oma asja joonistamist. Ka neil laseb õpetaja joonistada korraga umbes 15 sekundit. Siis joonistab esimene jälle oma asja sellest punktist edasi. Mõlema paarilise ülesandeks on joonistada oma asja. Kui õpetaja ütleb, et aeg läbi, siis naabrid ütlevad teineteisele, mida nad joonistasid ja kuidas on see asi või olend nende elus seotud hoolimisega. Paarilised mõtlevad üheskoos, mis või kes on neil paberile joonistatud ja kes võiks sellest hoolida. Kuidas saavad naabrid ise oma hoolivust selle asja või olendi suhtes näidata?

2. **Võlupall.** Lapsed moodustavad klassis ringi. Õpetaja annab lastele kihiti paberitest moodustatud palli, mille igale lehele on kirjutatud üks küsimus. Pall hakkab muusika saatel liikuma ringi käest kätte. Kui muusika jääb seisma, siis palli hoidja võtab pallilt esimese kihi ümbert ära. Iga palli ümber oleva paberikihi peal on küsimus. Iga paberi ära võtnud laps loeb sinna kirjutatud küsimuse klassile ette ja ütleb, kes peaks vastama. Palli lehtedel on järgmised küsimused:

- a) Mida teed siis, kui sinu naabril murdub pliiats?
- b) Missuguse soovitus annad sõpradele, et nad asju koju ei unustaks?
- c) Mida peaks tegema õpetaja, kui kõikidel lastel on pinalid kodus?
- d) Miks on vaja olla klassikaaslase vastu hooliv?
- e) Millal oled sina olnud kaaslase vastu hooliv?

NB! Lisades 4-16 on lisaülesanded teemal „Hoolivus“.

Lastel oli algamas tööõpetuse tund. Õpetaja oli palunud kõikidel lastel liim kaasa võtta. Kahjuks oli Martin liimi koju unustanud. Poiss oli ehmunud ja kurb. Seda märkas Martini pinginaaber Ott. Ott laenas Martinile liimi. Martinil oli väga hea meel, et tal on klassis nii tore ja hooliv kaaslane.

.....

TEE „X“ ÕIGESSE KOHTA

	ÕIGE	VALE
ÕPETAJA KÄSKIS KAASA VÕTTA LIIMI.		
KÕIKIDEL LASTEL OLI LIIM KAASAS.		
KLASSIS OLI HOOLIV ÕPILANE.		
KLASSIS OLI VIIS ÕPILAST.		
OTT ANDIS MARTINILE KUSTUKUMMI.		
LAPSED TANTSISID KLASSIS.		
ÕPILASED AITASID KAASLAST.		

TÄHERUUT JA SEALT LEITUD SÕNADEGA JUTU KOOSTAMINE

Leia täheruudust järgmised sõnad: VÄIKE, PILLE, PANEB, LILLED, VAAS, KUKUB, EMA, HELISTAB. Sõnu leiad vasakult paremale, paremalt vasakule, ülevalt alla ja alt üles. Kui oled need sõnad leidnud, siis kirjuta jutuke teemal *Hoolimine*, kasutades kindlasti täheruudust leitud sõnu.

L	H	D	E	L	L	I	L	R
I	P	A	N	E	B	D	A	T
L	V	A	A	P	I	L	L	E
E	A	M	B	U	K	U	K	N
K	B	A	T	S	I	L	E	H
I	A	M	A	P	A	N	D	I
Ä	V	Ä	M	V	A	A	S	O
V	I	P	E	H	V	Ä	I	K

.....

PÜSTISE REA LUULETUS

Palun kirjuta püstise rea luuletus. Iga rea esimese sõna esimene täht on antud. Palun jälg, et iga lause sisu oleks seotud kaaslasest hoolimisega. Näiteks:

S

Õ

B

E

R

O

N

K

A

L

L

I

S

V

A

R

A

HOOLIMISEGA SEOTUD OMADUSSÕNAD

Kirjuta igasse ruutu vähemalt üks hoolimisega seotud omadussõna.
Omadussõna peab algama ruudus oleva tähega.

A	E	O	I	U
T	M	R	S	K
L	V	P	J	F

CINQUAIN (SÄNKUÄÄ) EHK TEEMANTLUULETUS

Palun koosta hoolimise teemal *cinquain*.

Hoolimine

..... (2 omadussõna)

.....
(3 *mine*-lõpulist sõna)

.....
(4-sõnaline lause)

..... (hoolimise sünonüüm)

HOOLIMISEGA SEOTUD VANASÕNAD

Lõpeta vanasõnad!

Sõpra tuntakse

Rahulik süda ja rõõmus nägu kogub endale palju

Tahad, et sõber peaks hea olema, siis ole

Kuidas karjane, nõnda

Vali nendest vanasõnadest üks ja joonista selle vanasõna tähendust selgitav pilt.

TUHKATRIINU

Iga laps saab õpetajalt õpilasele mõeldud tühja hoolimismosaiigi ruudustiku.

Õpetaja loeb jutu ette ja samal ajal täidavad lapsed mosaiigi ruudustiku.

Mosaiigi täitmisele järgneb klassis suuline arutelu.

Elas kord üks hoolitsev neiu, kelle nimi oli Tuhkatriinu. Tüdrukul oli väga raske elu. Nimelt, tema ema oli surnud.

Liigu mosaiigi kõige kõrgemasse ritta ning kirjuta kõige vasakpoolsemasse ruutu tüdruku nimi. Liigu sellest ruudust kolm ruutu ida suunas ja kirjuta sinna sõna, millega iseloomustati Tuhkatriinut.

Tuhkatriinut kasvas kure kasuema, kellel oli kolm tütart: Tiina, Liina ja Miina. Kasuema ja kasuõed käsutasid pidevalt Tuhkatriinut. Vaene tüdruk pesi nende riideid, valmistas neile toitu, kammis kasuõdede juukseid ja pesi põrandaid.

Liigu viimati kirjutatud sõnast 21 : 7 = ... ruutu edela suunas ning kirjuta, mida tegi Tuhkatriinu kasuõdede juuste eest hoolitsemiseks.

Ühel päeval toimus linnas disko, kuhu läksid kõik kolm kasuõde. Tuhkatriinu ei saanud minna, sest tal ei olnud sobilikke riideid. Kui kasuõed Tiina, Liina ja Miina olid diskole läinud, jäi Tuhkatriinu koju põrandat pühkima. Tuhkatriinu oli just põranda pühkimise lõpetanud, kui tema ette ilmus haldjas. Haldjas kinkis Tuhkatriinule punase Ferrari ja imekaunid peoriided. Nüüd sai ka Tuhkatriinu diskole minna. Haldjas käskis Tuhkatriinul aga juba kell 10 kodus olla, sest ta oli liiga noor, et kauem väljas viibida ning lisa, et just sel ajal kaob võluvägi ning Tuhkatriinu elu muutub endiseks. Tuhkatriinu kihutas kummide vilinal diskole. Kohale jõudes oli aga disko juba lõppenud. Tuhkatriinu istus maja ette maha ja hakkas nutma. Korraga tundis ta, et keegi silitab tema pead ja ulatab talle taskuräti. See oli rikas ja nägus noormees Oskar.

Missugused tegevused tõestasid, et noormees hoolis Tuhkatriinust? Kirjuta need sõnast HOOLITSEV vasakule jäävasse kahte ruutu.

Tuhkatriinu ja noormees Oskar rääkisid ning hakkasid tantsima. Nõnda tantsides ei pannud noored tähelegi, et oli juba väga hilja. Järsku lõi kell 10. Silmapilk muutusid Tuhkatriinu kaunid peoriided taas inetuteks narmendavateks räbalateks. Tuhkatriinu tundis häbi. Oma suureks üllatuseks nägi Tuhkatriinu, et ka Oskari ilusad riided olid asendunud kaltsudega. Tuhkatriinu ja Oskar hakkasid naerma ning kallistasid teineteist. Hiljem Oskar ja

Tuhkatriinu abiellusid. Nad elasid küll vaesuses, kuid väga õnnelikult, sest nad aitasid, mõistsid, toetasid alati teineteist. Kui nad surnud ei ole, elavad nad õnnelikult veel siiani.

Kirjuta sõnast KAMMIS paremale, miks elasid Tuhkatriinu ja Oskar koos õnnelikult. See sõna algab A-tähega.

SELLISE MOSAIIGI SAAVAD LAPSED PEALE JUTU LUGEMIST

Tuhkatriinu	Silitas pead	Andis taskuräti	Hoolitsev	
		Ta võlus talle kingad ja kleidi		
Kammis	Aitasid			Jah

Kirjuta rohelise pliiatsiga kuude vabalt valitud kasti igasse üks sõna või sõnapaar, kuidas peaksid käituma kasuema ja kasuõed, et Tuhkatriinu mõistaks, et ka nemad hoolivad temast.

Kirjuta ülejäänud tühjadesse ruutudesse pruuniga üks sõna või sõnapaar, miks Tuhkatriinu ja Oskar sobisid teineteisega. Ole valmis oma sõnu suuliselt põhjendama.

Küsimused aruteluks

- 1) Kes selle loo tegelastest võiks enda käitumist muuta ja miks?
- 2) Mille poolest erines Tuhkatriinu oma kasuõdedest?
- 3) Kellega jutu tegelastest oleks hea sõber olla?
- 4) Kellega oleks meeldiv koos aega veeta? Põhjenda!
- 5) Miks aitas haldjas Tuhkatriinut?
- 6) Kas Tuhkatriinu loo kohta sobib vanasõna „Kuidas sina külale, nii küla sinule“? Miks sa nii arvad? Palun, põhjenda!

.....

HOOLIMISE MOSAIK

VÕÕRSÕNAD JA HOOLIMINE

1. Otsi järgmistele võõrsõnadele võõrsõnade leksikonist tähendused.
2. Jaota need sõnad tähenduste põhjal kahte tulpa. Kirjuta võõrsõnad koos seletustega kasti.
3. Mõtle mõlemale tulbale sõnade tähenduste põhjal ka pealkiri.
4. Ole valmis selgitama, kuidas peab hoolitsema nende elusolendite eest.

ADIANUM, NANDU, STAUURID, GERBERA, SEBRALILL, PIKSA, BAKLAŽAAN, TSUUGA, IHTÜORNIS, GASELL, EEFEU, HOMAAR.

5. Kirjuta viis reeglit, mida pead arvestama nende elusolenditega kokku puutudes.

1)

.....

2)

.....

3)

.....

4)

.....

5)

.....

ADIANUM, NANDU, STAUURID, GERBERA, SEBRALILL, PIKSA, BAKLAŽAAN, TSUUGA, IHTÜORNIS, GASELL, EEFEU, HOMAAR.

Taimed	Loomad
ADIANUM – toataim, sõnjalaliste sugukonnast	NANDU – kiire jooksupu lind
BAKLAŽAAN – lõunapiirkonnades kasvatatav üheaastane köögiviljataim	PIKSA – merekala
EEFEU – luuderohi (igihaljas taim)	STAUURID – merekala
GERBERA – lill	IHTÜORNIS – kalalind
TSUUGA – igihaljas okaspuu	HOMAAR – suur merivähk
SEBRALILL – toailutaim	GASELL – sihvakas kiirejalgne loom

Õpetaja vestleb lastega, mida peaks arvestama nende elusolendite eest hoolitsemisel. Arutletakse, miks peab inimene taimedest ja loomadest hoolima.

- ✓ Iga laps saab õpetajalt sedeli, millel on üks telefoninumber. Tahvlil või õpilase laual on mobiiltelefoni pilt.
- ✓ Õpilane hakkab sedelil olevaid numbreid asendama tähtedega, mis asuvad selle numbri klahvil. Õpilane peab ise otsustama, missugune täht kolmest klahvil olevast sobib numbri asemele. Kokku tuleb sõna, mis on seotud hoolivusega.
- ✓ Kui sõnad on kokku saadud, siis kirjutab iga laps oma sõna tahvlile. Ühise arutelu käigus leitakse sõnad, mis on seotud loomadest hoolimisega, inimestest hoolimisega, asjadest ja esemetest hoolimisega.
- ✓ Lõpuks valib iga laps kolm sõna, mida ta peab hoolivuse puhul kõige olulisemaks. Nüüd kirjutab õpilane lühikese jutu, milles on kolm valitud sõna. Jutu sisuks peab olema kellestki hoolimine.
- ✓ Tunni lõpul loetakse jutud ette.

73736463

24826463

523626463

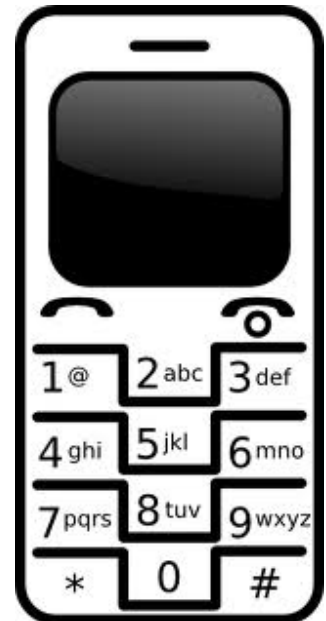
8378536463

7454826463

54486463

5258826463

43547826463

- ✓ Mäng toimub paarides. Iga paar saab mängualuse ja arvukaardid 1–10-ni.
- ✓ Esimene mängija valib kaks arvu. Korrutab need omavahel. Valib arvutulbast nende korrutise. Teeb korrutisele risti. Valib ühe pildi ja ütleb naabrile, kuidas sellel pildil on kujutatud hoolivust. Ühe valitud arvudest paneb tagasi. Teise jätab endale.
- ✓ Nüüd valib teine paariline endale kaks arvu (seda ei saa valida, mis on naabri käes). Korrutab oma arvud. Teeb nende korrutisele risti oma arvutulbas. Ka tema võtab ühe pildi ja selgitab naabrile, kuidas on sellel pildil kujutatud hoolivust. Paneb ühe arvu tagasi, teise jätab endale.
- ✓ Nüüd valib esimene paariline ühe arvu, sest teine on tal olemas. Korrutab need ja selgitab pildi põhjal.
- ✓ Võidab see, kes esimesena saab läbi ristitatud kõik arvutulbas olevad korrutised.
- ✓ Kui õpilane valib arvud, mille korrutis on juba ristitatud, siis peab ta kirjutama tahvlile sõna, mis on seotud hoolivusega.
- ✓ Kui õpilane valib arvud, mille korrutist ei ole arvutulbas, siis jätab ta ühe korra vahele.

32

32

24

24

36

36

42

42

63

63

72

72

KOLM PÄEVA HOOLIVUST

Iga õpilane tõmbab loosiga endale ühe klassikaaslase nime. Teistele ei tohi öelda, kelle nime ta on tõmmanud. Iga õpilase ülesandeks on kolme päeva jooksul olla loosiga tõmmatud klassikaaslase vastu hooliv. Neljandal päeval püütakse koos ära arvata, kes oli kelle vastu hooliv.

HOOLIVUSE KUUSK

Lapsed meisterdavad tühjadest WC-paberirullidest klassi ühise kuusepuu. Pealt kaunistatakse torbikutest kuusk roheliste käejälgedega. Iga laps kirjutab paberile ühe soovi, mille kaudu väljendab hoolivust. Igal päeval enne tunde saab üks laps oma soovi ette lugeda.

LUGUPIDAMINE

Margit Teller

Lugupidamine on austav, mõistev ja hooliv suhtumine kõigesse, kelle või millega inimene oma eluteel kokku puutub:

- inimesed sellisena, nagu nad on (oma eluloo, kultuuri, harjumuste, tugevuste ja nõrkustega);
- olendid looduses (taimed, väikesed ja suured loomad);
- inimeste loodud ehitised ja muud eluks vajalikud vahendid.

Me austame kedagi või midagi, kui imetleme, hindame ja väärtustame neid. Austust näidatakse välja viisaka käitumise ja lugupidava suhtumisega. Lugupidamine algab meist endist. On teada tõsiasi, et kes endast lugu peab, sellest peavad ka teised lugu. Lugupidamine põhineb arusaamal, et kuigi inimesed on kõik ainulaadsed ja erinevad, on nad väärtuslikud. Kaasinimestega lugupidavalt suhelda aitab käitumisreeglitest kinnipidamine. Käitumisreeglid on viisaka käitumise juhised, millest lähtutakse suhtlemisel teiste inimestega.

Oma igapäevaelus puutume kokku mitte üksnes inimeste, vaid ka teiste elusolenditega. Kuidas märgata neidki ning käituda lugupidavalt kõigi suhtes?

Põhikooli riiklikus õppekavas keskendutakse läbiva teema *Väärtused ja kõlblus* I kooliastmes käsitlemisel iseenda tundmaõppimisele, heade kommete omandamisele ja ühiskonnas tunnustatud väärtuste, sealhulgas *lugupidamine*, tundmaõppimisele. Käesolev õppematerjal nimetatud rõhuasetust silmas peabki.

Õppematerjal *lugupidamine* on jagatud viieks teemaks (*Meie tugevad küljed; Hüüdnimede panemine; Lugupidamine; Viisakas käitumine; Me elame siin kõik koos*). Teemade käsitlemiseks on erinevaid individuaalseid ja rühmatöövõtteid, mängulisi ja atraktiivseid tegevusi, õppimist klassis ja looduses: enesevaatlust, arutelusid, teksti analüüsi, rollimängu, probleemide sõnastamist ja nendele lahenduse leidmist. Tegevuste hulgast saab õpetaja valida sobivad, lõimimaks erinevaid aineid ja teemasid (eesti keel, inimeseõpetus, tööõpetus, loodusõpetus, läbiv teema *Väärtused ja kõlblus*), et riikliku õppekava eesmäärke saavutada.

Toredat õppematerjali kasutamist!

MEIE TUGEVAD KÜLJED

EESMÄRGID

Õpilane:

- õpib leidma endas ja teistes häid külgi;
- arendab eneseusku ja õpib hindama oma ideid ning arvamusi,

HÄÄLESTUS

1. Ringiaeg.

- Õpilased istuvad või seisavad ringis;
- Õpilased saavad ülesande:
 - ❖ Lõpeta lause „*Ma oskan...*“ endale sobival viisil. Kirjelda midagi, mida oskad hästi teha või mille üle oled väga uhke.

TEGEVUSED

1. Iseenda joonistamine. Minu tugevad küljed (*Lisa 1*).

- Õpilased joonistavad töölehe tabelisse oma lemmiktegevusi;
- Õpilased esitlevad oma tööd kaasõpilastele ja selgitavad:
 - a) Mida on sinu joonistustel kujutatud?
 - b) Miks on seal joonistatu sulle tähtis?
- Valminud tööd kinnitatakse klassi seinale.

2. Sinu tugevad küljed.

- Õpilased kinnitavad kodust kaasavõetud foto paberilehe keskele;
- Õpilased liiguvad klassis ringi ja kirjutavad iga kaasõpilase lehele:
 - ❖ Mis sulle oma kaaslases meeldib – too esile vaid positiivset!

- Õpilased kinnitavad valminud fotoga töö sama õpilase eelmise töö (*Minu tugevad küljed*) kõrvale ning uurivad enda kohta kirjutatut.

KOKKUVÕTE

1. Arutelu.

- a) Mis tunne on teistele head ütelda ja kirjutada?
- b) Mis tunne on teistelt head kuulda ja lugeda?

HÜÜDNIMEDE PANEMINE

EESMÄRGID

Õpilane:

- ✓ õpib sõnastama ja mõistma enda ja kaaslaste tundeid;
- ✓ õpib mõistma sõnade mõju kaaslastele.

HÄÄLESTUS

1. Ideerünnak klassis:

- Kuidas tunneks ennast keegi, keda narritakse inetute nimedega? Mida ta tunneb?
- Kuidas tunneks ennast keegi, kellel on meeldivad hüüdnimed? Mida ta tunneb?
 - a) Tunded, mida õpilased välja toovad, kirjutatakse tahvlile.
 - b) Keegi õpilastest tõmbab sõnadele, mis tekitavad hea enesetunde, ringi ümber.

2. Luuletuse *Sõna vägi* analüüs (Lisa 2).

- Teksti lugemine (omaette vaikselt, seejärel kõik koos).

SÕNA VÄGI

Liina ja Mattis Laur Vaher

Igal sõnal on vägi.
Ütle vaid sõna hea ja mõnikord juhtub nii,
et paigast liigub mägi
või muutub hoopiski heaks halva sõna vägi.

Halb sõna seevastu
palju muuta võib asju.
Teha võib palju kurja
ajada häid mõtteid nurja.

Kuri sõna võib tappa,
või ajada rappa.
Võib teha haiget nii palju,
et see nutma ajaks ka kalju.

Tähtis on alati olla nii,
et igaüks meist oleks prii
tahtest öelda teistele halba
ja sellisest mõttestki täiesti vaba,
et kellegi kulul võib teha
lihtsalt halba nalja.

- Lugemisele järgneb arutelu:
 - a) Millest jutustab luuletus?
 - b) Mida võiks tähendada „sõna vägi“?
 - c) Kuidas jagatakse luuletuses sõnad, mida inimesed kasutavad?
 - d) Vasta luuletusest leitud mõtteid kasutades küsimustele: Mida teeb hea sõna?
Mida teeb halb, kiuslik sõna?
 - e) Millise luuletusest leitud mõtte tahaksid meelde jätta?

3. Hüüdnimed.

- Õpilastel palutakse meenutada narrimiseks kuulnud hüüdnimesid ja omadusi (nt *ott-pott, õps, prillipapa, kitukas* jne).
 - ❖ Mõttele kiuslikele hüüdnimedele või ka omadustele, mida oled kuulnud narrimiseks kasutatavat (ära lähtu oma klassi näidetest).
- Iga õpilane kirjutab ühe neist tahvlile või suurele paberile.
- Seejärel mõtlevad õpilased meeldivaid hüüdnimesid (õpetaja võiks tuua näiteid).
 - ❖ Mõttele lahkeid ja meeldivaid hüüdnimesid, mis muudavad meie tuju paremaks ning teevad meid õnnelikuks!
- Õpilased joonistavad oma jala kuju väiksematele paberilehtedele, löikavad jälje kontuuri mööda välja ja kirjutavad meeldivad hüüdnimed jalajälgedele.
- Õpilased kleeбивad jalajälgede-kujulised meeldivate hüüdnimedega „templid“ halbade hüüdnimedele peale.

4. Õpetuslause koostamine (Lisa 3).

- Õpilased saavad töölehe sissejuhatava küsimusega *Mis aitaks hoiduda meid teistele sõnadega haiget tegemast?* ja tabeliga, mille kõigis lahtrites on sõnad.
- Töölehel on selgitus, kuidas leida vastus küsimusele.
 - a) Vastuse sellele küsimusele leiad allpoololevast sõnade tabelist. Õpetuslause tabelis toodud sõnadest saad teha nii:
 - alusta lauset esimese rea sõnaga **Ära**;
 - seejärel liigu teisele reale ning vali üks sõna lause teiseks sõnaks (ära muuda tabelis olevaid sõnu);
 - liigu nüüd edasi ühe rea kaupa, valides igast reast ühe sobiliku sõna, kuni jõuad viimase, alumise reani;
 - kokku saad üheksasõnalise lause.
 - b) Värvi need sõnad, loe lause ning kirjuta lause ka tabeli all olevatele ridadele.

Ära			
nägema	sarnased	räägi	armastas
peaksid	kellestki	taimed	eest
vaikus	aita	lapsed	halba
rätik	võtma	vaid	poole
asi	kõike	katus	olukord
head	tooge	paat	loevad
ärireis	võimalus	mida	selge
tead	kui	karu	koer

KOKKUVÕTE

1. Kett

- Õpilased valmistavad valgest või värvilisest paberist ribad, millele saab kirjutada.
- Õpilased istuvad ringis:
 - ❖ Kirjuta paberiribale midagi head enda kõrval olevale kaaslasele, mis tema tuju heaks muudab!
- Üks õpilastest alustab kirjutatu kõva häälega enda kõrval olevale kaaslasele ütlemist ning kinnitab seejärel pabeririba sooviga ketiks.
- Soovijärg läheb järgmisele õpilasele ning tegevust jätkates kinnitatakse ketti kogu klassi heatujulaused.

Minu lemmikmuusika	Minu huvid
Minu lemmiktegevus koolis	Minu lemmikvärv

SÕNA VÄGI

Liina ja Mattis Laur Vaher

Igal sõnal on vägi.
Ütle vaid sõna hea ja mõnikord juhtub nii,
et paigast liigub mägi
või muutub hoopiski heaks halva sõna vägi.

Halb sõna seevastu
palju muuta võib asju.
Teha võib palju kurja
ajada häid mõtteid nurja.

Kuri sõna võib tappa,
või ajada rappa.
Võib teha haiget nii palju,
et see nutma ajaks ka kalju.

Tähtis on alati olla nii,
et igaüks meist oleks prii
tahtest öelda teistele halba
ja sellisest mõttestki täiesti vaba
et kellegi kulul võib teha
lihtsalt halba nalja.

Mis aitaks meid hoiduda teistele sõnadega haiget tegemast?

Vastuse sellele küsimusele leiad järgnevast sõnade tabelist. Tabelis toodud sõnadest saad teha lause nii:

- alusta lauset esimese rea sõnaga **ÄRA**;
- seejärel liigu teisele reale ning vali üks sõna lause teiseks sõnaks (ära muuda tabelis olevaid sõnu);
- liigu nüüd edasi ühe rea kaupa, valides igast reast ühe sobiliku sõna, kuni jõuad viimase, alumise reani;
- kokku saad üheksasõnalise lause.

Värvi need sõnad, loe lause ning kirjuta lause ka tabeli all olevatele ridadele.

Ära			
nägema	sarnased	räägi	armastas
peaksid	kellestki	taimed	eest
vaikus	aita	lapsed	halba
rätik	võtma	vaid	poole
asi	kõike	katus	olukord
head	tooge	paat	loevad
ärireis	võimalus	mida	selge
tead	kui	karu	koer

LUGUPIDAMINE

EESMÄRGID

Õpilane

- ✓ arendab oskust märgata kaaslasi ja asju enda kõrval, kellest või millest sõltub meie hea käekäik ja kelle või millega me oleme seotud;
- ✓ märkab erinevaid võimalusi väljendada lugupidavat suhtumist;
- ✓ õpib sõnastama igapäevaelus ettetulevaid probleeme ning otsima kaaslasega koos töötades neile lahendusi.

HÄÄLESTUS

1. Arutelu

- ❖ Mida tähendab kellestki **lugupidamine** sinu jaoks? Too seletusi või näiteid.

TEGEVUSED

1. Kuidas on seotud? (Lisa 4).

- Õpilased valivad kaaslasega paaristöö jaoks ühe pildi ning lahendavad ülesannet:
 - ❖ milliseid seoseid näeme meie pildil kujutatu ja sõna *lugupidamine* vahel?
- Õpilased asetuvad vastakuti, näitavad oma pilte teistele ning räägivad paaristöös tekkinud mõtetest kaaslastele.
- Õpilaste mõtetes ja õpetaja tagasisides kasutatud oluliste lugupidamisega seotud sõnade (*austamine, tunnustamine, väärtustamine, viisakas käitumine, reeglite jälgimine, hoolimine, viisakus, kaitsma, hindama*) lisamine *lugupidamise* ideekaardile tahvlil.
- Õpilased panevad kirja 3 lauset lugupidavaks pöördumiseks valitud pildil kujutatu poole:
 - ❖ Kirjuta 3 lauset, kus väljendad lugupidavat suhtumist pildil kujutatusse.

2. Head inimesed.

- Multifilmi *Head inimesed* vaatamine. Koostas: Tartu Kivilinna Gümnaasiumi 2.b klass, 2011. <http://www.youtube.com/watch?v=KAR-EW1neDM>
- Arutelu filmis toimuva üle:
 - a) Kus tegevus toimub?
 - b) Kes on tegelased?
 - c) Mis juhtus?
 - d) Milliseid mõtteid kuuldu ja nähtu tekitab?
 - e) Mida arvad poiste käitumise kohta?
 - f) Mida arvad vanaprouade käitumise kohta?
- Filmiklipi *Head inimesed* aluseks oleva teksti lugemine.

HEAD INIMESED (filmiklipi sisu) (Lisa 5).

Meie klass läks bussiga muuseumi. Lastel olid seljas rasked koolikotid. Bussi sisenedes märkasid lapsed paari vaba istekohta. Nii sättisid nad ennast sinna istuma. Järgmises peatuses sisenes bussi paar vanemat inimest. Esimese pingi poisid hüppasid krapsti püsti ja pakkusid istet. Vanaprouad vaatasid poisse ja naeratasid. Nad tänasid, et neile istet pakuti. Tänutäheks võtsid vanaprouad poiste koolikotid endale sülle, et lastel oleks kergem.

- Teistkordne filmi vaatamine.
- Õpilased kirjutavad nähtud filmi aluseks võttes rühmatööna (rühmas 4 liiget) loo rollimängu jaoks:
 - a) anna tegelastele nimed (soovi korral võib vanaproua asemel tegelaseks võtta vanahärra);
 - b) kirjuta, mida antud loos tegelased räägivad;
 - c) anna loole pealkiri.
- Rollimängu mängimine.

3. Väärtuste joon.

- Videofilmi meenutamine:
 - ❖ Kuidas oleks võinud lugu veel lõppeda?

- Edasises tegevuses kasutatakse ideed, et tihti istuvad lapsed bussis ning eakad või isegi kõndimisel keppi kasutavad inimesed seisavad, sest bussis ei ole ühtegi vaba kohta.
- Õpilased jagunevad klassi vabal pinnal mõttelisel joonel:
 - a) asu ühele joone otsale, kui pakud eakatele alati vajadusel bussis istet;
 - b) asu teisele joone otsale, kui ei paku eakatele vajadusel bussis istet;
 - c) asu joone keskele, kui mõnikord pakud istet, mõnikord mitte.
- Arutelu rühmakaaslastega oma seisukoha üle:
 - ❖ Miks ma nii käitun?
- Iga rühma seisukohtade selgitamine ja käitumise põhjendamine kaaslastele.

4. Mured bussisõidul (töölehe täitmine) (Lisa 6).

- Õpilased töötavad rühmades, et mõelda muredele, mis neil on bussisõidul tekkinud.
- Õpilased sõnastavad mured ja kannavad need töölehe murede kastidesse.
- Õpilased otsivad väljatoodud muredele lahendusi ja kannavad leitud lahendused töölehele.
- Õpilased pöörduvad klassikaaslaste või õpetaja poole abi küsimiseks, kui mõnele murele rühma sees lahendust ei leita.
- Õpilased valivad rühmas nimetatud muredest ühe, millele nende arvates leiti koos väga hea või huvitav lahendus ning esitab selle kaaslastele.

KOKKUVÕTE

- Vanasõna tähenduse uurimine:
 - a) Mida tähendab *Halli pead austa, kulupead kummarda*?
 - b) Miks selline vanasõna sõnastati?
 - c) Kas inimest tuleb austada vaid sellepärast, et ta on meist kauem elanud?
 - d) Kes sooviks kutsuda klassi õpilastega kohtuma oma vanaema või vanaisa; vanavanaisa või vanavanaema?
 - e) Mida sa imetled oma vanaisas ja vanaemas, vanavanaisas, vanavanaemas?
- Sõnasta videofilmi (või tunnitegevuste põhjal) kolm tarkusetera või õpetust.

 Raamatud raamatukogus	 Ämblik või muu väike loomake	 Pühad puud
 Toit	 Eakad	 Alles istutatud puu
 Inimene tööd tegemas	 lipp	 Kalmistu
 Pühakoda	 Esivanemate tööriistad ja töö	 Põld
 Loomad varjupaigas	 Loodus	Inimene haiglas

Head inimesed

Meie klass läks bussiga muuseumi. Lastel olid seljas rasked koolikotid. Bussi sisenedes märkasid lapsed paari vaba istekohta. Nii sättisid nad ennast sinna istuma. Järgmises peatuses sisenes bussi paar vanemat inimest. Esimese pingi poisid Märt ja Siim hüppasid krapsti püsti ja pakkusid istet. Vanaprouad vaatasid poisse ja naeratasid. Nad tänasid, et neile istet pakuti. Tänutäheks võtsid vanaprouad Märdi ja Siimu koolikotid endale sülle, et poistel oleks kergem.

Kirjuta kastidesse, millised mured või raskused võivad tekkida kooli- või kojusõidul bussis? Pidage seejärel nõu rühmakaaslastega ja püüdke leida lahendus.

	PROBLEEMID	LAHENDUS
BUSSISÕIT		

Mida teha, kui ei leia lahendust?

Valige nimetatud murede hulgast üks, millele ei leia lahendust ning küsige abi klassikaaslastelt ja õpetajalt.

VIISAKAS KÄITUMINE. BUSSIREISILE!

EESMÄRGID

Õpilane:

- ✓ mõistab viisaka käitumise vajalikkust ning toob igapäevaelust näiteid viisaka käitumise kohta;
- ✓ selgitab, kuidas on seotud lugupidav käitumine ja viisakus.

HÄÄLESTUS

1. Küsimusi aruteluks:

- a) Mis on/ei ole sinu meelest viisakus?
- b) Kus sa oled märganud inimesi viisakalt käitumas?
- c) Miks inimesed nii käituvad?
- d) Milliseid viisakusreegleid täidad ja jälgid sa klassis olles (koolis mujal olles)?
- e) Kus väljaspool kooliaega kehtivad sinule veel käitumisreeglid?

TEGEVUSED

1. Lugupidamise bussi reis koolist välja.

- Õpilased otsivad kujutletava reisi sihtkoha. Selleks mõeldakse kohtadele, millega on seotud õpilaste koolivälised tegevused (tänaval liikluses, bussis, kodus, treeningul, teatris, kinos, sõbral külas, vanaema juures või mujal külas, kohvikus, ekskursioonil, looduse matkarajal, loomaaias jne). Ideed kujutletava reisi sihtkohtadega kirjutatakse tahvlile.
- Õpilased jagunevad rühmadesse kujutletava reisi sihtkoha alusel. Rühma sihtkoha saab märkida bussile (lugupidamise bussi kujutise näide *Lisas 7*) või kujutada teisel moel (vt õpilastöid: *Lisa 8*).
- Õpilased sõnastavad rühmatöös olulisemad viisaka käitumise reeglid:
 - a) Sõnasta viisaka käitumise reeglid, mida kujutletava reisi sihtkohas tuleb jälgida.

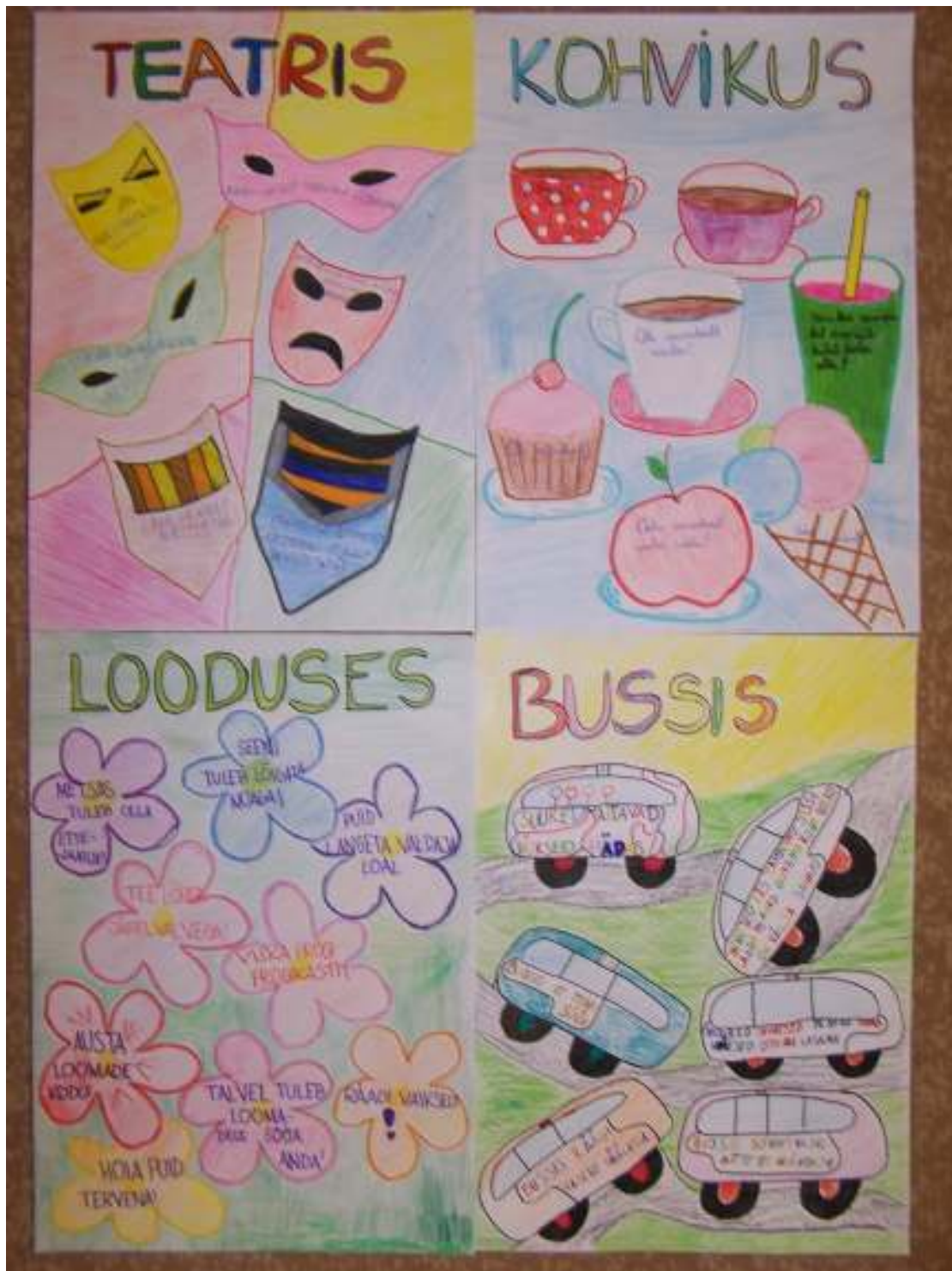
- b) Püüa sõnastada kõik reeglid positiivseta lausetena (nt teatris: liikuda tohib vaheajal).
- Õpilased esitlevad valminud tööd teistele rühmadele (tööd võivad jääda klassis vaatamiseks pikemaks ajaks).

KOKKUVÕTE

1. Iga õpilane mõtleb viisakusreeglitele, valib välja ühe, mis kehtib igal pool, kirjutab selle paberile ning asetab sümboolselt ühisesse „reisikohvrise“.
2. Aruteluks:
 - ❖ Miks inimesed juhinduvad oma käitumises kokkulepitud viisakusreeglitest?

Tartu Karlova Gümnaasiumi 4.b klass, 2011, juhendaja Heli Pundonen

Tartu Kivilinna Gümnaasiumi 3.e klass, 2012, juhendaja Anne Orav

ME ELAME SIIN KÕIK KOOS

EESMÄRGID

Õpilane:

- ✓ õpib vaatlama loodust ning märkama inimese mõju loodusele;
- ✓ õpib arvestama kõiki elusolendeid.

HÄÄLESTUS

Tegevus võiks alata või kulgeda tervenisti klassiruumist väljas looduses (kooliõues, kooli ümbritseva aia taga, pargis, parkla servas vm). Õpetaja valib uurimiseks ja vaatlemiseks õpilastele turvalise koha.

TEGEVUSED

1. Minu lemmikpuu.

- Õpilased kogunevad mõne ilusa jämeda ja paksukoorelise puu juures (eemal mürast).
- Lapsed räägivad oma lemmikpuust ning põhjendavad, miks see on lemmikpuu.

2. Mäng *Leia õige puu!*

- Õpetaja hõikab ühe õppimiskohas kasvava puu nime ja õpilased liiguvad jooksuga nimetatud puu juurde (võõrkeelt õppinud õpilastele võib hüüda mõne puu nimetuse ka vastavas võõrkeeles või näidata nimekaardil). Hiljem võib kiirem puu leidja hüüda ka uue puu nimetuse.
- Õpetaja jagab osalejatele puude õied, viljad või nende pildid. Õpilased otsivad kindlaks määratud õpialal õiele või viljale sobiva puu.

3. Vaatlus: **Puu meie meelte läbi** (vajalikud vahendid: pliiatsid, kirjutamisalus ja paber, luup, sall silmade sidumiseks).

- Õpilased jagunevad rühmadeks.

- Iga rühm otsib vaatlemiseks oma puu.
- Iga rühma liikmed uurivad puud erinevate meeltega:
 - ❖ vaatlevad silmadega puud umbes 10 m kauguselt;
 - ❖ seovad silmad salliga ning kombivad puu tüve;
 - ❖ vaatlevad puu tüve luubiga;
 - ❖ nuusutavad puud;
 - ❖ kuulatavad puud.
- Vaatluse lõppedes kirjeldavad õpilased 2–3 omadussõnaga iga meelega saadud infot.
- Kõikide rühmade õpilased kogunevad kokku ning kirjeldavad puid erinevate omadussõnade abil. (Töö tulemust võib kujutada postri alusel ka pildiliselt. Puu kontuurile lisatakse paberist väljalõigatud puulehed, millele kirjutatakse puud iseloomustavad sõnad (üks õpilastööde näide on *Lisas 9*)).

4. **Arutelu:** *Miks austada puud.*

- Õpetaja (või õpetaja koos õpilasetega) valib välja ümbruskonna silmapaistva puu.
- Õpilased vaatlevad puud eemalt ning otsivad vastuseid küsimusele
 - ❖ *Miks me võiksime sellest puust lugu pidada?*

KOKKUVÕTE

1. Kui ma oleksin puu ...

- Õpilased valivad puu (iga õpilane võib valida oma puu), mille all nad tahaksid mõelda ja kirjutada teemal *Kui ma oleksin puu, mida ma siis inimestele ütleksin.* (Jälle võib innustada õpilasi väljendama ennast positiivsete lausetega).
- Kirjutamise järel liiguvad õpilased ühe valitud puu juurest teise juurde ning kuulavad kaaslaste koostatud puude juttu inimestele.
- *Lisa 9* näites on toodud võimalus, kus õpetaja vormistab lehekülje, millele õpilased võivad klassi tagasi tulles vormistada oma mõtte puuna.

KASUTATUD KIRJANDUS

- O. Brenifier, F Benaglia. *Mis on üheskoos elamine*. Avita, 2010.
- O. Brenifier, C. Devaux. *Mis on hea ja mis on halb*. Avita, 2010.
- B. Brügge, M. Glantz, K. Sandell. *Õuesõpe*. Ilo, 2007.
- Konflikt ja kommunikatsioon*.
- K. Murakas *Inimeseõpetuse töölehtede kogumik 6. klassile*. Ilo, 2007.
- P. Schiller, T. Bryant. *Väärtuste raamat. Kuidas õpetada 16 põhiväärtust väikestele lastele*. Studium, 2009.
- A. Tuusti, K. Lotman. *Keskkonnamängude kogumik*. Triip, 2001.
- Vaher, L. (koost). 2010. *Õpetajaraamat*. Tartu: Tartu Erahariduse Edendamise Selts: Terake.

Tartu Kivilinna Gümnaasiumi 3.e klass, 2012, juhendaja Anne Orav

AUSUS

ANNE ORAV

Suurema osa maailmas räägitavast tões ütlevad lapsed.

Oliver Wendell

AUSUS on tõe rääkimine ja otsekohene käitumine. See on üks hinnatuimaid iseloomujooni. Ausa inimese teod ja mõtted on harmoonilised – selline isiksus on meie igapäevaelus hinnatud ja väärtustatud kaaslane. Ausat inimest iseloomustatakse sõnadega *siiras, usaldusväärne, lugupeetud, õiglane, lojaalne* jne. Kuid siiski võib ette tulla, et me kohtame oma igapäevaelus valelikkust ja silmakirjalikkust nii endis kui teistes. Miks inimesed valetavad? Sellepärast, et

- ... mitte solvata teist inimest;
- ... mitte tunduda ebaviisakas;
- ... vältida karistust;
- ... varjata oma ebasoovitavat käitumist;
- ... mitte avaldada teistele oma tegusid, mida häbenetakse.

Seni, kuni maailmas on agressiivsust, alandust, solvamist ja hirmu, nii kaua eksisteerib ka valetamine.

Kui lapsed peres valetavad, tähendab see, et põhjused on samad, mis eespool mainitud: mõistmatus, solvang, alandus, kriitika, karistus. Inimloomus on juba niisugune, et kui ta midagi väga kardab, siis ta peidab end. Valetamine on väga mugav ja kerge viis peita oma tõelisi soove.

Täiskasvanutel on lihtsam ja kiirem laps valetamise eest läbi pragada kui võrdsustada end temaga, selgitada ja lahata probleeme ning välja mõelda sobivaid karistusi, mis aitaksid lapsel mõista, et ta on käitunud valesti. Igasugune hirm, mida laps kogeb, sünnitab soovi valetada või midagi salata. Esimene, oskamatu, silmanähtav vale ajab meid, täiskasvanuid, naerma. Tegelikult on see esimene tõsine häiresignaal vanematele ja õpetajatele. Seega, iga täiskasvanu ülesandeks on olla eelkõige enda vastu aus ja õpetada seda imelist väärtust lastele nii koolis kui kodus.

Järgnev õppematerjal on abiks õpetajale aususe teema käsitlemiseks 1. kooliastmes. Selle õppematerjali abil on võimalik kujundada ausat suhtumist iseendasse ja teistesse ning õppida märkama ausust endas, peres ja ühiskonnas. Õppematerjalis on aususe teema lõimitud erinevate õppeainete käsitlemisega ja erinevate õppeainete (matemaatika, eesti keel jne) vahel. Õppematerjalis olevaid meetodeid, töölehti saab kasutada ainetundides, klassivälistel üritustel, väärtusnädalal ja ainenädalatel. Õppematerjalist leiab ka kolm tunnikonspekti, milles aus käitumine on lõimitud erinevate õppeainetega (arvestades üldõpetuse põhimõtet).

Õpime üheskoos väärtustama ausust iseendas, oma pereliikmetes ja kaaslastes, austades samas ka loodust, isamaad ja tööd

Ausus on esimene peatükk tarkuse raamatus.

Thomas Jefferson, Ameerika Ühendriikide kolmas president

Toredat õppematerjali kasutamist !

AUSUS JA MINA

EESMÄRGID

Õpilane:

- ✓ oskab märgata ja väärtustada enda ning teiste tundeid;
- ✓ märkab ja oskab teha õigeid ja vajalikke valikuid;
- ✓ väärtustab hoolivust, ausust ning inimese õigust olla erinev.

HÄÄLESTUS

1. **Sõnakaardid.** Sõnakaardid on tahvlil segamini aetud. Igast sõnast leitakse täht, mis jäetakse meelde ja millede alusel moodustub tunni teema *AUSUS*.

VARASTAMINE

ULATAMINE

TAGASTAMINE

LUISKAMINE

NAPSAMINE

- a) Selgita sõnade tähendused.
- b) Leia vastandtäheendusega sõnapaardid,

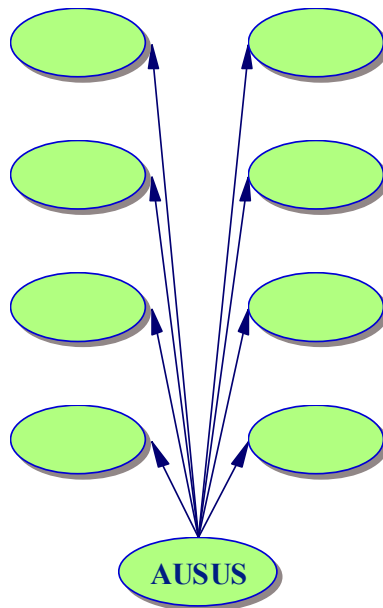
VARASTAMINE–TAGASTAMINE

NAPSAMINE–ULATAMINE

LUISKAMINE–TÕE RÄÄKIMINE

- c) Millised etteantud sõnadest sobivad aususega?
- d) Näiteid aususe kohta

2. Moodusta mõistekaart teemal *AUSUS* (Lisa 2).

TEGEVUSED

1. **Töö tekstiga – lugemistekst** (Lisa 1). Õpilased loevad jutukese läbi ja arutlevad situatsiooni üle, vastates küsimustele.

KUNSTIÕPETUSE TUNNIS

Käimas on kunstiõpetuse tund. Terve klass joonistas õunaussi õunast välja vaatamas, õuna peal roomamas, õuna näkitsemas jne. Kõik töötasid usinasti. Kati õun oli eriti hästi välja tulnud ja õunauss, kes õunast välja piilus, oli eriti tore. Kati oli uhke oma töö üle. Ta oli kindel, et see on klassi parim töö ja et tema tööd hakkab terve koolimaja õpilaskond vahetunnis stendil imetlemas käima.

Kati pinginaaber, Gertrud, oli samuti tööhoos, kuid temal ei kippunud töö nõnda hästi välja tulema. Küll ta püüdis segada värve nii ja naa, aga sellist särtsakat pilti tema maalida ei osanud. Pigem oli tema paberil tohuvabohu. Gertrud võrdles oma tööd Kati omaga ja oli kindel, et tema pilt jääb Kati omale alla. Kati märkas Gertrudi kimbatust ja lahendas olukorra niiviisi, et vaatas Gertrudi pilti ühelt poolt ja teiselt poolt ning ütles, et see pilt on tegelikult väga ilus. Selline vastus Gertrudile meeldis, aga samas ei meeldinud ka.

Pingireast tuhises mööda Artur, kes märkas Gertrudi pildil olevat värvidemõllu. Arturi meelest võitles Gertrudi õunauss tormiga ja puult langevate lehtedega ning sellepärast oligi sellest pildist nii raske aru saada.

- **Küsimused aruteluks.**

- a) Kes on loo tegelased?
- b) Mis toimub tunnis?
- c) Mida arvasid lapsed?
- d) Kumb vastus meeldis Gertrudile rohkem? Põhjenda.
- e) Milline vastus meeldiks sulle?
- f) Kuidas oleks õige sellises olukorras käituda?

- **Dramatiseeringud.** Õpilased jaotatakse rühmadesse, kasutades värvilisi kaardikesi, millel on vastava teema pilt. (*Lisa 3*). Rühmadesse võib jagada ka salakirja näol vms.

Õpilastel palutakse dramatiseerida järgmised situatsioonid.

- a) **Uus soeng** – sinu hea sõber/sõbranna käis juuksuris ja lasi uue soengu teha. Talle tundub, et uus soeng ei sobi talle eriti ja ta on väga õnnetu. Ta küsib sinu käest arvamust oma soengu kohta. Kuidas sina sellises olukorras käitud?
 - b) **Kokakunst** – sinu hea sõber/sõbranna kutsub sind end poole külla. Ta on valmistanud ise küpsisetordi, mis sinule eriti ei maitse. Kuidas sina sellises olukorras käitud, kui tead, et sinu sõber/sõbranna on omatehtud tordi üle väga uhke?
 - c) **Sobiv riietus** – sinu klass on kutsutud kolmandate klasside ballile, kus kõik lapsed on äärmiselt pidulikult riides. Sinu sõber/sõbranna tuleb ka ballile, kandes seljas kulunud teksaseid ja T-särki. Sa märkad, et ta on kohmetunud, nähes teisi õpilasi nii pidulikult riides. Kuidas käitud sina sellises olukorras?
- Niisuguseid dramatiseeringuid saab korraldada ka nii, et situatsioonides on tegelasteks laps ja täiskasvanu (üks õpilastest on täiskasvanu rollis).
 - **Dramatiseeringute ettevalmistus.**
 - **Dramatiseeringute esitus.**
 - **Hinnang dramatiseeringutele.**

Leitakse, et mõnes situatsioonis on raske alati päris ausalt ja otsekoheselt käituda. Ühise arutluse tulemusena leitakse situatsioonile kõige sobivam käitumisviis.

KOKKUVÕTE

1. Vanasõnad.

- **Leia vanasõna algus ja lõpp.** Kuna elus tuleb ette olukordi, milles võib olla raske päris ausaks jääda, siis vanasti panid inimesed aususe kohta kirja mitmesuguseid vanasõnu. Ehk aitavad vanasõnad meile selgitada, kuidas ausust mõista (*Lisa 4*).

Valetajal peab olema hea mälu.	Meest sõnast, härگا sarvest.
Kui valetamast keel ei tõrgu, siis varsti sipled vaelevõrgus	Valetajat ei usuta enam ka siis, kui ta tõtt räägib.
Valel on lühikesed jalad.	Üks vale viib teiseni.
Aus mäng on üle kõige.	

- Vanasõnade lugemine.
- Täheenduse selgitamine.
- Vanasõna kirjutamine vanaaegses stiilis ja mõistekaardile lisamine.

Vanasõnad võib õpilastel lasta kokku sobitada ka nii, et iga laps on saab poole vanasõnast ja otsib klassist sellele sobiva lõpu või alguse.

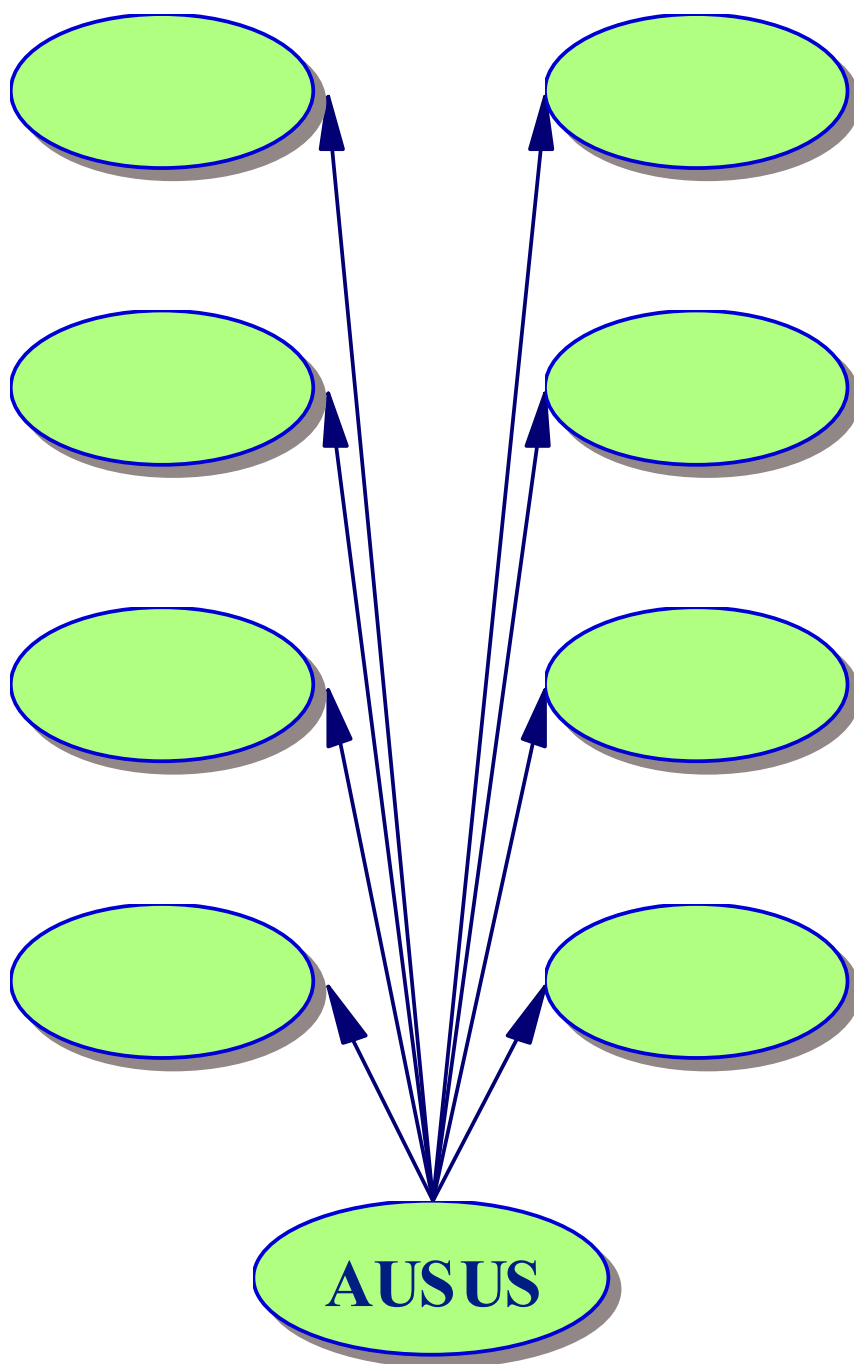
Kunstiõpetuse tunnis

Anne Orav

Käimas on kunstiõpetuse tund. Terve klass joonistas õunaussi õuna seest välja vaatamas, õuna peal roomamas, õuna näkitsemas jne. Kõik töötasid usinasti. Kati õun oli eriti hästi välja tulnud ja õunauss, kes õunast välja piilus, oli eriti tore. Kati oli uhke oma töö üle. Ta oli kindel, et see on klassi parim töö ja et tema tööd hakkab terve koolimaja õpilaskond vahetunnis stendil imetlemas käima.

Kati pinginaaber Gertrud oli samuti tööhoos, kuid temal ei kippunud töö nõnda hästi välja tulema. Küll ta püüdis segada värve nii ja naa, aga sellist särtsakat pilti tema maalida ei osanud. Pigem oli tema paberil üks tohuvabohu. Gertrud võrdles oma tööd Kati omaga ja oli kindel, et tema pilt jääb Kati omale alla. Kati märkas Gertrudi kimbatust ja lahendas olukorra niiviisi, et vaatas Gertrudi pilti ühelt poolt ja teiselt poolt ning ütles, et see pilt on tegelikult väga ilus. Selline vastus Gertrudile meeldis, aga samas ei meeldinud ka.

Pingireast tuhises mööda Artur, kes märkas Gertrudi pildil olevat värvidemöllu. Arturi meelest võitles Gertrudi õunauss tormiga ja puult langevate lehtedega ja sellepärast oligi sellest pildist nii raske aru saada.

		
Uus soeng Sinu hea sõber/sõbranna käis juuksuris ja lasi uue soengu teha. Talle tundub, et uus soeng ei sobi talle hästi. Ta küsib sinu käest nõu. Kuidas sa käitud?	Kokakunst Sinu hea sõber/sõbranna kutsub sind end poole külla. Ta on valmistanud ise küpsisetordi, mis sinule eriti ei maitse. Kuidas sa käitud, kui tead et sinu sõber/sõbranna on ise oma tehtud tordi üle väga uhke.	Sobiv riietus Sinu klass on kutsunud kolmandate klasside ballile, kus kõik lapsed on äärmiselt pidulikult riides. Sinu sõber/sõbranna tuleb ka ballile kandes seljas kulunud teksaseid ja T-särki. Sa märkad, et ta on kohmetunud, nähes teisi õpilasi nii pidulikult riides. Kuidas käitud sina?

VALETAJAL PEAB OLEMA	HEA MÄLU.
AUS MÄNG ON	ÜLE KÕIGE.
VALEL ON	LÜHIKESED JALAD.
KUI VALETAMAST KEEL EI TÕRGU,	SIIS VARSTI SIPLD VALEVÕRGUS.
MEEST SÕNAST,	HÄRGA SARVEST.
VALETAJAT EI USUTA ENAM KA SIIS,	KUI TA TÕTT RÄÄGIB.
ÜKS VALE	VIIB TEISENI.

AUSUS JA PERE

EESMÄRGID

Õpilane:

- ✓ kirjeldab pereliikmete erisuguseid rolle kodus;
- ✓ arutleb viisaka ja ausa käitumise üle perekonnas;
- ✓ väärtustab toetavaid ja ausaid peresuhteid ning kodu;
- ✓ väärtustab kokkulepetest ja reeglitest kinnipidamist ning oskab leida seoseid ümbritseva eluga.

HÄÄLESTUS

1. Mõistata, millised pereliikmed on siin peidus.

- Äraarvamise teel saadakse teada pereliikmed (*Lisa 1*)

MÕISTATUS	PERELIIKMED
I_A	<i>isa</i>
_ M _	<i>ema</i>
	<i>õde</i>
	<i>vend</i>
Mae Naav	<i>vanaema</i>
Ain Vaas	<i>vanaisa</i>
Moolkimmel	<i>lemmikloom</i>

2. **Vestlus** pereliikmetest ning pere olemasolu vajalikkusest ja tähtsusest.
3. **Vestlus** pereliikmete omavahelisest suhtlemisest, viisakusest ja aususest pereliikmete vahel. Miks see on vajalik?

TEGEVUSED

- **Töö tekstiga** *Matemaatiline jutuke*.
 - Õpilased loevad ja täidavad lüngad (*Lisa 2*).

BRITA JA LOTA TEGUTSEVAD

Ühel päikeselisel suvepäeval (kuupäev: juuliku viimane päev) otsustasid Brita ja Lota kokku saada. Nad ei olnud üksteist näinud juba $14 + 14 = \dots\dots\dots$ päeva. Seda oli juba nädalat, mis omakorda oli juba peaaegu terve Niisiis otsustati kokku saada Brita juures. Brita elas kortermajas 99. – 94. = korrusel. Sealt oli hea vaade lasteaiale, kus suvekuudel käis ainult $11 - 3 = \dots\dots\dots$ last. See oli nimelt eralasteaed, sellest ka nii vähe lapsi. Lasteaia taga laiutas uus Selver, mille parklas oli vähemalt $24 + 75 = \dots\dots\dots$ autot. Niiviisi aknast laia ilma uudistades tuli tüdrukutele mõte minna poodi jalutama. Jalutada on ju tore, kuid poes käiakse ju põhiliselt ikka ostmas. Suured inimesed ostavad enamasti soolaseid asju, näiteks $300\text{ g} - 150\text{ g} = \dots\dots\dots$ kalamarja, $470\text{ g} - 200\text{ g} = \dots\dots\dots$ juustu, $5\text{ l} - 4\text{ l} = \dots\dots\dots$ piima, mis teeb kokkupaki jne. Lapsed aga tuhisevad kommilettide vahel ja kommisorte on palju: $35 + 25 = \dots\dots\dots$. Poes on tore käia, kui ainult raha oleks palju. Selleks et poodi minna, vajasisid tüdrukud vähemalt $50\text{ s} + 50\text{ s} = \dots\dots\dots$ € raha. Olukord oli niru, sest raha ei olnud ja ema leiab, et nii palju maiustusi süüa on liig. Sellegipoolest kerkis tüdrukutel mõte rahaga poodi minna. Sellest ei ole ju midagi, kui nad ainult õige natuke ema rahakotist võtavad ja emale midagi ei ütle. Tüdrukud leidsid ema rahakoti peeglilaualt ja mündisahtlist võtsid nad $20\text{ s} + 20\text{ s} + 20\text{ s} + 20\text{ s} + 20\text{ s} = \dots\dots\dots\text{s} = \dots\dots\dots\text{€}$.

Tüdrukud lippasid poodi, nad kulutasid $1\text{€} - 24\text{ s} = \dots\dots\dots$.

Kodus ei jäänud emale märkamata, et tüdrukute suud ebatavaliselt isukalt matsusid. Ema hakkas asja uurima ja selgus, et tirtsud olid olnud salamahti pikanäpumehed. Ega neid tahtnud oma viga tunnistada, kuid ema ütles: KES VALETAB JA VARASTAB, SEE VANGIMAJA ARMASTAB! Ja saatis noored daamihakatised oma teo üle tuppa järele mõtlema. Miks?

- **Küsimused aruteluks.**
 - a) Mida tähendab ütlus *Kes valetab ja varastab ...?*
 - b) Miks ema niiviisi ütles?
 - c) Kuidas käituksid sina sellises olukorras tüdrukuna?

- d) Kuidas käituksid sina sellises olukorras emana?
- e) Millistes olukordades käitutakse pereliikmetega ausalt?
- f) Nimeta olukordi, kus peresiseselt ei käituta ausalt.
- g) Kuidas peaksid pereliikmed üksteisega käituma?

2. **Vestlus Ausus mängudes.** Ausus on oluline erinevates situatsioonides, ka mängimise ajal. On äärmiselt tähtis ja oluline kinni pidada mängureeglitest. Seda on juba vanal ajal tähtsaks peetud, mida kinnitab järgmine vanasõna: *Aus mäng on üle kõige!*

- Vestlus aususest ja reeglitest kinnipidamisest mängimise ajal.
 - a) Mis juhtub, kui ei mängita ausalt?
 - b) Mis on sohitegemine?
 - c) Kes teist on sohki teinud?
 - d) Mis tunne sellega kaasneb?
 - e) Miks inimesed mängides sohki teevad?

3. **Mäng Silmad kinni!**

- Valitakse kaks mängijat, kes kutsutakse tahvlile joonistama.
- Lastel palutakse sulgeda silmad ja joonistada tahvlile inimese nägu etteütlemise järgi.
- Joonistamise juhised: *Joonista pea, silmad, nina, kõrvad, suu, lokkis juuksed, ripsmed, värvi suu punaseks.*

Klassis saab palju nalja, samas tuleb rõõmus tuju ja lõbus meel aus olemisest.

Niimoodi võib joonistada ka muid esemeid ja olendeid.

KOKKUVÕTE

1. **Lauamängu Ausus (Lisa 3) mängimine.** Mängusid on tore mängida pereliikmetega ja tänapäeval on palju huvitavaid mängu, mida tasub katsetada. Mängulusti hoiab üleval aus mäng!

Mängu reeglid

Mängu peategelaseks on Juss, kes satub koolist koju minnes erinevatesse olukordadesse.

Osavõtjate arv: 2–4.

Mänguks vajalikud vahendid: lauamängu alus, 4 erinevat värvi mängunuppu või nõöpi, täring.

Reeglid:

- Mängu alustatakse stardinupult.
- Täringut veeretades liigutakse mööda numbreid edasi.
- Ala, millele nupp peatuma jäi, tuleb hoolikalt läbi lugeda ja täita korraldused.
- Kui oled korraldused õigesti täitnud, saad järgmise viskega edasi liikuda.
- Kui täidad korralduse valesti, siis jääd 2 korda vahele.
- Kui satud alasse, kus on **punane nool**, tuleb sul tagasi kukkuda, sest tegelase valitud käitumine on vale.
- **Sinine nool** on preemiaks tegelase õige käitumise eest ja sa saad liikuda edasi kõrguste poole.

I_A

M

Mae Naav

Ain Vaas

moolkimmel

Brita ja Lota tegutsevad

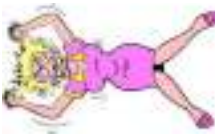
Anne Orav

Ühel päikeselisel suvepäeval (kuupäev – juuliku viimane päev) otsustasid Brita ja Lota kokku saada. Nad ei olnud üksteist näinud juba $14 + 14 = \dots\dots\dots$ päeva. Seda oli juba nädalat, mis omakorda oli juba peaaegu terve Niisiis otsustati kokku saada Brita juures. Brita elas kortermajas $99 - 94 = \dots\dots\dots$ korrusel. Sealt oli hea vaade lasteaiale, kus suvekuudel käis ainult $11 - 3 = \dots\dots\dots$ last. See oli nimelt eralasteaed, sellest ka nii vähe lapsi. Lasteaia taga laiutas uus Selver, mille parklas oli vähemalt $24 + 75 = \dots\dots\dots$ autot. Niiviisi aknast laia ilma uudistades tuli tüdrukutele mõte poodi jalutama minna. Jalutada on ju tore, kuid poes käiakse ju põhiliselt ikka ostmas. Suured inimesed ostavad enamasti soolaseid asju, näiteks $300\text{ g} - 150\text{ g} = \dots\dots\dots$ kalamarja, $470\text{ g} - 200\text{ g} = \dots\dots\dots$ juustu, $5\text{ l} - 4\text{ l} = \dots\dots\dots$ piima, mis teeb kokkupaki jne. Lapsed aga tuhisevad kommilettide vahel ja kommisorte on palju: $35 + 25 = \dots\dots\dots$. Poes on tore käia, kui ainult oleks palju raha. Selleks et poodi minna, vajasisid tüdrukud vähemalt $50\text{ s} + 50\text{ s} = \dots\dots\dots$ €. Olukord oli niru, sest raha ei olnud ja ema leiab, et nii palju maiustusi süüa on liig. Sellegipoolest kerkis tüdrukutel mõte rahaga poodi minna. Sellest ei ole ju midagi, kui nad ainult õige natuke ema rahakotist võtavad ja emale midagi ei ütle. Tüdrukud leidsid ema rahakoti peeglilaualt ja mündisahtlist võtsid nad $20\text{ s} + 20\text{ s} + 20\text{ s} + 20\text{ s} + 20\text{ s} = \dots\dots\dots\text{s} = \dots\dots\dots\text{€}$.

Tüdrukud lippasid poodi, nad kulutasid $1\text{ €} - 24\text{ s} = \dots\dots\dots$.

Kodus ei jäänud emale märkamata, et tüdrukute suud ebatavaliselt isukalt matsusid. Ema hakkas asja uurima ja selgus, et tirtsud olid olnud salamahti pikanäpumehed. Ega neid tahtnud oma viga tunnistada, kuid ema ütles: „**KES VALETAB JA VARASTAB, SEE VANGIMAJA ARMASTAB!**” Ja saatis noored daamihakatised oma teo üle tuppa järele mõtlema. Miks?

25 Koer T_____A leiab telefoni ja hakkab rõõmsalt klähvima. 	26 Koeraomanik uurib telefoni lähemalt ja helistab Jussi ema numbrile. Mis oli Jussi ema telefoninumber?	27 Ema ja Juss on rõõmsad. 	28 Nädala pärast lähevad Juss ja Kaarel jälle koos koju. 	29 Poisid on endiselt suured sõbrad. Aga Kaarel teab, et aus olemine leevendab karistust. 	30 AUS LAPS, ILUS LAPSI!
24 Samal ajal kõnnib kohalik koerajalutaja oma koeraga. 	23 Juss räägib emale kõik ausalt ära. Ta räägib kahest asjast. Mis need on? 1..... 2.....	22 Ema on saanud kõne vihasealt aknaomanikult ja ootab Jussi käest selgitust.	21 Juss läheb õnnetuna koju. Ta räägib emale kõik ausalt ära. Kuidas ta seda teeb? 	20 Ema karistab Kaarlit koduarestiga. Mitu päeva peab Kaarel sõpradeta hakkama saama? $27 - 20 + 11 - 9 = \dots\dots\dots$ Mitu päeva? Mitu nädalat? 	19 Ema on väga pahane.
13 Juss annab aknaomanikule oma ema telefoninumbri. Mis on ema telefoni number? VIISVIISVIISNELIKOLM KAKSSEITSEKAHEKSÜKS	14 Juss läheb tagasi telefoni otsima. 	15 Samal ajal jookseb Kaarel poodi kommi ostma! 	16 Selgub, et Kaarilil ei ole raha. 	17 Kaarel jookseb koju ja võtab salaja ema rahakotist paar münti. 	18 Ta ostab poest komme ja sööb neid isukalt. Äkki märkab ta õnnetut Jussi, kes kogu loo ära räägib. Kaarel räägib raha saamise loo ära. Juss soovitab Kaarilil aus olla.
12 Pahane omanik tahab Jussi emaga rääkida. Juss otsustab emale helistada ja kõik ausalt ära rääkida. Aga telefoni ei ole. See on ilmselt mänguhoos kaduma läinud.	11 Juss kohtub lõhutatud akna omanikuga. 	10 Kaarel jookseb minema. 	9 Kogemata vihiseb pall poiste jalge alt aknasse. 	8 Teel mängivad nad jalgpalli. 	7 Pärast tunde läheb Juss koos oma sõbra Kaarliga koju.
1 Selle mängu peategelane on JUSS. 	2 Ta sai endale sünnipäevaks uhiuue mobiiltelefoni 	3 Tänav on täis autosid ja Juss peab liiklema ettevaatlikult 	4 Ta märkab valgusfoori ja jääb tuld ootama. 	5 Siin ongi Jussi koolimaja. Mis värvi see on? 	6 Mis kell tunnid algavad?

AUSUS JA KAASLASED

EESMÄRGID:

Õpilane

- ✓ õpib olema hea kaaslane ning tegema koostööd;
- ✓ eristab enda head ja mittesoovitavat käitumist;
- ✓ kirjeldab ausa käitumise tagajärgi ning annab sellele hinnangu.

HÄÄLESTUS

- 1. Kaotatud asjade kott.** Õpetajal on klassis kott, mille sees on igasuguseid kaotatud asju, see on KAOTATUD ASJADE KOTT. Õpetaja palub ühel lapsel käsi kotti pista, kompida ühte eset ja kirjeldada klassile selle omadusi. Klass püüab arvata, millega on tegu. Sellisel moel leitakse kaotatud asjade kotist mitmeid kadunud asju.
- 2. Sõnakett kaotatud asjadest.** Õpilased istuvad ringis ja õpetaja palub neil mõelda asjadele, mille nad on kaotanud, ja moodustada sõnakett päripäeva mööda ringi lapsest lapseni, kuni kõik lapsed saavad oma kaotatud asja välja öelda.

Nt mängujuht ütleb: *“Mina olen kaotanud mobiiltelefoni.”*

Laps nr 1: *„Mina olen kaotanud mobiiltelefoni ja kustukummi.“*

Laps nr 2: *“Mina olen kaotanud mobiiltelefoni, kustutuskummi ja rahakoti.“*

Iga õpilane ütleb järjest kõikide eelnevate õpilaste nimetatud esemed ja lisab lõppu enda eseme. Vajadusel aitavad õpilased unustatud esemeid meelde tuletada.

TEGEVUSED

- 1. Lõpeta laused.** Lõpeta laused nii, nagu sina õigeks pead – galeriimeetod (*Lisa 1*).
 - Klassis on seintel viis A3-paberilehte, igal on üks alljärgnevatest lõpetamata lausetest.
 - Õpetaja jagab lapsed rühmadesse ning iga rühm saab vastamiseks ühe lause.

- Ühe minuti pärast liiguvad lapsed järgmise lõpetamata lause juurde, mida eelmine rühm täitis.
- Uus rühm lisab lausele oma arvamuse lõpu.

KUI LEIAN TELEFONI, VIIN.....

KUI LEIAN KLASSIST KUSTUKUMMI, SIIS.....

KUI LEIAN RAHA, SIIS.....

KUI MA KAOTAN MOBIILTELEFONI, SIIS.....

KUI MINU SÕBER EI LEIA OMA JALATSIKOTTI RÕIVISTUST, SIIS.....

- Kui kõik rühmad on kõikidele lausele lõpud leidnud, toimub esitlus ja ühine arutlus vastavatel teemadel.

2. Töö tekstiga.

- Kuidas sina kirjeldaksid inimest, kes kaotab sageli oma asju.
- Lapsed pakuvad läbisegi omadussõnu (lohas, hooletu, hajameelne jne).
- Siit saab edasi minna mõttega, et asju võivad kaotada ka sellised inimesed, kes on hoolsad.
- Õpetaja palub õpilastel pakkuda erinevaid omadussõnu kaotatud asjade kohta (nt roheline, ruuduline, karvane, kõva jne).
- Pakutud omadussõnad kirjutab õpetaja lünkteksti, mida lapsed ei näe.
- Kokku tuleb üks kummaliselt naljakas jutt.

TELEFONIDRAAMA

Tunnid olid just lõppenud. sõbrad lippasid koolimaja uksest välja. Raul ja Mihkel otsustasid koduteel veidi lõbutseda. Üheskoos tuldi mõttele pisut puu otsas ronida.Raul ronis vahetpidamata aina kõrgemale ja kõrgemale. Mihkel kiikus puuoksa küljes ikka edasi ja tagasi, nii et jopehõlmad lehvisid. Kui poistel kiikumise ja ronimisest villand sai, otsustati koju kõmpida. Raul astus koduuksest sisse ja teda tervitas ema. „Miks sa telefonile ei vasta?“ kärkis ema. Nüüd avastas Raul, et oli oma telefoni Mihkliga hullates ilmselt kaotanud.

Samal ajal kui ema pragas Rauliga, jalutas perekond koeraga tänaval. Pitsu terav nina haistis tehnikaseadme lõhna. Ta klähvis, nii mis jaksas, et tema

perenaine seda õnnetut telefoni märkaks. perenaine ja tema tütar helistasid Rauli emale.ema ja telefoni leidja kohtusidRauli koduukse ees ja ema andis..... perenaisele ja tema lapsele tänutäheks rabarberikooki.

Kogu seda lugu nägi pealt..... mutt, kes elas täpselt selle puu all, kus telefonidraama aset leidis.

3. Multifilm *Kadunud telefon*. Autorid: Tartu Kivilinna Gümnaasium, 2.e klass, 2011. Video on saadaval aadressil <http://www.youtube.com/watch?v=dRxxo-LZvF8>

➤ **Multifilmi *Kadunud telefon* sisu kirjeldus õpetajale**

Tunnid olid just lõppenud. Sõbrad lippasid koolimaja uksest välja. Raul ja Mihkel otsustasid koduteel veidi lõbutseda. Üheskoos tuldi mõttele pisut puu otsas ronida. Raul ronis vahetpidamata aina kõrgemale ja kõrgemale. Mihkel kiikus puuoksa küljes ikka edasi ja tagasi, nii et jopehõlmad lehvisid. Kui poistel kiikumisest ja ronimisest villand sai, läksid poisid koju. Nüüd avastas Raul, et oli oma telefoni Mihkliga hullates ilmselt kaotanud.

Samal ajal möödusid kadunud telefonist üks ema lapse ja koeraga. Pitsu terav nina haistis tehnikaseadme lõhna. Ta klähvis, nii mis jaksas, et tema perenaine seda õnnetut telefoni märkaks. Perenaine ja tema tütar helistasid Rauli emale. Ema ja telefoni leidja kohtusid Rauli koduukse ees ja nii sai Raul oma telefoni kätte.

Kogu seda lugu nägi pealt mutt, kes elas täpselt selle puu all, kus telefonidraama aset leidis.

- Lapsed vaatavad filmi ja püüavad meelde jätta multifilmi SITUATSIOONI.
- **Täida lüngad.** Õpilased täidavad lüngad sobivate omadussõnadega (*Lisa 2*).

Värvid töölehel (*Lisa 2*) annavad õpilasele selgema ülevaate, kuidas on lihtsam omadussõnu märkida (vastavalt tegelasele). Erineva emotsiooniga kaasneb tegelase kohta ka erinev omadussõna. Nt Raul võib filmi alguses olla RÕÕMUS, kuid tegevuse arenedes juba ÕNNETU, MURELIK jne

- **Tekstide ettelugemine.**
- **Küsimused aruteluks.**

- a) Arutelu teemal, millised iseloomuomadused on ausal inimesel.
- b) Kuidas ausat inimest ära tunda?
- c) Kuidas oleks veel saanud sellises situatsioonis käituda?

KOKKUVÕTE

1. **Jutuke** *Ausus*.

Jutukese koostamine teemal *ausus*. Jutu iga lause algab uue tähega sõnast *ausus* ja peab edasi andma mõne aususega seotud olukorra.

Näide:

Alles varahommikul kadus telefon.

Uno leidis selle pöõsa alt.

Sirje otsustas telefoni politseisse viia.

Uus telefon hakkas helisema.

Selle omanik helistas.

2. **Jutukeste ettelugemine.** Kirjutatud jutud loetakse klassis ette.

NB! Lisas 3 on lisaülesanded teemal „Ausus“.

Lõpeta laused

Kui leian telefoni, viin 1. 2. 3. 4. 5.
Kui leian klassist kustukummi, siis... 1. 2. 3. 4. 5.
Kui leian raha, siis... 1. 2. 3. 4. 5.
Kui ma kaotan mobiiltelefoni, siis... 1. 2. 3. 4. 5.
Kui minu sõber ei leia oma jalatsikotti rõivistust, siis... 1. 2. 3. 4. 5.

Telefonidraama

Anne Orav

Tunnid olid just lõppenud. [cyan] [green] sõbrad lippasid koolimaja uksest välja. [cyan] Raul ja [green] Mihkel otsustasid koduteel veidi lõbutseda. Üheskoos tuldi mõttele pisut puu otsas ronida. [cyan] Raul ronis vahetpidamata aina kõrgemale ja kõrgemale. [green] Mihkel kiikus puuoksa küljes ikka edasi ja tagasi, nii et jopehõlmad lehvisid. Kui [cyan] [green] poistel kiikumisest ja ronimisest villand sai, otsustati koju kõmpida. [cyan] Raul astus koduuksest sisse ja teda tervitas [yellow] ema. „Miks sa telefonile ei vasta?“ kärkis [yellow] ema. Nüüd avastas [cyan] Raul, et oli oma telefoni [green] Mihkliga hullates ilmselt kaotanud.

Samal ajal kui [yellow] ema pragas [cyan] Rauliga, jalutas [pink] perekond koeraga tänaval. [orange] Pitsu terav nina haistis tehnikaseadme lõhna. Ta klähvis, nii mis jaksas, et tema [red] perenaine seda õnnetut telefoni märkaks. [red] perenaine ja tema [pink] tütar helistasid [cyan] Rauli [yellow] emale. [yellow] ema ja [red] telefoni leidja kohtusid [cyan] Rauli koduukse ees ja [yellow] ema andis tänutäheks [red] perenaisele ja tema [pink] lapsele rabarberikooki.

Kogu seda lugu nägi pealt [grey] mutt, kes elas täpselt selle puu all, kus telefonidraama aset leidis.

[cyan] Raul	[pink] perenaise tütar
[green] Mihkel	[pink] [red] perekond: perenaine ja tütar, koer
[yellow] ema	[orange] koer Pitsu
[cyan] [green] poisid: Raul ja Mihkel	[grey] mutt
[red] perenaine	

LISAÜLESANDEID AUSUSE TEEMAL

Teemat „Ausus“ (sh teisi teemasid) saab sisse juhatada ka HHK- (HEA–HALB–KASULIK) meetodil. Näiteks:

Miks on ausus hea?	HEA: Hoiab ära segadused ja hoiab südametunnistusepiinata.
Miks on ausus halb?	HALB: Mõnikord võib liiga ausalt öeldu teisele inimesele haiget teha.
Miks on ausus kasulik?	KASULIK: Oled alati hinnatud ja sinu arvamust arvestatakse. Sind võib alati usaldada.

EESTI KEEL

1. Valik vanasõnu aususe teemal

TÕDE TÕUSEB, VALE VAJUB.
 MIDAGI EI OLE ILMAS, MIL ON LÜHEM ELUIGA KUI VALEL.
 VALEL ON SABA TAGA.
 KÕVER TEE VIIB KÕRVALE.
 KES VALEGA HAUKAP, SII VALUGA NEELÄTÄP.
 KES VALETAB, SEE VARASTAB.
 VALE VIAB VARGILE, VÕLTS VÕLLA.
 ÜHE KÄNNU VÕSUD ON VALE JA VARGUS.
 KES NOORELT VALETAB, SEE VANALT VARASTAB.
 NÄPUTÄIS TÕTT ON PAREM KUI SÜLETÄIS VALET.
 KES PALJU RÄÄGIB, SEE PALJU VALETAB.
 PAREM TÜKK TÜHJA JUTTU RÄÄKIDA KUI VAKS VALETADA.
 KES KORD ON VALETANUD, SEDA TEIST KORD ENAM EI USTA.
 KES ÜKS KORD VALETAB, VALETAB ALATI.
 KES VALETAB, SEE KANNATAB.
 KIS ISI VALETAB, SEE EI USU, ET TEINE TÕTT RÄÄGIB.

2. Loovmäng Mis sõna ma mõtlesin?

Õpetaja ütleb lauseid, mille esimestest tähtedest moodustub sõna, ja palub õpilastel ära arvata, mis sõna ta mõtles. Õpilased koostavad lauseid aususe teemal

Näiteid

AUSUS	TÕDE
Aias Uhkeldab Siil Uudistades Saia.	Tiit Õigustab Draakonit Edvistamises.

3. Loovusülesanne. Koostada tegelaskaart ausa ja ebaausa karakteri kohta.

Mida talle meeldib laupäeviti teha?
Mis on see saladus, mida ta kellelegi ei avalikustaks?
Mida ta oskab väga hästi teha?
Mis on see, mis tal hästi välja ei tule?
Mis on tema lemmikmälestus?
Mida ta praegu sellel pildil mõtleb? Mis meeleolus ta on? Miks?
Kes on tema parim sõber?
Mida ta tahab maailmas üle kõige?

Mida talle meeldib laupäeviti teha?
Mis on see saladus, mida ta kellelegi ei avalikustaks?
Mida ta oskab väga hästi teha?
Mis on see, mis tal hästi välja ei tule?
Mis on tema lemmikmälestus?
Mida ta praegu sellel pildil mõtleb? Mis meeleolus ta on? Miks?
Kes on tema parim sõber?
Mida ta tahab maailmas üle kõige?

Lastega saab koostada erinevate karakterite iseloomustusi ning leida erinevusi ja sarnasusi. Siinkohal tuleb märkida, et välimuse järgi ei saa inimese ausameelsust hinnata.

4. Mäng *Ausamast ausam*.

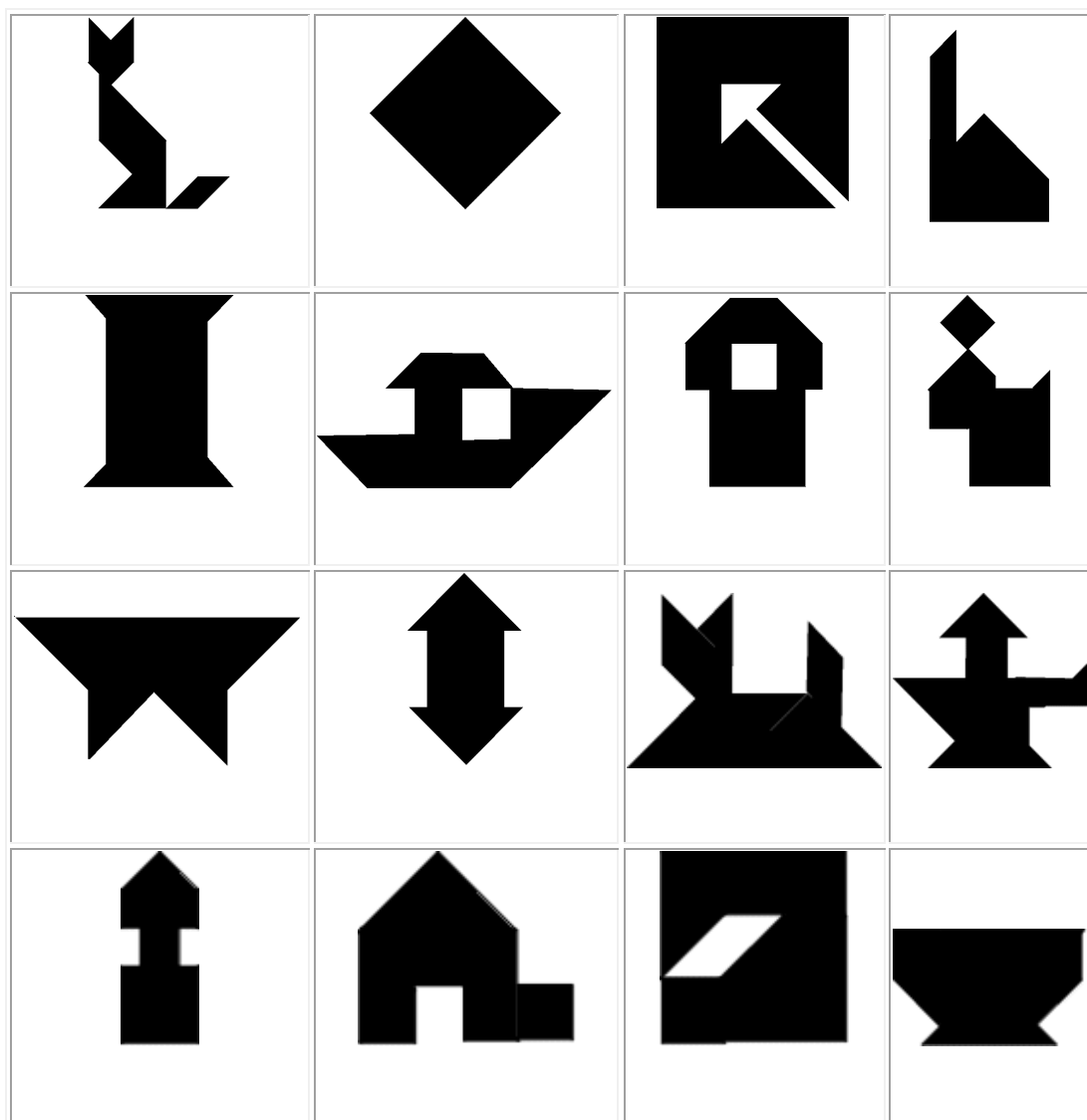
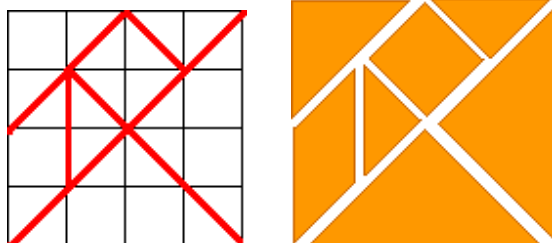
Õpetajal on korvis sedelid erinevate küsimustega, mis jagatakse õpilastele. Õpilased peavad esitama üksteisele küsimusi, millele tuleb vastata ausalt. Et mitte tekitada ebamugavaid olukordi, siis esialgu on õpetaja koostanud küsimused ise. Hiljem võivad küsimusi koostada ka õpilased, kuid õpetaja peab küsimused enne esitamist üle vaatama.

Kas sa tegeled spordiga?
Kas sa pead ennast targaks?
Kas sa unistad saada presidendiks?
Kas sa oled kunagi oma sõbrale valetanud?
Kui sageli sa oma tuba koristad?
Kas sa aidad oma ema kodustes töödes?

Kokkuvõte. Millisele küsimusele ja miks oli raske ausalt vastata? Millisele küsimusele oli lihtne ausalt vastata?

KÄELINE TEGEVUS. *Tangram*

Tangrami moodustamiseks saab valmistada ise kujundid ja kujundada nt kaotatud asju vms.

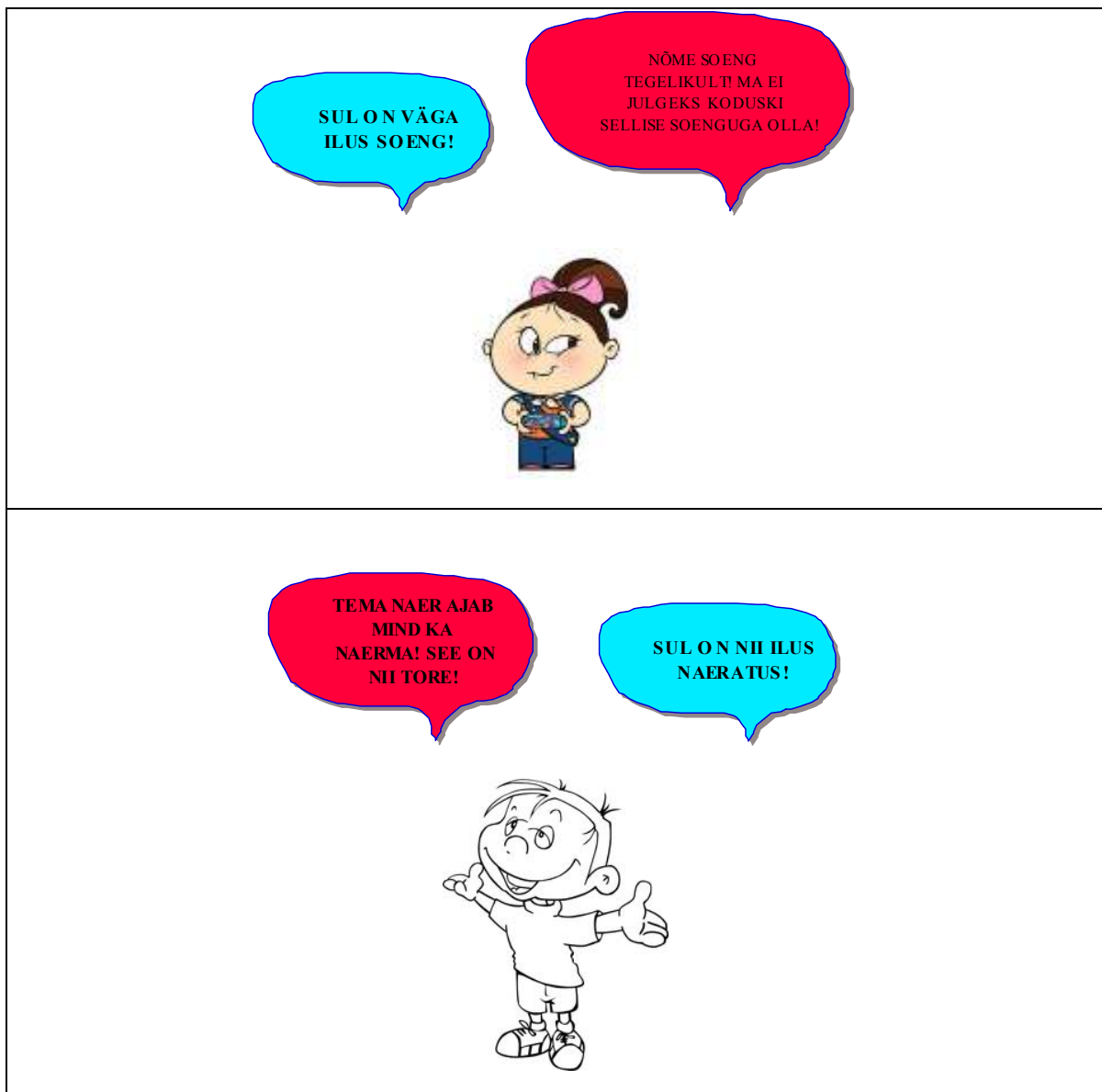

AUSAD JA VALELIKUD MÕTTED JA ÜTLEMISED

Paaristöö

- Õpilased murravad A3-paberi pooleks ja täidavad mõlemad pooled ajakirjast väljalõigatud inimeste nägudega.
- Ühele poolele kleebitakse ebaausust ja teisele poolele ausust peegeldavad näoilmed.
- Juurde lisatakse igale näole sinine ja punane jutumull.
- **Sinine jutumull** näitab ütlemist, **punane jutumull** mõtlemist.

Sageli inimesed mõtlevad ühte, aga ütlevad välja teist. Aus inimene enamasti mõtleb ja tegutseb ühtemoodi – ausalt.

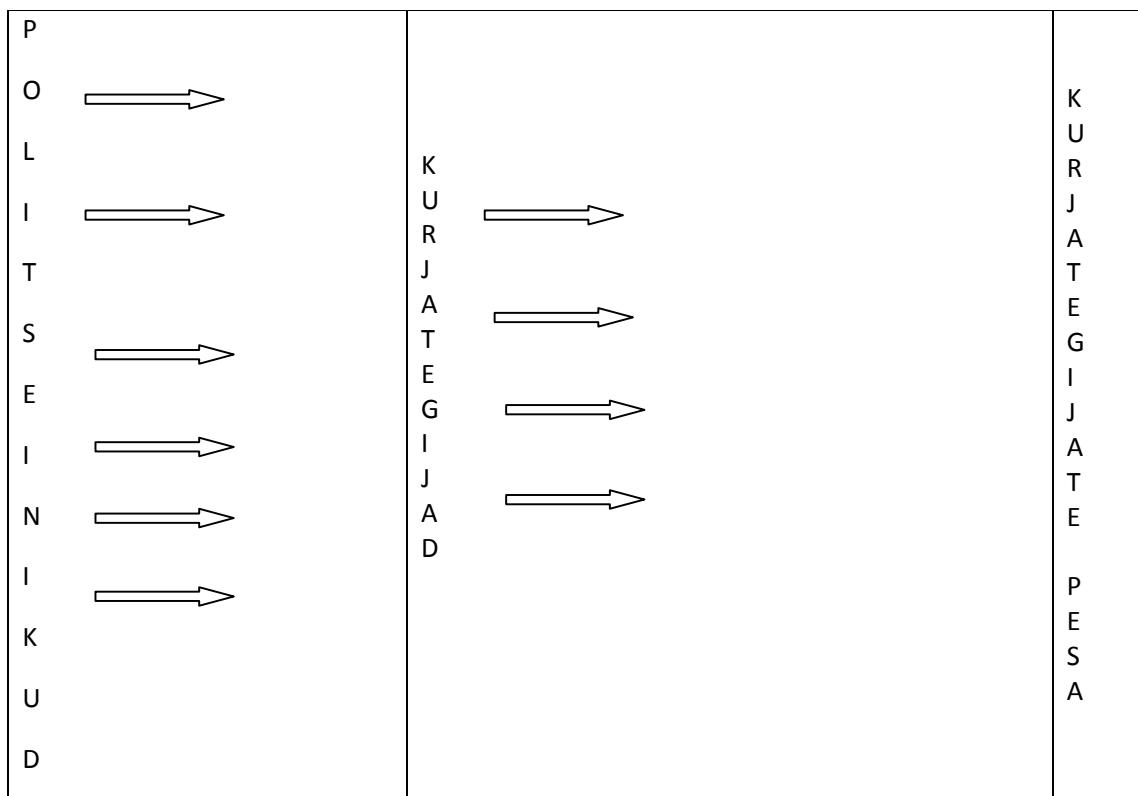

KEHALINE KASVATUS

Mäng Politseinikud ja kurjategijad.

Lapsed jaotatakse kaheks rühmaks: politseinikud ja pätid. Politseinikud seisavad piiri taga, pätid on poolel teel neil vastas ja õrritavad neid. Käskluse saades hakkavad politseinikud pätte taga ajama, see, kelle politseinik kätte saab, peab tunnistama oma vale käitumist. Ta viiakse politseijaoskonda, kus temast õpetatakse välja korralik politseinik.

Pätid seatakse politseinike poole näoga ja lastakse neil võtta erisuguseid asendeid (kukk, seismine ühe jala peal, rätsepaiste, kõhuliasend jne), et neil oleks keerulisem politseinike eest oma pessa plehku panna. Pätid on omas pesas puutumatud.

SALLIVUS

Igne Lembinen

Oleme sallivad ja tunnustame üksteise erinevusi!

Parem on elada ühiskonnas, kus lubatakse olla erinev, see tähendab, et valitseb küllaldane sallivus ehk tolerantsus. Küllaldane seetõttu, et kõike ei sallita. Üldine sallivuse põhimõte on järgmine: ühe inimese vabadus lõpeb seal, kus teise oma algab. Ei tohi teisele liiga teha ega teda ülemäära häirida.

Sallivus on erinevuste tunnustamine. See on vastastikune lugupidamine vastastikuse mõistmise kaudu. Sallivus ei tähenda, et erinevusi ei tohi märgata ja et kõiki peab kohtlema ühte moodi. Mõned erinevused on sünnipärased ja muutumatud (nt sugu, rass). Mõned erinevused võivad elu jooksul muutuda (nt elukoht, tervis). Mõned muutused on paratamatud (nt noortest saavad aja jooksul vanad). Mõned erinevused ei välista üksteist, näiteks võib kuuluda korraga mitmesse etnilisse rühma. See, kes valdab ühtmoodi hästi nii eesti kui ka vene keelt ja tavasid, kuulub mõlemasse rühma. On soovitatav jätta iga inimese

hooleks otsustamine, kuhu rühma ta kuulub. Üks kultuur ei välista teist, vaid rikastab. Seegi on osa sallivusest.

Sallivus on valmisolek lasta inimestel teha, öelda ja uskuda, mida nad tahavad, ilma neid kritiseerimata. Sallivuse eesmärgiks on rahumeelne kooseksisteerimine.

Sallivus tunnustab inimeste individuaalsust ja mitmekesisust ning vähendab teadmatusest tekkivaid pingeid. Ta annab võimaluse avastada ja samas ka lahti saada stereotüüpidest, mida omistatakse inimestele, kes erinevad rahvuse, religiooni või päritolu poolest. Salliv inimene arvestab kõikide inimeste omapäraga, neid mõistes ja nende suhtes eelarvamuste puudumise tõttu. Samas ei ole sallivus möönduste tegemine ega ükskõiksus. Ühelt poolt on sallivus negatiivne hoiak. Me lepime millegagi, talume, kannatame välja. Teisest küljest on sallivus positiivne hoiak, millega kaasneb austus. Me imetleme, hindame, väärtustame, peame au sees ning püüame koguni jäljendada ja eeskujuks võtta neid, keda austame. Siiski pole sallivus ja austus päris samad mõisted. Austus viib selleni, et me püüame erinevustest õppida. Olla salliv elu väikeste ebamugavuste suhtes (leppida teiste inimeste arvamustega, välimusega, iseloomuga jne). Tähendab – asjadel tuleks lasta areneda omasoodu, olla rõõmsameelne, avatud ja teadmishimuline ning muuta ka teisi rõõmsameelseks ning liikuda edasi.

Sallimatust tekitavad hirm ja teadmatus ning need kinnistuvad inimese teadvusesse varases lapsepõlves. Teiselt poolt tekitab teadmatus hirmu ja sallimatust asjade või nähtuste suhtes, millega me veel kokku puutunud ei ole ning seetõttu oleme sallimatud. Seega tuleks õppida olema avatud ja valmis saama uusi teadmisi ning ületama eelarvamusi. Esmasteks sallivuse õppimise kohtadeks on kodu ja kool, sest nii peres kui ka koolis peab üksteisega arvestama.

Käesolev õppematerjal püüab mitmesuguste tegevuste ja koostegutsemise kaudu suunata lapsi märkama erinevusi ja nendega arvestama. See on vajalik kas või juba sellepärast, et Eesti Vabariigi põhiseaduses on kirjas, et kõik on seaduse ees võrdsed ning kedagi ei tohi diskrimineerida rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu (Põhiseadus, §12).

Õppematerjal on abiks õpetajale sallivuse ja tolerantse teema käsitlemisel 1. kooliastmes. Materjal sisaldab kolme konspekti, milles näidatud tegevusi ja töölehti saab kasutada erinevates ainetundides (emakeel, inimeseõpetus, loodusõpetus ja matemaatika, tööõpetus või kunstiõpetus). Materjal võimaldab siduda erinevatesse ainetundidesse õppekava kahte läbivat teemat – kultuuriline identiteet ning väärtused ja kõlblus.

Sallivuse proovikive tuleb igaühel elus ette igal sammul. Need, kes suudavad inimestes ja olukordades teadlikult head näha, on keerukate olukordade lahendamisel edukamad. Sallivad inimesed oskavad teha koostööd erinevate inimestega, erinevates paikades ning erinevates olukordades.

MILLISED ME OLEME?

EESMÄRGID

Õpilane

- ✓ oskab teisi kuulata;
- ✓ mõistab, et inimestel on palju sarnaseid omadusi;
- ✓ mõistab erinevate omaduste olemasolu olulisust.

HÄÄLESTUS

1. Ühismäng.

- Iga laps mõtleb oma mõne iseloomujoone või harjumuse peale, mis on talle tema enda arvates kõige iseloomulikum.
- Abivahendina võib kasutada lõngakera (või väiksemat kerget ja pehmet laste palli), mis käib käest kätte või mida visatakse üksteisele (sobib väiksema grupi puhul).
- Iga palli saaja ütleb oma nime ja iseloomuomaduse või harjumuse. Õpetaja võib ise kaasa mängida. Kindlasti peaks jälgima, et osaleda saaksid kõik. Õpetaja teeb lühikese kokkuvõtte kuuldust – me oleme erinevad, erinevate iseloomude, huvide, hajumustega, kuid meis on ka väga palju sarnast.

TEGEVUSED

1. Ühisarutelu – omaduste selgitamine.

- Igaüks saab töölehe ja siltide lehe aruteluks ja hilisemaks väljalõikamiseks.
- Õpetaja palub klassis õpilastel järjest selgitada siltidel olevate sõnade tähendust kas miimika- või *alias*-põhimõttel.
- Õpetaja palub igal lapsel veel mõne puuduva omaduse juurde mõelda ja tühjale sedelile kirjutada.
- Omaduste siltide leht igale õpilasele (vt *Lisa 1*).

RÕÕMSAMEELSUS	ISEKUS	LOHAKUS	SÕBRALIKKUS
KOHUSETUNDLIKKUS	ABIVALMIDUS	PESSIMISM	VÄÄRIKUS
HOOPLEMINE	HOOLIMATUS	HUUMORIMEEL	MÕTTERIKKUS
USTAVUS	INNUKUS	TASAKAALUKUS	KURJUS
KADEDUS	TÖÖKUS	PAHATAHTLIKKUS	ERAKLIKKUS

2. Tööleht individuaaltööks (vt Lisa 2).

- a) Rühmita siltide lehel olevad inimeste loomujooned meeldivateks ja ebameeldivateks, kirjutades need töölehele.

Meeldivad omadused:

.....

.....

.....

.....

Ebameeldivad omadused:

.....

.....

.....

.....

- b) Tee rist nende omaduste taha, mis on ka sinul. Kui leidsid mõne ebameeldiva omaduse, siis ära heida meelt. Keegi ei ole täiuslik. Kui sinus ei ole kõiki nimetatud häid omadusi, siis tea, et neid on võimalik aja jooksul omandada.

3. Paaristöö. Õpetaja palub:

- a) Vaadake koos pinginaabriga oma äramärgitud iseloomuomadused üle ja arutlege, kas teil on märgitud sarnaseid ja erinevaid omadusi.
- b) Märkige koos teid iseloomustavad omadused võrdlustabeli kolme tulpa (vt Lisa 3).

KOKKUVÕTE

1. **Omaduste ring** (vt Lisad 4, 5). Õpetaja on välja lõiganud kaks suurt ringi ja riputatud tahvlile. Õpetaja palub siltide lehelt (vt Lisa 1) välja lõigata need sedelid, mis olid märgitud võrdlustabelis (vt Lisa 3) *Sarnased ja erinevad omadused*.

- Iga paar läheb ühiselt leitud ja välja lõigatud omaduste lipikutega ringi juurde (vt Lisad 4, 5).

- Igaüks kirjutab ringi välisküljele horisontaalselt oma nime ja kleebib meeldivate iseloomuomadustega lipikud kohe oma nime järele. Ebameeldivate iseloomuomadustega lipikud kleebitakse siseringi .
- Järgneb ühisarutelu. Õpetaja palub vaadata:
 - a) Milliseid häid omadusi on omaduste ringis kõige rohkem?
 - b) Milliseid ebameeldivaid (halbu) omadusi on ringi sees kõige rohkem?
 - c) Millised iseloomuomadused soodustavad häid suhteid ja koostööd?
 - d) Mida saab igaüks ise ette võtta, et kasvatada endas meeldivaid iseloomuomadusi?
 - e) Mida saab igaüks ise ette võtta, et vabaneda ebameeldivatest omadustest?

KOKKUVÕTTEKS või ülevaate saamiseks koostada ringides asetsevatest lipikutest tulpdiaagramm vastavalt enim ja vähim esinenud headest ning mittesooovitavatest omadustest.

rõõmsameelsus	isekus	lohakus	sõbralikkus	upsakus
kohuse- tundlikkus	abi- valmidus	pessimism	väärikus	eraklikkus
hooplemine	hoolimatus	huumorimeel	mõtterikkus	pahatahtlikkus
ustavus	innukus	tasakaalukus	kurjus	töökus
kadedus	ausus			

.....

Rühmita sedelitelehel olevad inimeste iseloomujooned meeldivateks ja ebameeldivateks, kirjutades need töölehele.

MEELDIVAD OMADUSED

EBAMEELDIVAD OMADUSED

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

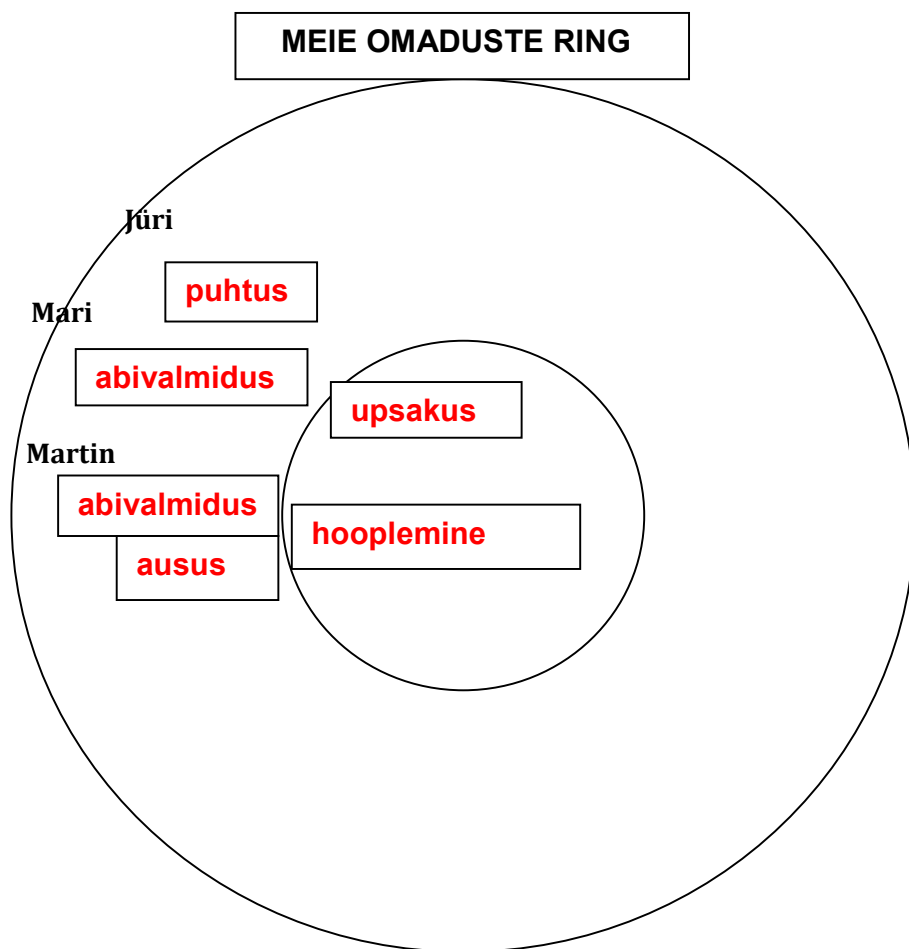
.....

Tee nende iseloomuomaduste taha rist, mis on ka sinul olemas. Kui leidsid mõne ebameeldiva omaduse, siis ära heida meelt. Keegi ei ole täiuslik. Kui sinus ei ole kõiki neid häid omadusi, siis tea, et neid on võimalik aja jooksul omandada.

.....

Arutlege koos, millised on teie meeldivad ja ebameeldivad iseloomuomadused ning kirjutage need välja. Teie sarnased loomuomadused kirjutage sarnaste omaduste lahtrisse.

Meeldivad omadused	Ebameeldivad omadused	Sarnased (ühised) omadused

Tartu Karlova Gümnaasium, 5.b klass, 2012, juhendaja Heli Pundonen

SALLIVUS ERINEVUSTE SUHTES

EESMÄRGID

Õpilane

- ✓ oskab leida inimeste iseloomuomadustes sarnasusi ja erinevusi;
- ✓ mõistab vajadust olla sallivam erinevuste suhtes;
- ✓ selgitab, kuidas erinevused rikastavad inimsuhteid.

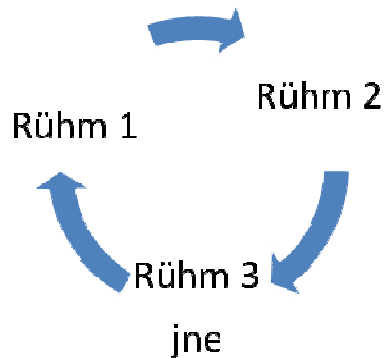
HÄÄLESTUS

1. Õpetaja palub, et igaüks nimetab ühe erinevuse, mille poolest ta erineb teistest klassikaaslastest.
2. Kinobussi **animafilmi** *Prillilugu* vaatamine (kokkuvõtte filmist *Lisa 1*). Annelinna Gümnaasium, 4. klass, 2011. <http://www.youtube.com/watch?v=JFtd30tM6tk>
 - Arutelu 4–5-liikmelistes rühmades.
 - a) Kuidas pealkirjastaksid selle filmi?
 - b) Millest film rääkis?
 - c) Miks lapsed naersid prillidega poisi üle?
 - d) Tooge näiteid situatsioonidest, kus kellegi üle on naerdud, sest ta on millegi poolest erinev.

TEGEVUSED

1. Töö 4-liikmelistes rühmades.

- Kõik rühmad saavad sarnaste küsimusega, aga erineva teemaga töölehed aruteluks ja kokkuvõtete tegemiseks (vt *Lisad 2–6*).
- Töölehed on paigutatud erinevatele laudadele. Lauad on paigutatud nii, et õpilased saaksid liikuda ühe laua juurest teise juurde.
- Iga rühm täidab 1–3 minutit töölehe **tabeliosa** ja õpetaja märguande peale liigub järgmise laua juurde järgmise rühma töölehte täiendama. Alguses on vähem lugeda, sellepärast jätab õpetaja esimesteks ülesanneteks vähem aega. Töö lõpu poole pikendab õpetaja teiste tööde täiendamise aega.

- Igal rühmal on erinev, oma värvi marker, millega rühm liigub järgmise laua juurde järjekorras (vastavalt joonisele), st oma rühma numbrist järgmise numbri rühma töö juurde. Näiteks: rühm 2 liigub rühma 3 rühma ülesande juurde, sealt 4. rühma ülesande juurde jne. Nii liigutakse ringi, kuni iga rühm on jõudnud oma kodurühma ülesande juurde tagasi. Töölehed jäävad alati laudadele teistele rühmadele täiendamiseks.
- Kui ring on täis ja iga rühm jõuab tagasi selle töölehe juurde, mille nad täitsid esimesena, järgneb uue töölehe järgnevatele küsimustele vastamine (vt *Lisa 7*).
 - a) Missuguseid omadusi oli kõige kergem leida? Miks?
 - b) Missuguseid omadusi oli kõige raskem leida? Miks?
 - c) Missuguseid probleeme igapäevaelus võivad erinevused kaasa tuua?
 - d) Missuguseid probleeme igapäevaelus võivad sarnasused kaasa tuua?

KOKKUVÕTE

- Rühmatööde tulemuste esitlemiseks koostatakse suur ringikujuline plakat. Ring on jagatud 5 sektoriks. Igal rühmal on ringis oma sektor, kuhu iga rühm kleebib ringi keskele oma töölehe pildi, mis lõigatakse välja (vt *Lisa 8*).
- Rohelist värvi (siseküljel) sektorisse kirjutavad õpilased sarnasused ja ringi välisele, punast värvi alusele erinevused (plakati aluse näidist vt *Lisa 8*). Võivad olla ka eri värvi sektorid vastavalt rühmade arvule (näidist vt *Lisa 9*).

- Iga rühm esitleb plakati juures oma rühma saadud tulemusi: selgitab ühisarutelu tulemusena küsimustele vastamise põhjal, milliste omaduste leidmine oli raskem ja mis on erinevustes ja sarnasustes head (vt *Lisa 7*). Näidisplakat õpetajale (vt *Lisa 9*).
- Õpetaja kokkuvõttev selgitus, et me oleme erinevustele vaatamata sarnased. Ükski asi pole hea või halb iseenesest. Heaks või halvaks muutub see meie suhtumise kaudu. Oluline on enne mõista, kui hukka mõista.

Animatsiooni „Prillilugu”
süžee: Annelinna Gümnaasium, 4. klass (2011)

Keegi klassist kissitab pidevalt ega näe hästi, seejärel läheb arsti juurde ja saab endale prillid. Video lõppeb sellega, et õpilane tuleb prillidega esimest päeva kooli ja kõik klassis naeravad ta üle...

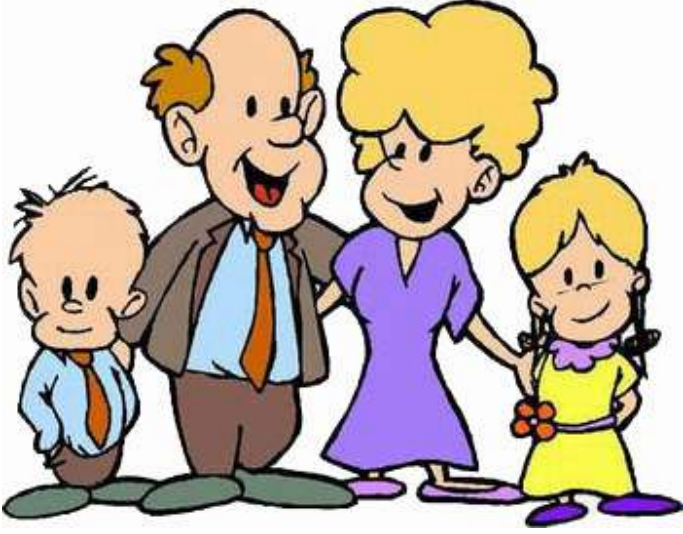
RÜHM 1.

Leidke klassikaaslaste sarnasusi ning erinevusi, kandes need tabelisse.

Klassikaaslased	Sarnasused	Erinevused
		

RÜHM 2

Leidke laste ja täiskasvanute sarnasusi ning erinevusi, kandes need tabelisse.

Lapsed ja täiskasvanud	Sarnasused	Erinevused
 Täienda, lisa veel omadussõnu!		

RÜHM 3.

Mõelge enda ja mängukaru sarnasustele ning erinevustele, kandes need omadused tabelisse.

Laps ja mänguasi	Sarnasused	Erinevused
		

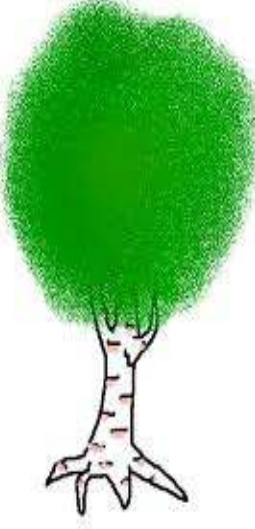
RÜHM 4

Mõelge enda ja koera sarnasustele ning erinevustele, kandes need tabelisse.:

Laps ja koer	Sarnasused	Erinevused
		

RÜHM 5

Mõelge lapse ja puu sarnasustele ning erinevustele, kandes need tabelisse..

Laps ja puu	Sarnasused	Erinevused
 		

RÜHMATÖÖDE KOKKUVÕTTED

Ühisarutelu: lugege koos kirjapandud omadused üle ja leidke ühisarutelu tulemusena vastused.

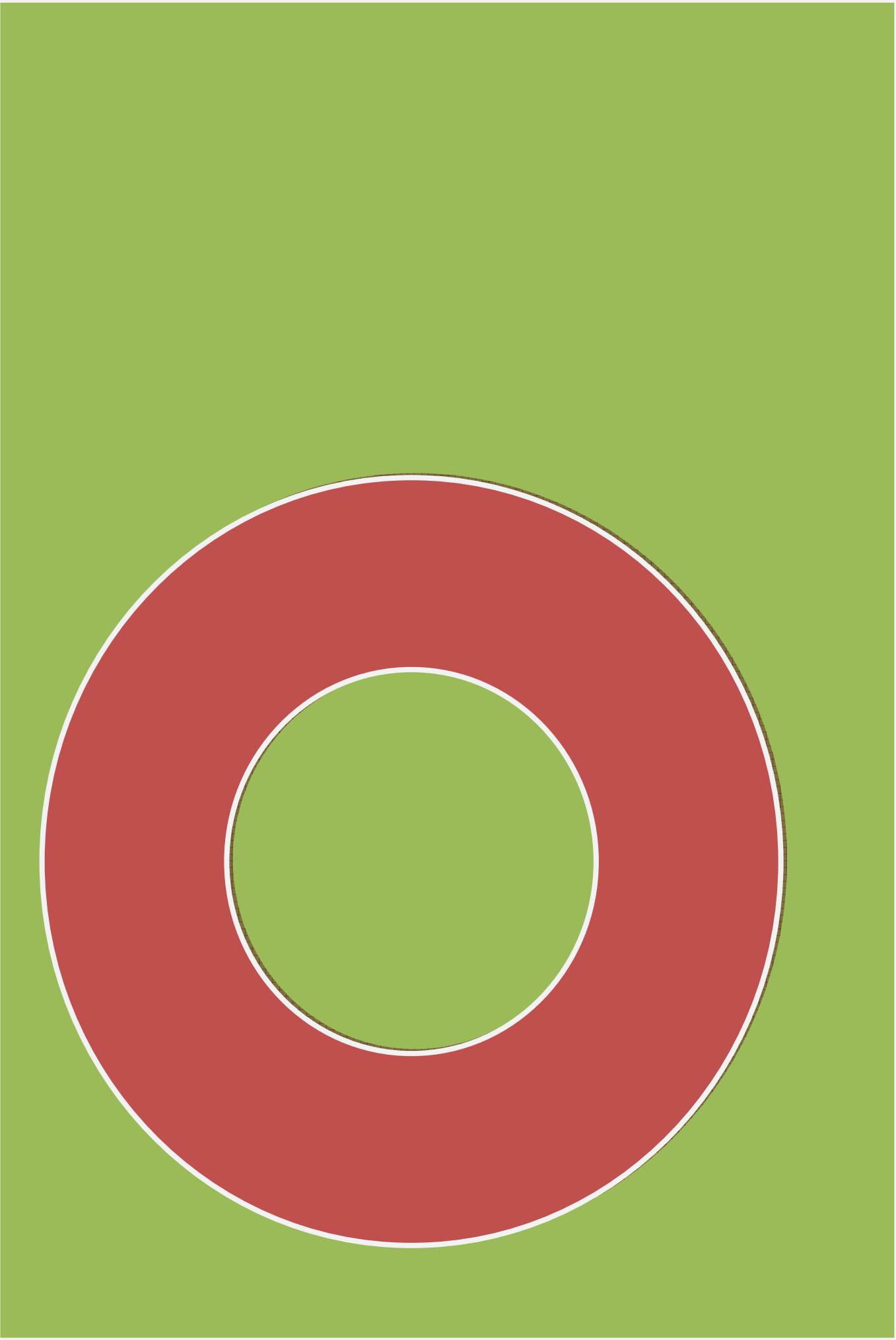
1) Milliseid omadusi oli raskem leida? Miks?

2) Milliseid omadusi oli kergem leida? Miks?

3) Missuguseid probleeme võivad erinevused igapäevaelus kaasa tuua?

4) Missuguseid probleeme võivad sarnasused igapäevaelus kaasa tuua?

Tartu Karlova Gümnaasium, 5.b klass, 2012, juhendaja Heli Pundonen

ERINEVAD KULTUURID RIKASTAVAD

EESMÄRK

Õpilane

- ✓ märkab enda ja teiste inimeste erinevusi;
- ✓ oskab tuua näiteid oma rahva tähtsamatest traditsioonidest;
- ✓ oskab tuua näiteid lähinaabruses elavate rahvuste kultuuritraditsioonidest;
- ✓ õpib koostöös tundma naaberrahvaste traditsioone;
- ✓ väärtustab kultuurilist mitmekesisust enda ümber.

HÄÄLESTUS

1. Õpetaja jagab igale õpilasele väikese A5-paberilehe ja palub nimetada 2 minuti jooksul nii palju erinevaid rahvuseid, kui keegi teab.
2. Paaristöö: leida õpilaspäevikust või teatmeteostest erinevate riikide lippe.
3. Õpetaja joonistab tahvlile ideekaardi ja palub õpilastel tulla ükshaaval tahvli juurde ja kirjutada ühe rahvuse nimetuse. Varem kirja pandud rahvust uuesti kirja ei panda (vt *Lisa 1*).

TEGEVUSED

1. Rahvad.

- Nüüd vaadatakse üheskoos üle tahvlile moodustunud ideekaart erinevatest rahvastest.
- Järgneb arutelu selle üle, millised neist rahvustest elavad Eestis. Õpilased ütlevad ideekaardil leiduvaid rahvuste nimetusi, keda nad arvavad elavat Eestis. Õpetaja tõmbab öeldutele jooned alla (vt *Lisa 1*).
- Järgneb arutelu õpetaja küsimuste põhjal.
 - a) Mille poolest rahvused erinevad?
Oletatavad vastused: keel, rahvariided, tavad ja kombed.
 - b) Mille poolest nad sarnanevad?

2. Õpetaja näitab erinevate rahvariiete pilte (vt Lisa 2: nr 1–8). Õpetaja palub

- a) öelda, millise rahvuse riietega on tegemist;
- b) igaühel välja valida ühe pildi number, millised riided meeldivad kõige rohkem ja miks.

Rahvariidepiltide vastused:

nr 1 – Eesti (Muhu), nr 2 – Eesti (Jüri), nr 3 – Vene, nr 4 – Ungari, nr 5 – Soome, nr 6 – Rootsi, nr 7 – Vene, nr 8 – Leedu.

3. Õpetaja tutvustab erinevaid maid ja rahvaid

(vt www.koolielu.edu.ee/ulvipaju/TEISED_MAAD_JA_RAHVAD.pps).

KOKKUVÕTTEKS

1. Animafilmi *Trennitüdruk Kristi mustas* vaatamine (vt Lisa 3). Tartu Kivlinna Gümnaasium, 2011. <http://www.youtube.com/watch?v=WWfpG1xCTBQ>

2. Aruteluks

- Iga õpilane saab kaks tühja lipikut, kuhu kirjutab pärast filmi vaatamist ühele lipikule filmi kohta negatiivse märksõna ja teisele lipikule positiivse märksõna.
- Õpetajalauale või esimesele lauale klassis on paigutatud väljak, kuhu **iga õpilane paneb oma lipiku vastavale väljakuosale.**

NEGATIIVSED MÄRKSÕNAD	POSITIIVSED MÄRKSÕNAD
Kirjutage sarnased negatiivsed märksõnad eraldi välja:	Kirjutage sarnased positiivsed märksõnad eraldi välja:
Filmi uus pealkiri:	

3. **Kokkuvõttev arutelu** õpetaja tõstatatud küsimuste järgi.

- a) Kas kõik tundsid ja said ühtemoodi aru?
- b) Kas rohkem oli negatiivseid või positiivseid arvamusi?

c) Milles oli filmi sõnum?

d) Pakkuge filmile uus pealkiri, mis kirjutatakse ühiselt kujundatud lehele.

LISATEGEVUSI RAHVARIIETE TEEMAL

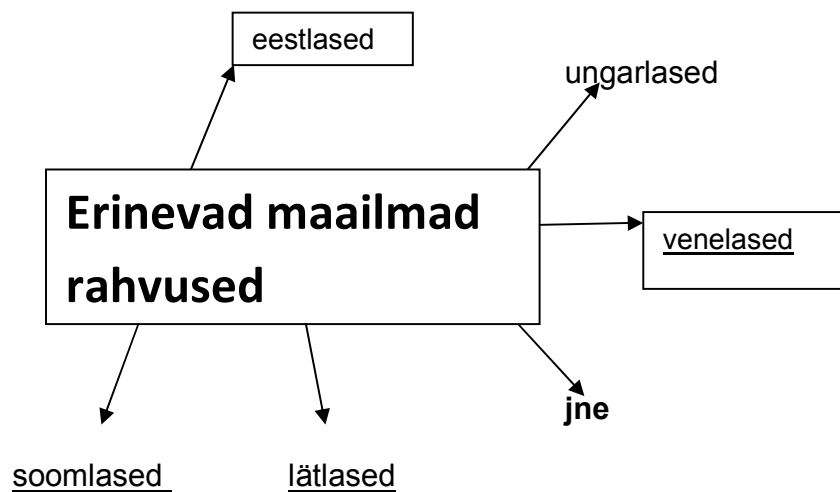
1. Jääkmaterjalidest Eesti rahvariides nuku valmistamine (näidis vt *Lisa 4*).

- Õpetaja esitab juhendi (vt *Lisa 4*) ppt-esitlusena (vt *Lisa 5*).

2. Emakeele tunnis paaristööna.

- Tutvusta ennast eestlasena teistest rahvusest inimestele. Mida pead oluliseks teistele rääkida?

3. Kultuurilisest mitmekesisusest saab lisateavet: <http://etnoweb.ee>, U. Paju *Teised maad ja rahvad*. 2005: www.koolielu.edu.ee/ulvipaju/

Nº 1

Nº 2

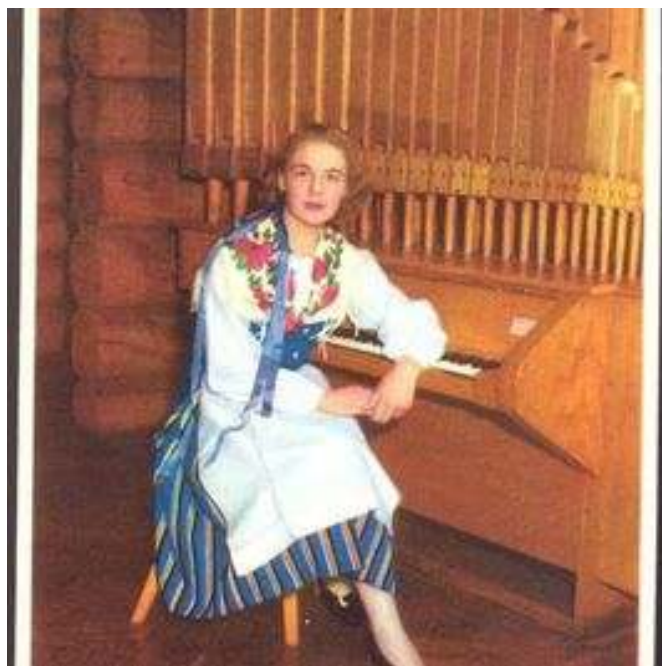
№ 3

№ 4

№ 5

№ 6

№ 7

№ 8

Filmiklipi „Trennitüdruk Kristi mustas” süžee
Tartu Kivilinna Gümnaasium,

Trenni tuli tüdruk, kes erines teistest selle poolest, et kandis pidevalt musta värvi riideid. Ka tema juuksed olid mustaks värvitud. Algul vaatasid teised teda põlglikult, kuid mõne aja pärast märkasid nad, et tüdruk oli sõbralik ja äärmiselt tugev sportlane. Koostöös teistega moodustasid nad terviku.

Autorid: Kättriin Avarlaid, Getrin Koort, Kärt Kingo, Katrin Käis.

Tartu Karlova Gümnaasium, 1.a ja 5.b klass, 2012, juhendaja Heli Pundonen

Juhend nuku valmistamiseks vt
<http://helipundonen.weebly.com/kunst.html> (esitlus
triibuseelikus_nukk.pptx)

Idee autor: Heli Pundonen

LUBADUSED JA KOKKULEPPED

HELI PUNDONEN

Me elame ühiskonnas, ühises väärtusruumis, kus kehtivad normid ja reeglid. Käskude ja keeldude kõrval on lastele tähtis ka eeskujude järgimine.

Esimeses kooliastmes muutub järjest olulisemaks väärtuste teadvustamine ja nende üle mõtisklemine, positiivse praktiseerimine ja kinnistamine. Tekib palju küsimusi, mille üle arutledes märkame, mis on hea mulle, mis teistele, mis meile; kuidas üks või teine olukord mõjutab mind ja minu kaaslast; mis on selles olulist ja väärtuslikku.

Õppematerjal *Lubadused ja kokkulepped* on mõeldud õppekava toetava materjalina väärtuste kujundamisel, luues võimalusi arutlusteks, koostööks ja praktiliseks tegevuseks 1. kooliastmes. Pakutud on mitmesuguseid metoodilisi võtteid: lugudepõhist arutlemist ja analüüsi; loovülesandeid; individuaalset ja ühistööd; praktilist tegevust ja mängu; lisaks veel slaidiesitlused. Materjalide lõppu on arutlemiseks lisatud *Väärtused läbi lugude*.

Õppematerjal *Lubadused ja kokkulepped* koosneb kolmest tunnist, milles käsitletakse lubaduste andmise, kokkulepete sõlmimise ja reeglite vajalikkuse teemat. Lisamaterjalid annavad õpetajale võimaluse varieerimiseks ainetundi, teemat või vanuseastet arvestades.

Olenevalt erinevate õppeainete lõimimisest saab käesolevat õppematerjali kasutada ainetundides, ainenädalatel ja klassijuhataja tunnis.

Märgates, arutledes ja koostöö käigus õpime tundma, kus väärtused avalduvad, kas need on head väärtused ja kuidas see meid toetab.

Õpime koos märkama iseenda ja teiste voorusi, millega kujundame iseennast ja teisi hoolivateks, ausateks, lugupidavateks ja kaaslastega arvestavateks ühiskonnaliikmeteks.

Mida sa näed, ei pruugi olla veel päris.

Mida sa kuuled, ei ole veel tõde.

Mida sa koged, on alati sinu.

Mõnusat õppimist!

LUBADUSED JA KOKKULEPPED

EESMÄRGID

Õpilane:

- ✓ mõistab lubadustega kaasnevaid kohustusi;
- ✓ märkab ja oskab teha õigeid ja vajalikke valikuid;
- ✓ oskab vajadusel abi küsida;
- ✓ oskab märgata ja väärtustab enda ning teiste tundeid.

HÄÄLESTUS

1. Salakiri.

❖ Lahenda salakiri. Saad teada, millest tuleb juttu (Lisa 1).

	1	2	3	4
a	A	E	P	M
b	R	L	J	U
c	B	D	S	G
d	O	T	Ö	K

b2	b4	c1	a1	c2	b4	c3	a2	d2
L	U	B	A	D	U	S	E	D

d4	d1	d4	d4	b4	b2	a2	a3	a3	a2	c2
K	O	K	K	U	L	E	P	P	E	D

TEGEVUSED

1. **Multifilmi *Aktiivne osaleja vaatamine*.** Autorid: Tartu Karlova Gümnaasiumi 4.b klass, 2011. <http://www.youtube.com/watch?v=viw2boNmEmY>

Sisu kirjeldus

Osalen aktiivselt üritustel ja kodukandi ettevõtmistes: Tähetorni juubel, "Teeme ära!", jooksu- ja rattamaratonid, treeningud ja võistlused, olümpiaadid, RMK üritused. Tahan kõigest osa saada. See meeldib mulle.

Vahel olen aga nii väsinud, et kukun ümber. Öhtul ei jõua enam koolitööd teha ja tunnis kipub uni peale.

- Küsimused enne multifilmi vaatamist.
 - a) Miks jäi Jänes tunnis magama?
 - b) Milline oli multifilmi *Aktiivne osaleja* sõnum?

2. Töö tekstiga: *Aktiivne osaleja* (abiks filmiklipi mõistmisel) (Lisa 2).

- Teksti kuulamine (õpetaja või õpilase ettelõetuna);
- Õpilased loevad teksti iseseisvalt;
- Soovi korral võib jutule kirjutada ka järje.

AKTIIVNE OSALEJA

Metsakool avas sügisel taas uksed uutele õpilastele. Õpetajaks oli metsakoolis preili Siga.

Uued õpilased kogunesid klassi. Jänes oli eriti usin ja tähelepanelik õpilane. Ta tahtis kõigest osa saada. Matemaatikas olid nad Oravaga klassi parimad. Õpetaja otsustas saata Jänese ja Orava matemaatikaolümpiaadile.

Siil märkas kohe, et Jänes on spordipoiss. Ta kutsus Jänese jalgpallitreanni. Lepiti kokku, et mängitakse kolm korda nädalas: esmaspäeval, kolmapäeval ja reedel. Jänes oligi alati kohal, sest trenni teha on kasulik. Ka sõbrale antud lubadust tuli pidada.

Kägu, kes oli aktiivne klassivälises tegevuses, kutsus Jänese lauluringi. Lepiti kokku, et see toimub teisipäeviti. Jänesel oli vali lauluhääl. Kohati laulis kohe nii valjusti, et kägu pidi saateks kukkumise katkestama.

Part ei tahtnud üksi ujumistrennis käia. Nii lubas Jänes talle, et kohtuvad neljapäeval jõe ääres. Jänes kartis küll pisut vett, aga sai ju sõbrale lubatud.

Ahv oli suur loodusesõber, kellele meeldis matkata. Ta kutsuski Jänese laupäeval matkarajale. Jänes hakkas juba õhtul matkakotti pakkima, et midagi vajalikku maha ei ununeks: joogipudel, taskunuga, päikesepriidid, fotoaparaat, taskulamp... Kott sai päris raske. Ahv oli kaasa võtnud aga hoopis seenekorvi ja asus nüüd usinasti seeni tutvustama.

Looduses liikudes hakkas sõpradele silma, et inimesed olid jätnud metsa alla palju prahti. Ahv tegi ettepaneku tulla pühapäeval tagasi prügi korjama. Jänes oli küll pisut väsinud. Raske matkakott rõhus selga ja jalad olid tinarasked. Kuid ta ei tahtnud sõbrale ära öelda.

Pika päeva lõpul ei suutnud Jänes enam sedagi meenutada, milliseid seeni oli Ahv näidanud. Oli see nüüd põlvik või pilvik?

Järgmisel päeval puhastatigi koos metsaalust. Õhtuks oli Jänes väsinud, kuid rahulolev, et sai jälle midagi kasulikku teha.

Esmaspäeval, kui tunnid algasid ja teised loomalapsed rõõmsalt ja puhanutena kooli tulid, istus Jänes väsinult pingis. Ta haigutas ja haigutas ning silmad vajusid vägisi kinni.

Kui preili Siga tunni uue osani jõudis, magas Jänes juba norinal.

3. Arutelu (*Lisa 3*).

- Milliseid sarnasusi leidsid multifilmist ja tekstist?
- Leia teksti põhjal, millised neist sõnadest iseloomustavad Jänest ja värvi need lahtrid.

ABIVALMIS	HOOLIV	SPORTLIK	TÖÖKAS
LAISK	LOHAKAS	AKTIIVNE	REIBAS
SÕBRALIK	LUGUPIDAV	VALELIK	SÕNAPIDAJA

- Vasta küsimustele:
 - a) Kus toimus tegevus?
 - b) Kes olid selles loos tegelased?
 - c) Missugused olid nende huvid? Milles nad olid tugevad?
 - d) Miks tahtis Jänes kõigest osa saada?
 - e) Kuidas lõppes lugu?
 - f) Milliseid soovitusi võid sina Jänesele anda?
 - g) Mis võib juhtuda, kui liiga palju kokkuleppeid sõlmida?
 - h) Millised on sinu tugevad küljed? Millistes koolivälistes tegevustes osaled sina? Millest sooviksid veel osa võtta?
 - i) Milliseid valikuid on sinul tulnud teha?
 - j) Kelle poole võid pöörduda, kui jääd valikute tegemisel hätta?

4. Mängud Lisategevused on mõeldud teksti *Aktiivne osaleja* toetava materjalina.

- 1) Matkabingo/koolibingo. (*Lisa 4*).
- 2) Ahv ja Jänes matkal: Aita matkakotti pakkida!
- 3) Seeneriigis: Kas tunned seeni? (*Lisa 5*).

5. Dramatiseering *TEEME ISE TEATRIT!* (Lisa 6).

Teemal: *Antud lubadus*

Lõiming: töö- ja kunstiõpetus

Rühmatöö (4–5 last grupis)

- Vali ise sobivad tegelased – näpuloomad.
- Esita enda väljamõeldud lugu *Antud lubadus*. Mõttele üks lugu, kui andsid kellelegi lubaduse, aga ei suutnud sellest kinni pidada.

Võimalikud juhtumikirjeldused, kui ei leita teemakohast lugu:

- 1) Sõber lubas koos sinuga kinno tulla. Ostad talle ka pileti ära. Aga sõber jätab tulemata.
 - 2) Ema peab minema täna hambaarstile ja palus sul sel aja väikevenna järele vaadata. Sina aga unustasid antud lubaduse ja mängid kooli staadionil klassikaaslastega palli.
- Esitusele järgneb arutelu.
 - a) Mis on selle loo sõnum?
 - b) Kuidas keegi end tunda võis?
 - c) Milliseid soovitusi võiksid anda? (Mida teha teisiti?)

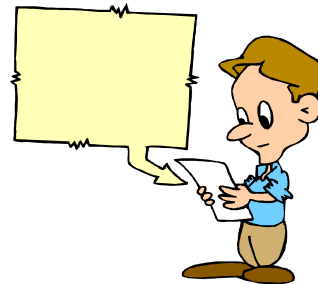
KOKKUVÕTE

• Küsimusi aruteluks:

- a) Missugune kohustus kaasneb lubadusega?
- b) Mis võib juhtuda, kui sõlmida liiga palju kokkuleppeid?
- c) Kuidas teha õigeid valikuid?
- d) Kelle poole pöörduda abi saamiseks?
- e) Kuidas öelda sõbrale viisakalt “Ei!”?
 - Sõber tahab sulle külla tulla, sina aga tahad homseks korralikult õppida.
 - Pinginaaber laenab sinu käest pidevalt liimi, pliiatseid, värve.
 - Sõbral on kodune töö tegemata ja ta küsib sinult vihikut mahakirjutamiseks.

Lahenda salakiri. Saad teada, millest täna juttu tuleb.

	1	2	3	4
a	A	E	P	M
b	R	L	J	U
c	B	D	S	G
d	O	T	Õ	K

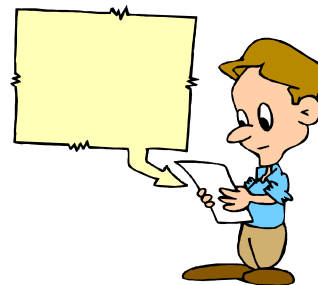
b2	b4	c1	a1	c2	b4	c3	a2	d2

d4	d1	d4	d4	b4	B2	a2	a3	a3	a2	c2

Lahenda salakiri. Saad teada, millest täna juttu tuleb.

	1	2	3	4
a	A	E	P	M
b	R	L	J	U
c	B	D	S	G
d	O	T	Õ	K

b2	b4	c1	a1	c2	b4	c3	a2	d2

d4	d1	d4	d4	b4	b2	a2	a3	a3	a2	c2

AKTIIVNE OSALEJA

Metsakool avas sügisel taas uksed uutele õpilastele. Õpetajaks oli Metsakoolis preili Siga. Uued õpilased kogunesid klassi. Jänes oli eriti usin ja tähelepanelik õpilane. Ta tahtis kõigest osa saada. Matemaatikas olid nad Oravaga klassi parimad. Õpetaja otsustas saata Jänese ja Orava matemaatikaolümpiaadile.

Siil märkas kohe, et Jänes on spordipoiss. Ta kutsus Jänese jalgpallitreanni. Lepiti kokku, et mängitakse kolm korda nädalas: esmaspäeval, kolmapäeval ja reedel. Jänes oligi alati kohal, sest trenni teha on kasulik. Ka sõbrale antud lubadust tuli pidada.

Kägu, kes oli aktiivne klassivälises tegevuses, kutsus Jänese lauluringi. Lepiti kokku, et see toimub teisipäeviti. Jänesel oli vali lauluhääl. Kohati laulis kohe nii valjusti, et kägu pidi saateks kukkumise katkestama.

Part ei tahtnud üksi ujumistrennis käia. Nii lubas Jänes talle, et nad kohtuvad neljapäeval jõe ääres. Jänes kartis küll pisut vett, aga sai ju sõbrale lubatud.

Ahv oli suur loodusesõber, kellele meeldis matkata. Ta kutsuski Jänese laupäeval matkarajale. Jänes hakkas juba öhtul matkakotti pakkima, et midagi vajalikku maha ei ununeks: joogipudel, taskunuga, päikesepillid, fotoaparaat, taskulamp ... Kott sai päris raske. Ahv oli kaasa võtnud aga hoopis seenekorvi ja asus nüüd usinasti seeni tutvustama.

Looduses liikudes hakkas sõpradele silma, et inimesed olid metsa alla jätnud palju prahti. Ahv tegi ettepaneku tulla pühapäeval tagasi prügi korjama. Jänes oli küll pisut väsinud. Raske matkakott rõhus selga ja jalad olid tinarasked. Kuid ta ei tahtnud sõbrale ära öelda.

Pika päeva lõpul ei suutnud Jänes enam sedagi meenutada, milliseid seeni oli Ahv näidanud. Oli see nüüd põlvik või pilvik?

Järgmisel päeval puhastatigi koos metsaalust. Öhtuks oli Jänes väsinud, kuid rahulolev, et sai jälle midagi kasulikku teha.

Esmaspäeval, kui tunnid algasid ja teised loomalapsed rõõmsalt ja puhanutena kooli tulid, istus Jänes väsinult pingis. Ta haigutas ja haigutas ning vägisi vajusid silmad kinni. Kui preili Siga tunni uue osani jõudis, magas Jänes juba norinal.

.....

1. Leia teksti põhjal, millised neist sõnadest iseloomustavad Jänest ja värvi need lahtrid.

ABIVALMIS	HOOLIV	SPORTLIK	TÖÖKAS
LAISK	LOHAKAS	AKTIIVNE	REIBAS
SÕBRALIK	LUGUPIDAV	VALELIK	SÕNAPIDAJA

2. Vasta küsimustele!

1) Kus toimus tegevus?

.....

2) Kes olid selles loos tegelased?

.....

3) Missugused olid nende huvid? Milles nad olid tugevad?

.....

4) Miks tahtis Jänes kõigest osa saada?

.....

5) Kuidas lugu lõppes?

.....

6) Milliseid soovitusi võid sina Jänesele anda?

.....

7) Mis võib juhtuda, kui sõlmida liiga palju kokkuleppeid?

.....

MATKABINGO

1. Variant: *Vahva mäng kolmele mängijale.*

Mängu kirjeldus

- Kaks mängijat püüavad võimalikult kiiresti oma matkakotist asjad välja võtta.
- Kolmas mängija nimetab antud asju.
- Kelle koolikott tühjeneb kõige varem, on võitja.
- Lõigake lehelt välja koolikotid ja esemed.
- Soovitav on enne lõikamist leht kiletada, see annab võimaluse mängu uuesti kasutada.

Mängu reeglid

- 1) Leppige kokku, kes on nimetaja ja kes matkajad.
- 2) Kumbki matkaja saab seljakotiga mängulaua ja 12 kaarti. Nimetaja saab kotis olevate esemete nimekirja.
- 3) Matkaja asetab 6 eset vabal valikul oma matkakoti mängulauale. Nimetaja ei tohi näha, millised asjad matkaja oma matkakotti paneb – varja oma mänguvälja!
- 4) Nüüd nimetab nimetaja ühe nimekirjas olevatest esemetest. Näide: “Võtke välja kompass!”
- 5) Kui ühel või ka mõlemal mängijal on see bingokaart, siis annab ta selle nimetajale.
- 6) Nimetaja võib öelda asju suvalises järjestuses.
- 7) Esimene, kes kõikidest kaartidest vabaneb, hüüab: “Bingo!” ja on mängu võitnud.
- 8) Järgmise mängu käigus võib osalisi vahetada.

Vajalike esemete nimekiri

MATKAKOTIS VÕIKSID OLLA ...

KOMPASS

MÜTS

PÄIKESEPRILLID

BINOKKEL

TIKUD

FOTOAPARAAT

JOOGIPUDEL

ÄMBER

TASKUNUGA

TELEFON

LABIDAS

TELK

KOOLIBINGO

2. Variant: *Vahva mäng kolmele mängijale.*

Mängu kirjeldus

- Kaks mängijat püüavad võimalikult kiiresti oma koolikotist asjad välja võtta.
- Kolmas mängija nimetab võetud asju.
- Kelle koolikott tühjeneb kõige enne, on võitja.
- Lõigake lehelt välja koolikotid ja esemed.
- Soovitatav on enne lõikamist leht kiletada, see annab võimaluse mängu uuesti kasutada.

Mängu reeglid

- 1) Leppige kokku, kes on nimetaja (õpetaja) ja kes õpilased.
- 2) Kumbki õpilane saab mängulaua ja 12 kaarti. Nimetaja saab kotis olevate esemete nimekirja.
- 3) Õpilane asetab 6 eset vabal valikul oma koolikoti mängulauale. Õpetaja ei tohi näha, millised asjad õpilane oma koolikotti paneb – varja oma mänguvälja!
- 4) Nüüd nimetab õpetaja ühe nimekirjas olevatest esemetest. Näide: "Võtke välja raamatud!"
- 5) Kui ühel või ka mõlemal mängijal on see bingokaart, siis annab ta selle õpetajale.
- 6) Õpetaja võib nimetada asju suvalises järjestuses.
- 7) Esimene, kes kõikidest kaartidest vabaneb, hüüab: "Bingo!" ja on mängu võitnud.
- 8) Järgmise mängu käigus võib osalisi vahetada.

Vajalike esemete nimekiri

KOOLIKOTIS VÕIKSID OLLA ...

RAAMAT

VÄRVIPLIATSID

PINAL

SIRKEL

LIIM

KÄÄRID

PINTSEL

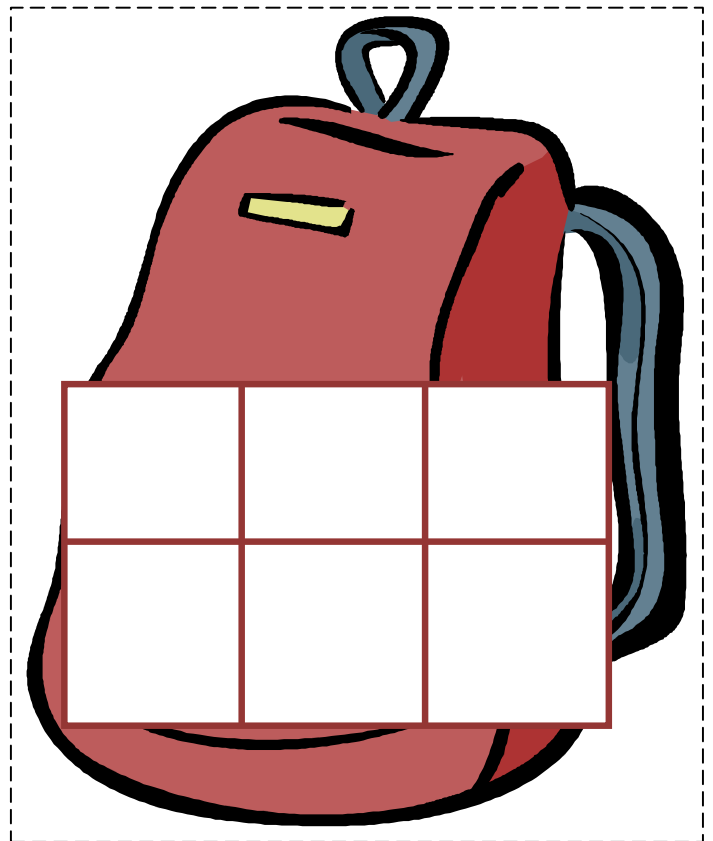
KUSTUKUMM

JOONLAUD

TERITAJA

TINTENPEN

PLIATS

-
1. Loe jutt läbi.
 2. Püüa vastata küsimustele teksti lõpus.
 3. Täida ülesanded.

PURAVIK JA PILVIK

Eno Raud

Metsa all kasvasid kõrvuti puravik ja pilvik.

Ükskord küsis pilvik puraviku käest: “Kuule, sõber, mis sa arvad, kas seened oskavad rääkida?”

Puravik mõtles natuke ja puhkes siis naerma. “No mõtle ometi järele,” ütles ta. “Seened ei mõista ju isegi mitte mõelda, kuidas nad siis veel rääkida peaksid oskama?”

“Õigus küll,” ütles pilvik. “Et ma ka ise selle peale ei tulnud. Küll võib üks seen ikka rumal olla.”

Ta pistis samuti naeru kihistama ja nii naersid nad koos päris tükk aega. See oli neil tõtt-öelda võrdlemisi lõbus õhtupoolik.

E. Raud. Toonekurg vahipostil. Eesti Raamat, 1974

Küsimused

1. Kas see jutt on tõsieluline või muinasjutt?
2. Miks sa nii otsustad?
3. Missugune nali on selles jutus?
4. Milleks on vahel enda kulul vaja nalja teha?
5. Kuidas on lood teiste arvel naljatamisega?

Joonista jutule pilt.

1. Muuda sõnas täishäälikut nii, et saaksid uusi sõnu.

SEEN

2. Moodusta saadud sõnadega lauseid.

.....

.....

3. Kuidas saab tuletada seente nimetusi?

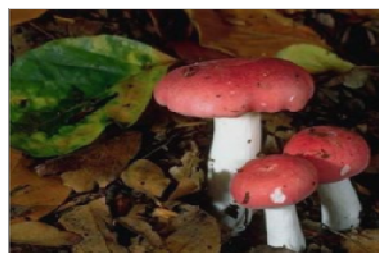
Näiteks:

SIRMIK

(SIRM)

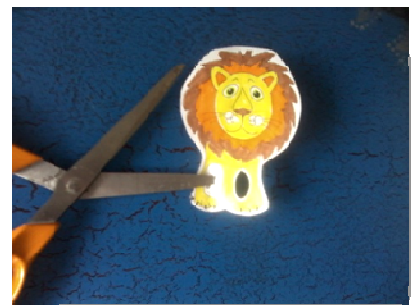

TEEME ISE TEATRIT!

NÄPULOOMAD

1. Prindi järgnevad lehed välja.
2. Kleebi loomad tugevamale alusele
(papp või paksem paber).
3. Värvi pildid, soovitatavalt viltpliiatsiga (pilt 1).
4. Võib ka kiletada, siis saab loomi pikemat aega kasutada.
5. Lõika loomad katkendlikku joont mööda välja (pilt 2).
6. Näppude jaoks mõeldud augud, mis tuleb välja lõigata,
on tähistatud katkendliku joone ja ✂ (käärde) märgiga (pilt 3).
7. Pista sõrmed aukudest läbi ning mäng võibki alata.
8. Mõnusat teatrielamust!

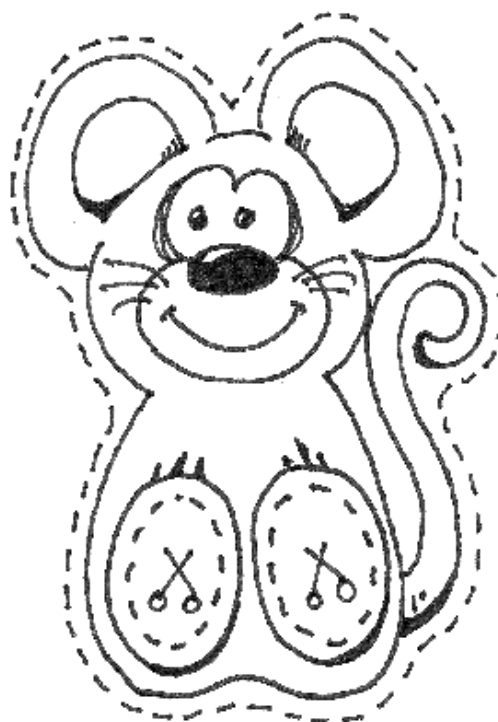
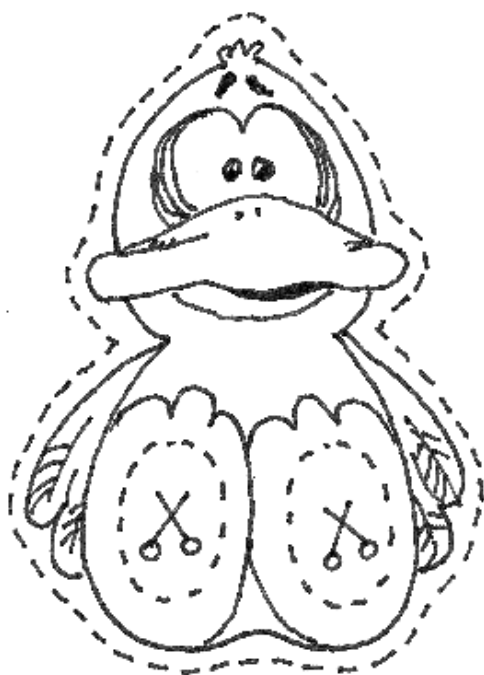
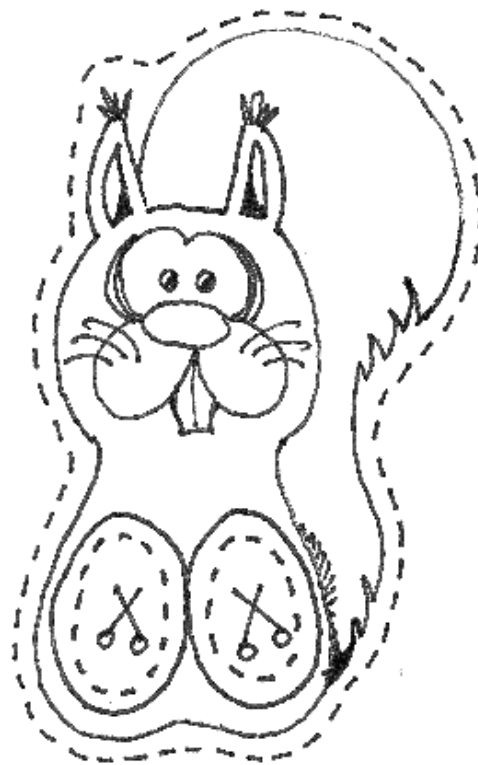
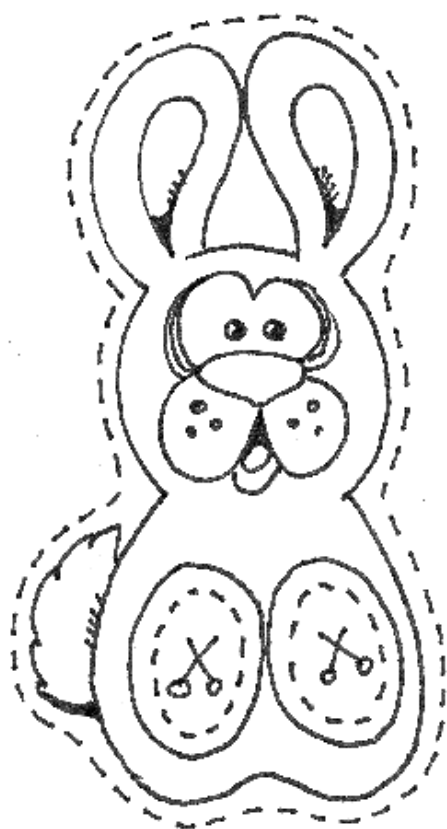

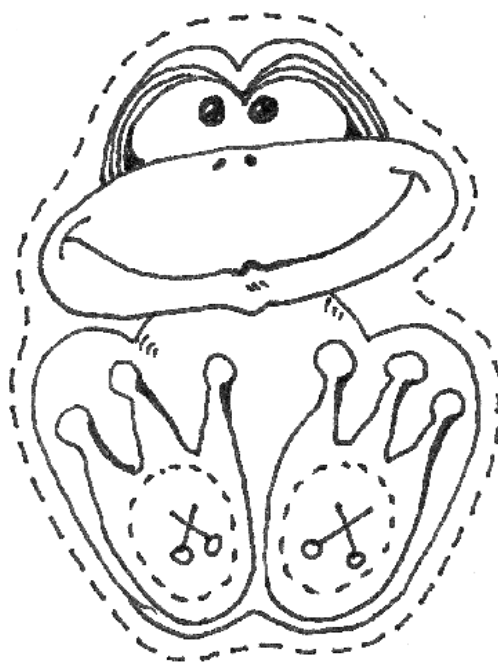
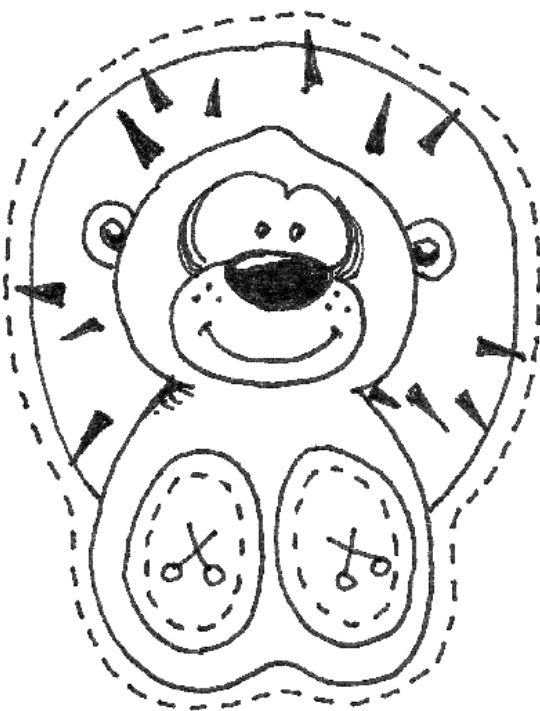
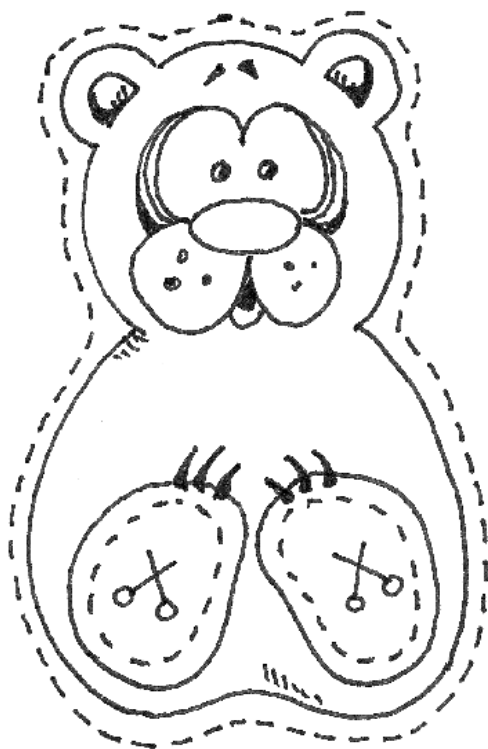
Pildid: 1

2

3

Vaata ka slaidiesitlust: **Näpuloomad** <http://helipundonen.weebly.com/kunst.html>

LUBAN JA PEAN SÕNA

EESMÄRGID

Õpilane:

- ✓ teadvustab, et lubadusi tuleb täita;
- ✓ mõistab, mis on sõnapidamine;
- ✓ mõistab, et lubadust andes peab arvestama, et selle täitmine oleks jõukohane;
- ✓ mõistab, kuidas käituda, kui selgub, et antud lubadust ei ole võimalik täita.

HÄÄLESTUS

1. Vestlus. Situatsiooni kirjeldus:

Sõber lubas sulle kell kaks külla tulla. Kell saab juba kolm, kuid teda ei ole ikka veel.

- **Küsimused aruteluks:**

- a) Kuidas sa ennast tunned?
- b) Kas see oli tal esimene kord sõna murda või teeb ta seda pidevalt?
- c) Kuidas suhtud edaspidi tema lubadustesse?
- d) Kuidas mõjutab see teie edaspidist sõprust?
- e) Miks on sinu jaoks oluline sõnapidamine? Põhjenda!
- f) Mida teed, kui oled lubanud, aga selgub, et ei saagi oma lubadust täita?
- g) Kas sõbrale antud lubadus erineb endale antud lubadusest? Põhjenda!
- h) Mille poolest erineb tõotus lubadusest?
- i) Milliseid katteta lubadusi oled ise andnud?
- j) Kuidas võis teine osapool end tunda?

2. Salakiri (*Lisa 1*)

- a) Lahenda salakiri (tähestikuline järjekord)!
- b) Siin peitub Itaalia vanasõna.
- c) Kuidas seda mõistad? Selgita!

I	G	A	A	N	T	U	D	L	U	B	A	D	U	S
9	7	1	1	14	23	24	4	12	24	2	1	4	24	19

O	N	V	Õ	L	G
15	14	25	27	12	7

Selgitus: Lubadused muutuvad võlaks, kui me oma sõnu tegudega ei täida.

TEGEVUSED

- Töö tekstiga *Selgeltnägija* (Lisa 4).
 - Teksti kuulamine või iseseisev lugemine.
 - Eelnevad küsimused.
 - a) Millised kokkulepped kehtivad teie peres?
 - b) Milliseid lubadusi annad sina oma pereliikmetele?
 - c) Ennusta, miks on järgneval jutul selline pealkiri.

SELGELTNÄGIJA

Mihkel tahab alati oma klassivendadele külla minna. Kodus on tal igav, sest õdesid-vendi tal ei ole.

Ühel päeval leppis ta Pauliga kokku, et läheb peale tunde tema poole. Mihklile meeldib Pauli pool: siis on palju mänguasju, lauamänge ja raamatuid. Ja veel on arvuti. Arvutimängud on Mihkli arvates kõige põnevamad ning sellega tehtigi algust.

Nii mööduski tund.

Paul ütles: "Pean nüüd arvuti kinni panema."

"Miks?" imestas Mihkel

"Meil on isaga kokkulepe, et arvutit tohin päevas kasutada ainult üks tund, " vastas Paul.

"Nalja teed või?" sõnas Mihkel, "asi läks just põnevaks. Ja pealegi kehtib see sinu, mitte külaliste kohta. Isa pole kodus – keegi ei näe ju. Ega su isa mingi selgeltnägija ole."

Mängiti siis edasi ja üsna mitu tundi. Enne Pauli vanemate kojutulekut otsustab Mihkel siiski lahkuda.

Pauli isa jõuab töölt koju, vaatab pojale otsa ja saab kohe aru, et midagi on korrast ära.

"Mis muret teeb?" uurib ta.

Paul tammub jalalt jalale, avab suu, sulgeb suu, avab jälle suu, aga sõnad ei taha tulla.

“No-noh, räägi siis!” julgustab isa.

Paul aga tammub ühe koha peal ja vaikib. Lõpuks võtab julguse kokku ja räägib isale kõik ausalt ära.

“Selle loo puhul on üks hea asi ja üks halb asi,” kostab isa. “Hea on see, et sa oled aus. Mis on halb?”

Paul mõtleb natuke ja ütleb: “See, et kokkuleppest kinni ei pidanud.”

“Halb on see, et sa oma sõbrale ei selgitanud piisavalt hästi meie pere reegleid ja kokkuleppeid. Kui sa tuled külla, siis sa pead ju neid teadma ja nendega arvestama.”

Paul noogutab.

Järgmisel päeval tahab Mihkel jälle peale tunde külla tulla.

“Arvutamänge ei saa enam mängida,” ütleb Paul.

“Miks?” küsib Mihkel.

“Isa pani arvutile salasõna peale,” vastab Paul.

“Kas sa rääkisid talle ära või?” imestab Mihkel. “Salasõna saab lahti ka muukida.”

“Ei, nii ei tohi,” teatab Paul kindlalt.

“No, hea küll, mängime siis lauamänge,” on Mihkel rahul.

Mängitakse “Tsirkust” ja “Kirbumängu” ja doominot. Arvuti ei anna aga Mihklile asu.

“Kuule, vaatame õige, mis salasõna su isa arvutile peale pani,” ütleb Mihkel, avab arvuti kaane ja lülitab selle sisse. Arvuti suriseb ja pilt tuleb ette.

“Noh, näed, ei olnudki lukus. Su isa vist unustas,” rõõmustab poiss. “Valime nüüd mängu.”

“Isa ei lubanud arvutit puutuda,” püüab Paul sõpra takistada. Aga Mihkel on juba hoos.

Õhtul lülitab isa arvuti sisse ja ütleb natukese aja pärast: “Täna käis jälle Mihkel külas.”

“Kust sa tead?” üllatub Paul.

“Ma olen selgeltnägija,” kostab isa.

- **Küsimused aruteluks.**

- a) Kuidas tunned ennast Pauli olukorras?
- b) Milliseid soovitusi võid anda Mihklile?
- c) Miks on palal selline pealkiri?

- **Dramatiseering** (*Lisa 1*).

- Rühma- või paaristöö
- Iga rühm valmistab etteantud kirjelduse põhjal etenduse.
- Iga esitluse järel toimub arutelu:
 - a) Mis tunne oli sellel osapoolel, keda alt veeti?
 - b) Mida võiks lubaja teisiti teha?

- c) Kas ja mida oleks saanud teha juba lubadust andes?
- d) Kuidas tekkinud olukorda lahendada?

➤ **Juhtumite kirjeldused dramatiseeringuks**

- 1) Lepid sõbraga kokku, et lähete täna koos koolist koju. Sinul jääb viimane tund ära ja sa lähed koju. Sõber aga jääb sind kokkulepitud ajal koolimaja ees ootama.
- 2) Kutsusid sõbra oma sünnipäevale. Tema aga ei tulnud ega teatanud ka.
- 3) Juturaamatu vastamise tähtaeg oli juba eelmisel nädalal. Õpetaja andis sulle ajapikendust. Sina aga ei ole veel raamatuga algustki teinud. Täna on vaja vastata.
- 4) Lubasid sõbrale, et lähete õhtul koos kinno. Kodus ütleb aga ema, et teil on hetkel vähe raha ja seda ei saa kino peale kulutada.
- 5) Said koolis halva hinde. Lubasid iseendale, et hakkad kohe kodus õppima, sest homme on järeltöö. Koju jõudes helistab sõber ja kutsub sind enda poole mängima.

• **Vanasõnu (Lisa 2).**

- Õpetaja abiga selgitatakse vanasõnade tähendusi.
- Iga laps valib endale meelepärasema vanasõna, mille kirjutab töölehele.
 - 1) Meest sõnast, härga sarvest.
 - 2) Pööra sõna suus kolm korda ümber, enne kui sa ta välja ütled.
 - 3) Pea sõna enda vastu, siis pead ka sõna teiste vastu.
 - 4) Suuga teeb suure linna, käega ei tee kärkse pesagi.
 - 5) Anna, mis lubad, tee, mis töötad.
 - 6) Anna palju, aga luba pisut.
 - 7) Parema anda kui lubada.
 - 8) Kerge lubada, raske täita.
 - 9) Laisk lubab, virk teeb.
 - 10) Ära luba enne, kui oled järele mõtelnud.
 - 11) Juba lubamine on ka võlg.
 - 12) Narr on see, kes rohkem lubab, kui ta jõuab.
 - 13) Kes palju lubab, see palju kahetseb.

- **Pane vanasõnadele õige lõpp** (*Lisa 2*).

1. Meest sõnast,	6. raske täita.
2. Pööra sõna suus kolm korda ümber,	7. see palju kahetseb.
3. Laisk lubab,	5. käega ei tee kärbse pesagi.
4. Pea sõna enda vastu,	2. enne kui sa ta välja ütled.
5. Suuga teeb suure linna,	3. virk teeb.
6. Kerge lubada,	4. siis pead sõna ka teiste vastu.
7. Kes palju lubab,	1. härga sarvest.

- Kirjuta üks vanasõna lubaduste andmisest ja nende täitmisest!
- Mida see tähendab? Kirjuta oma sõnadega ja joonista pilt!

4. Piltkiri (*Lisa 3*).

- Kirjuta endale üks lubadus.
- Kasuta piltkirja, et teised ei saaks seda kohe lugeda.

KOKKUVÕTE

1. Lubadused ja nende täitmine

- Kas sina tunnistad meelsasti oma vigu?
- Miks tundub vahel, et parem on oma nõrkusi varjata, kui neid teistele näidata?
- Miks mõeldakse välja kõikvõimalikke vabandusi?
- Miks aetakse süü kellegi või millegi kaela?
- Miks puudub vahel julgus oma eksimusi ja möödalaskmisi tunnistada?
- Millega pead arvestama lubadust andes?
- Kuidas käitud sina, kui selgub, et antud lubadust ei ole mingil põhjusel võimalik täita?

NB! Järgnevalt võib õpetaja teha valiku analüüsiva testi või ristsõna osas.

2. Testi ennast: KUI HEA VABANDAJA MA OLEN (Lisa 5). Mõnus mäng, mille käigus on võimalik õpilasel analüüsida valitud vastuste põhjal iseenda käitumist ja oskust leida põhjendatud vabanduse võimalusi.

- Küsimuste lugemine ja tabeli täitmine.

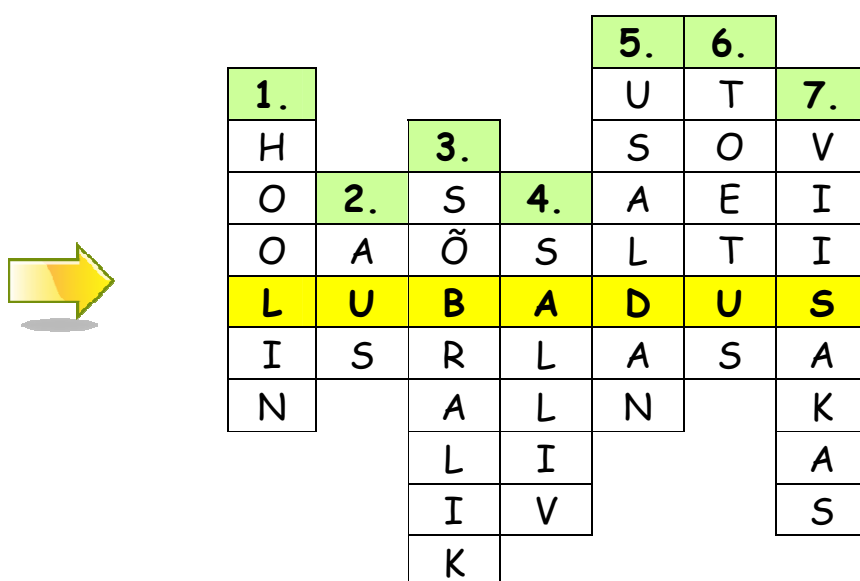
Juhis:

- loe küsimus;
 - leia vastuste hulgast sinu arust sobivaim variant;
 - kanna antud täht oma punktitablessi;
 - arvuta punktitableli abil kokku saadud summa;
 - tutvu kirjeldusega
- Arutelu.
 - Kas antud test võiks sind iseloomustada? Miks sa nii arvad?
 - Arutle ka selle üle, kuidas tunned ennast sina, kui sulle ühel või teisel moel vabandusi esitatakse.

NB! See mäng ei võimalda mõõta mingeid konkreetseid tulemusi ja on pakutud seega pigem analüüsiva eesmärgiga.

3. Ristsõna (Lisa 6).

Mida on lihtne anda, aga raske pidada?

- Lahenda salakiri (tähestikuline järjekord).
- Siin peitub Itaalia vanasõna.
- Kuidas seda mõistad? Selgita!

9	7	1

1	14	23	24	4

12	24	2	1	4	24	19

15	14

25	27	12	7

Juhtumite kirjeldused dramatiseeringuks

1. Lepid sõbraga kokku, et lähete täna koos koolist koju. Sinul jääb viimane tund ära ja sa lähed koju. Sõber aga jääb sind kakkulepitud ajal koolimaja ees ootama.
2. Kutsusid sõbra oma sünnipäevale. Tema aga ei tulnud ega teatanud ka.
3. Juturaamatu vastamise tähtaeg oli juba eelmisel nädalal. Õpetaja andis sulle ajapikendust. Sina aga ei ole veel raamatuga algustki teinud. Täna on vaja vastata.
4. Lubasid sõbrale, et lähete õhtul koos kinno. Kodu ütleb aga ema, et teil on hetkel vähe raha ja seda ei saa kino peale kulutada.
5. Said koolis halva hinde. Lubasid iseendale, et hakkad kohe kodus õppima, sest homme on järeltöö. Koju jõudes helistab sõber ja kutsub sind enda poole mängima.

Pane vanasõnadele õige lõpp

Meest sõnast,
Pööra sõna suus enne kolm korda ümber,
Laisk lubab,
Pea sõna enda vastu,
Suu teeb suure linna,
Kerge lubada,
Kes palju lubab,

raske täita.
see palju kahetseb.
käed ei tee kärbse pesagi.
kui sa ta välja ütled.
virk teeb.
siis pead ka sõna teiste vastu.
härge sarvest.

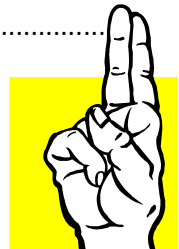
- Kirjuta siia üks vanasõna lubaduste andmisest ja nende täitmisest!
- Mida see tähendab? Kirjuta oma sõnadega ja joonista pilt!

Vanasõna sõnapidamisest:

See tähendab:

Kirjuta endale üks lubadus.

Kasuta piltkirja, et teised ei saaks seda kohe lugeda.

MINA LUBAN:

A ⊗	B □	D ★	E ☼	F ☀	G ☒	H ☾	I ☺
J ◇	K +	L *	M ▲	N ✂	O →	P ⌘	R ●
S 🔔	T ✉	U △	V ↓	Õ ~	Ä @	Ö ▽	Ü ☹

- Millised kokkulepped kehtivad teie peres?
- Milliseid lubadusi annad sina oma pereliikmetele?
- Ennusta, miks on järgneval jutul selline pealkiri.

SELGELTNÄGIJA

Heli Pundonen

Mihkel tahab alati oma klassivendadele külla minna. Kodus on tal igav, sest õdesid-vendi tal ei ole.

Ühel päeval leppis ta Pauliga kokku, et läheb peale tunde tema poole. Mihklile meeldib Pauli pool: siis on palju mänguasju, lauamänge ja raamatuid. Ja veel on arvuti. Arvutimängud on Mihkli arvates kõige põnevamad ning sellega tehtigi algust.

Nii mööduski tund.

Paul ütles: "Pean nüüd arvuti kinni panema."

"Miks?" imestas Mihkel

"Meil on isaga kokkulepe, et arvutit tohin päevas kasutada ainult üks tund," vastas Paul.

"Nalja teed või?" sõnas Mihkel "asi läks just põnevaks. Ja pealegi kehtib see sinu, mitte külaliste kohta. Isa pole kodus – keegi ei näe ju. Ega su isa mingi selgeltnägija ole."

Mängiti siis edasi ja üsna mitu tundi. Enne Pauli vanemate kojutulekut otsustab Mihkel siiski lahkuda.

Isa jõuab töölt koju, vaatab pojale otsa ja saab kohe aru, et midagi on korrast ära. "Mis muret teeb?" uurib ta.

Paul tammub jalalt jalale, avab suu, sulgeb suu, avab jälle suu, aga sõnad ei taha tulla.

"No-noh, räägi siis!" julgustab isa.

Paul aga tammub ühe koha peal ja vaikib. Lõpuks võtab julguse kokku ja räägib isale kõik ausalt ära.

"Selle loo puhul on üks hea asi ja üks halb asi," kostab isa. "Hea on see, et sa oled aus. Mis on halb?"

Paul mõtleb natuke ja ütleb: "See, et kokkuleppest kinni ei pidanud."

"Halb on see, et sa oma sõbrale ei selgitanud piisavalt hästi meie pere reegleid ja kokkuleppeid. Kui sa tuled külla, siis sa pead ju neid teadma ja nendega arvestama."

Paul noogutab.

Järgmisel päeval tahab Mihkel jälle peale tunde külla tulla.
"Arvutimänge ei saa enam mängida," ütleb Paul.
"Miks?" küsib Mihkel.
"Isa pani arvutile salasõna peale," vastab Paul.
"Kas sa rääkisid talle ära või?" imestab Mihkel. "Salasõna saab lahti ka muukida."
"Ei, nii ei tohi," teatab Paul kindlalt.
"No, hea küll, mängime siis lauamänge," on Mihkel rahul.
Mängitakse "Tsirkust" ja "Kirbumängu" ja doominot. Arvuti ei anna aga Mihklile asu.
"Kuule, vaatame õige, mis salasõna su isa arvutile peale pani," ütleb Mihkel, avab arvuti kaane ja lülitab selle sisse. Arvuti suriseb ja pilt tuleb ette.
"Noh, näed, ei olnudki lukus. Su isa vist unustas," rõõmustab poiss. "Valime nüüd mängu."
"Isa ei lubanud arvutit puutuda," püüab Paul sõpra takistada.
Aga Mihkel on juba hoos.
Õhtul lülitab isa arvuti sisse ja ütleb natukese aja pärast: "Täna käis jälle Mihkel külas."
"Kust sa tead?" üllatub Paul.
"Ma olen selgeltnägija," kostab isa.

Küsimused aruteluks

1. Kuidas tunned ennast Pauli olukorras?
2. Milliseid soovitusi võid anda Mihklile?
3. Miks on palal selline pealkiri?

KUI HEA VABANDAJA MA OLEN

- **Pane ennast proovile!**
- **Leia enda jaoks sobilik variant.**

See on meeleolukas mäng, mis ei võimalda mõõta konkreetseid tulemusi!

1. Lepid sõbraga kindlaks ajaks kohtumise kokku, kuid hilined pool tundi.

Missugune on sinu vabandus?

- a) Tead, mul jäi kell seisma...
- b) Vabanda, et ma sul oodata lasin.
- c) Mul on täna nii paju tegemist. Hea, et ikkagi jõudsin.

2. Sa oled lubanud laenatud asja tagasi tuua, aga unustasid selle koju.

Missugune on sinu vabandus?

- a) Anna andeks, unustasin raamatu koju. Toon selle hiljem ära.
- b) Oh, mu mäluga ei ole vist kõik korras...
- c) Ema koristas mu tuba ja pistis selle ilmselt kusagile. Tema tagant on täiesti võimatu asju leida.

3. Leppisid sõbraga kokku, et lähete koos nädalavahetusel kinno.

Kodus aga selgub, et pead hoopis perega maale vanaema juurde sõitma.

Sa ei taha aga sõbra silmis titekas ka paista ...

Mida teed?

- a) Helistad sõbrale ning palud vabandust, et ei saa tulla.
- b) Oled vanemate peale solvunud, et nad sinu soovidega ei arvesta.
- c) Helistad sõbrale ja ütled, et jäid haigeks.

4. Lubasid emale, et koristad toad ära. Unustasid end kauemaks arvuti taha ega jõudnud koristada.

Mida ütled emale?

- a) Õpetaja käskis mul klassi koristada, just jõudsin koju.
- b) Jäi kahjuks pikemaks arvuti taha, aga ma hakkan kohe koristama.
- c) Leidsin arvutist ühe tohutult põneva lehekülje.

5. Sõber ütleb: "Sa oled mingi linnuga (kotkas, öökull...) kohutavalt sarnane."

Sina vastad:

- a) Täpselt, sul on õigus!
- b) Arvan, et sina oled rohkem.
- c) Vähemalt selles küll, mis elukogemust puudutab...

Punktitabel

	a	b	c
1	6	3	0
2	3	1	6
3	3	0	6
4	6	3	0
5	1	6	3

2–10 punkti

Suudad teisi veenda, et sina pole mingil juhul ise süüdi.

Ikka on keegi teine süüdi.

Kipud vabandusi välja mõtlema ja usud ise ka seda, mida kõneled.

Kontrolli oma käitumise õigsust – see muudaks sinuga suhtlemise lihtsamaks.

11–19 punkti

Oled väga viisakas suhtleja.

Tead oma vigu ja tunnistad neid ausalt.

Sa ei varja ega otsi süüid teistes. Oled otsekohene ja aus.

Sinu sõbrad võivad sinuga alati arvestada.

20–30 punkti

Sul on enamasti alati sobiv seletus oma vigadele ja puudustele.

Püüad enamasti süü kellegi teise kaela veeretada. Sa ei kohku ka vale ees.

Oskad enda üle nalja heita.

Sinu anne igasuguseid seletusi välja mõelda paneb muigama.

P. Valk. Religiooniõpetuse õppematerjalid: <http://www.religiooniopetus.ee> (viimati vaadatud 8.08.2011)

RISTSÕNA

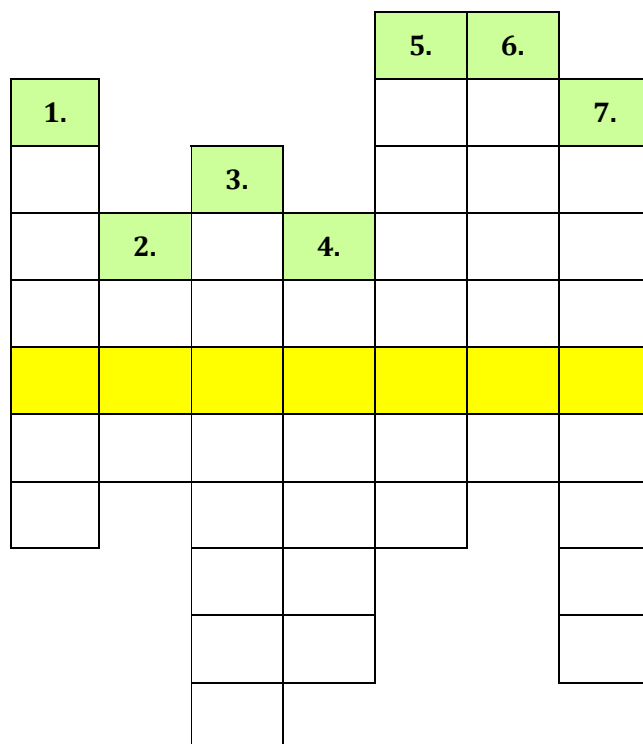
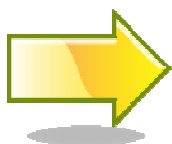
- Igas lauses puudub üks sõna.
- Kui sa oled need sõnad leidnud ja ristsõnasse sobitanud, leiad ka lahendilausesse sobiva sõna.

1. Mina oma pereliikmetest ja sõpradest.
2. Olen ja tagastan alati kõik laenatud asjad.
3. Ma olen ikkaja tänu sellele on mul palju sõpru.
4. Ma olen nende suhtes, kes teistest erinevad.
5. Mina ainult heale sõbrale oma saladusi.
6. Abi ja on see, mida pakun alati abivajajale.
7. Olen ja teretan alati tuttavaid.

....., mille annan vanematele, sõpradele, õpetajale. Seda on lihtne anda, kuid seda tuleb ka täita!

LEPIME REEGLITES KOKKU

EESMÄRGID

Õpilane:

- ✓ mõistab ja oskab selgitada reeglite vajalikkust;
- ✓ märkab ja pöörab tähelepanu kaaslaste vajadustele ja valikutele;
- ✓ oskab kaaslastega koostööd teha;
- ✓ koostab ühise arutelu (rühmatöö+ühistöö) käigus klassi reeglid;
- ✓ kinnistab reeglid ühistöö ja erinevate tegevuste käigus.

HÄÄLESTUS

1. Vestlus.

- a) Millised reeglid on sinu peres?
- b) Kuidas neid täidetakse?
- c) Missugused reeglid kehtivad klassis?
- d) Missugused koolis?
- e) Milliseid reegleid pead järgima tänaval?
- f) Miks on vaja reegleid?
- g) Mis juhtuks, kui reegleid ei ole?

TEGEVUSED

Tegevused võib valida vastavalt soovile ja raskusastmele.

1. Töö tekstiga *Teosammul* (Lisa 1, 2).

- Sõnakett
 - a) Leia sõnaketist omadussõnad ja eralda need püstjoonega, saad teokarbile sektorid.

- b) Leia teksti lugemise käigus, missugused nendest sõnadest iseloomustavad peategelast ja värvi need sektorid.
- c) Miks nii otsustasid?

Sõnakett teokarbil:

TÖÖKAS IHIKINDEL IHTSAMEELNE DASIPÜÜDLIK OHUSETUNDLIK AHTLEVIISAKA SAAMATU

- Küsimused aruteluks pärast teksti lugemist.
 - a) Kuhu otsustas tigu minna?
 - b) Miks tigu linna tuli?
 - c) Mis temaga linnas juhtus? Kirjelda neid olukordi!
 - d) Mida tigu ei teadnud?
 - e) Milleks on reeglid?
 - f) Missugused reeglid kehtisid metsas?
 - g) Milliseid soovitusi annaksid sina teole, kui ta edaspidi otsustab linna tulla?
 - h) Milliseid liiklusreegleid tead veel?
- Pildi täiendamine
 - a) Täienda pilti: Tigu linnas
 - b) Kirjuta reegleid, mida tigu võiks teada.

2. Loovjutukese kirjutamine (Lisa 3).

- a) Kujutle, mis võiks juhtuda, kui...
ühel päeval lepiksid kõik inimesed üle maailma kokku, et edaspidi hakkavad nad elama ilma igasuguste reegliteta ...
- b) Missugused muutused ootavad neid ees: kodus, koolis, tööl, perekonnas, tänaval?
- c) Kirjuta ühel või mitmel valitud teemal loovjutuke.
- d) Millisele järeldusele jõuad?

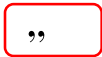
3. Piltmõistatus. Miks on vaja reegleid? (Lisa 4, 5). Võimalik valida töölehtede (2 varianti: lihtsam, raskem) või slaidiesitluse vahel.

- Millised reeglid on siin peidus? Mõistata!
- Reeglid võid kirjutada joontele.

Juhis:

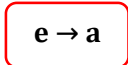
– asenda pilt sõnaga (nt **TULI**).

– jäta ära tähed sõna algusest või lõpust (nt

→ ~~MA~~**JA**)

– asenda sõnas täht teisega (nt **KE**~~S~~ → **KA**~~S~~)

Vastused:

1. MÄRKAN ALATI ABIVAJAJAT.
2. OLEN VIISAKAS JA TERETAN TUTTAVAIK.
3. NÄITAN SALLIVUST NENDE SUHTES, KES TEISTEST ERINEVAD.
4. TUNNEN RÕÕMU TEHTUD HEATEOST.
5. TÄIDAN ANTUD LUBADUSI.

❖ Koosta ise ka üks sarnane lubadus: *Mina luban...*

Slaidiesitlus: MIKS ON VAJA REEGLEID? Vt <http://helipundonen.weebly.com/kunst.html>

4. Rühmatöö.

- Töö 3–4-liikmeliste rühmadena.
- Iga rühm saab sarnased baasküsimused, mis on aluseks reeglite koostamisel.
 - ❖ Arutlege ja püüdke kirja panna võimalikult palju reegleid.
 - ❖ Baasküsimused aruteluks:
 - a) Kuidas ma käitun koolimajas?
 - b) Kuidas ma tunnis mõtlen ja käitun?
 - c) Kuidas ma suhtun kaaslastesse?
- Iga rühm esitleb oma koostatud reeglid, mis pannakse tahvlile/paberile kirja.

- Järgneva arutelu käigus kujunevad välja täpsemad reeglid klassis ja koolimajas käitumise kohta.
- Reeglite sõnastamine (vältida kasutust: *ei tee...*) ja kirjapanek.

5. **Ühistöö:** *KLASSI REEGLID*. Rühmatööde kokkuvõtete alusel koostatakse valik reeglitest, mis on just teie klassile sobilikud ja vajalikud.

Näidis õpilaste koostatud reeglitest (Lisa 6).

TULEN KOOLI ÕIGEL AJAL	SÖÖN VAIKSELT
HOIAN KOOLIS KORDA	OLEN ALATI SÕBRALIK
VAJALIKUD ASJAD ON ALATI KAASAS	KÄITUN VIISAKALT
OOTAN RAHULIKULT OMA JÄRGE	OLEN ABIVALMIS
KÜSIMISEKS JA VASTAMISEKS PALUN SÕNA	PANEN ASJAD TAGASI OMA KOHALE
OLEN AUS, TÄIDAN LUBADUSI	HOIAN TÖÖRAHU
OLEN TUNNIS TÄHELEPANELIK	JULGEN KÜSIDA ABI
HOIAN KORRAS OMA TÖÖKOHA	KUULAN HOOLEGA ÕPETAJAT
TERVITAN KÕIKI TUTTAVAID	ARVESTAN ALATI TEISTEGA
KUULAN KAASLAST	HOIAN KLASSIS KORDA
LIIGUN MAJAS KÕNDIDES	LÜLITAN TUNNIAJAKS TELEFONI VÄLJA

KOKKUVÕTE

1. **Sõnarägistik:** *Reeglid ja kokkulepped (Lisa 7).*

- Mida võiksid jälgida koostööd tehes?
 - a) Leia sõnarägistikust koostööga seotud sõnu *mõistmine, märkamine, toetus, tähelepanu, eeskujud, usaldus, abi, edu, huvid, lubadus, oskus, headus, ausus*.
Liigu → ↓.

b) Ülejäänud tähtedest moodusta sõnad:

R E E G L I D

J A

K O K K U L E P P E D

Lahend →

R	T	O	E	T	U	S	E	E
M	Ä	R	K	A	M	I	N	E
Õ	H	E	A	D	U	S	A	E
I	E	L	U	B	A	D	U	S
S	L	G	S	L	I	D	S	K
T	E	K	A	B	I	O	U	U
M	P	K	L	K	U	L	S	J
I	A	E	D	P	P	E	E	U
N	N	H	U	V	I	D	D	D
E	U	O	S	K	U	S	U	D

Reeglite järgimiseks on vaja sõlmida osapoolte vahel kokkulepped!

- Reeglite kordamine ja kokkuleppe kinnitus (oma allkirjaga).

2. Meisterdamine: Reeglite puu. Ühistöö – käemaal (Kunst ja tööõpetus)

Slaidiesitlus: seaduste_puu.ppt <http://helipundonen.weebly.com/kunst.html>

➤ Vajalikud vahendid:

- ✓ Näpuvärvid või akvarellid
- ✓ Pintslid
- ✓ Valge A5-formaadis paber igale õpilasele
- ✓ Valge A2-formaadis paber
- ✓ Käärid
- ✓ Liim
- ✓ Kinnitusteip
- ✓ Klassireeglid lahtilõigatud kujul või marker reeglite kirjutamiseks

➤ **Töö käik:**

- 1) Kata peopesa täies ulatuses värviga (heledad toonid), mis sulle enim meeldivad.
- 2) Vajuta käejäljend valgele A5-paberile.
- 3) Lase tööil kuivada ja lõika jäljend mööda piirjooni välja.
- 4) Kleebi (1. kl) või kirjuta (2.–3. kl) markeriga jäljendile üks klassi reeglitest.
- 5) Õpetaja joonistab valgele A2-paberile oma mõlema käe jäljendi koos käsivarrega – sellest saab puu tüvi koos oksadega.
- 6) Õpilased värvivad ise tüve ja oksad.
- 7) Tüvi koos oksadega lõigatakse välja.
- 8) Puu tüvi kinnitatakse stendile või teibiga seinale.
- 9) Õpilased lisavad oksade külge lehed – klassi reeglitega peopesa jäljendid.
- 10) Koos koratakse kõiki reegleid ja antakse lubadus neist kinni pidada.
- 11) Lubaduse kinnitab iga õpilane oma allkirjaga puu tüvel.
- 12) Eksimuse korral on õpilasel alati võimalus leida reeglite puult üles see reeglileheke, milles ta eksis, ja seda uuesti korrata.

3. **Mäng** *Reeglitest on kasu*. Mäng on mõeldud klassireeglite kinnistamiseks (sobib ka klassijuhatajatundi).

➤ **Vajalikud vahendid**

- 1) Kastanimunad (tammetõrud, kivid, käbid, teokarbid vms).
- 2) Korv või karp.

➤ **Tegevus**

- 1) Vali korvist üks kastanimuna.
- 2) Tuleta meelde üks klassireegel.
- 3) Uuri oma kastanimuna hoolega ja katsi meelde jätta, milline ta on – see on sinu reegel.

- 4) Pane kastanimuna korvi tagasi.
- 5) Korv kastanimunadega pannakse klassipõrandale maha.
- 6) Tule ja tunne oma kastanimuna ära, võta see korvist.
- 7) Meenuta reeglit, millele ennist mõtlesid.
- 8) Tutvusta seda reeglit teistele.

- **Küsimused aruteluks:**

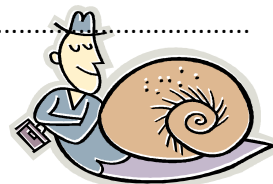
- a) Millised raskused esinesid kastanimuna äratundmisel?
- b) Mille järgi tundsid ära? (konarused, lõhed, täkked)
- c) Millised "konarused" võivad ilmned sinu valitud reegli eiramisel?
- d) Kuidas põhjendad selle reegli vajalikkust?

KASUTATUD MATERJALID

- E. Raud. Toonekurg vahipostil. Eesti Raamat, 1974
- G. Campbell. Poiste puhkuseraamat. TEA, 2011
- T. Saimre. Mõistatused, vanasõnad, kõnekäänud. ILO AS, 2009
- T. Saimre, 1000 mõistatust, 500 vanasõna. Kirjastus Ilo, 2010
- P. Valk. Religiooniõpetuse õppematerjalid: <http://www.religiooniopetus.ee> (viimati vaadatud 8.08.2011).

TEOSAMMUL

Heli Pundonen

Tigu tuli maalt linna. Tahtis muuseumis käia. Linna jõudes oli ta üpris üllatunud – majad olid kõrgemad kui puud tema kodumetsas. Ta ajas pea kuklasse ja vahtis kõrgusesse nii et kael kange. Kui ta oli piisavalt passinud, otsustas ta teed ületada. Aeglaselt roomas ta teeservale. Kihutav buss oleks ta peaaegu tuulega kaasa haaranud.

“Tee ületamiseks on sebra!,” hõikas mööda kiirustav rebane.

Tigu vaatas ringi, aga mingit sebra ta ei kohanud.

“Andke andeks, kus siin see sebra on, kellega üle tee saab?” päris tigu kõnnitee servas ootavalt oravalt.

“Siinsamas,” vastas orav.

“Mina ei näe teda kusagil,” ütles tigu.

“Siin. Maas. Näe, need triibud ongi sebra,” naeris orav. “Kas sa liiklusreeglitest ei ole midagi kuulnud? Milliselt maalt sina küll pärit oled?”

“Linna lähedalt maalt. Meil ei olegi liiklusreegleid,” vastas tigu. “Ah, et linnas on siis sebra hoopis tänaval maas?”

“Ja-jah!” hõikas orav ja astus sõiduteele, sest süttis roheline tuli.

Tigu silmitses kahtlustavalt rohelist tuld ja hakkas ka liikuma. Kui ta oli juba sebra teise triibuni jõudmas, tuiskas karu kaarikuga temast üle. Juba põles fooris punane tuluke. Tigu tõmbas end ehmunult koja sisse ja lendas nagu litter üle tänava.

“Uhh! Nüüd läks küll napilt,” mõtles tigu. Ta seadis suuna muuseumi poole.

“Ettevaatust, rattarada! Järgi reegleid,” hüüdis paavian ja helistas igaks juhuks rattakella. Tigu ehmus ja katsus teosammul jalgratta eest ära saada.

“Imelik koht see linn. Kogu aeg jään kõigile ette. Igal sammul on mingid reeglid. Lähen parem muruplatsi mööda.”

Ta liikus oma tõtlikul teosammul, võttes vahepeal natuke ka kehakinnitust. Õhtuks jõudiski ta muuseumi ukse taha. Uksest väljus jõehobu.

“Tere, tulin muuseumi ...” alustas tigu vestlust.

“Tere, tere! Aga hiljaks jäite. Kell on juba palju ja muuseum on suletud. Reeglid on sellised,” vastas jõehobu ja keeras muuseumi ukse lukku. “Tulge homme!” kiirustas jõehobu minema.

“Aga ...” tahtis tigu veel midagi küsida, kuid ohkas siis.

“Nii väsitavalt palju reegleid ühe päeva kohta,” mõtles tigu.

“Meil metsas ei ole reegleid. Ainult loodusseadused: sügisel langevad lehed, talvel katab maad lumevaip, kevadel puhkevad pungad, suvel on liiga palav...”

Ta liikus teosammul tagasi metsa poole, kus ei olnud mingeid üle mõistuse käivaid reegleid.

1. SÕNAKETT

- Leia sõnaketist omadussõnad ja eralda need püstjoonega, saad teokarbile sektorid.
- Leia teksti lugemise käigus, missugused nendest sõnadest iseloomustavad peategelast. Värv need sektorid.
- Miks sa nii otsustasid?

2. VASTA KÜSIMUSTELE

- 1) Kuhu otsustas tigu minna?
- 2) Miks tigu linna tuli?
- 3) Mis temaga linnas juhtus? Kirjelda neid olukordi!
- 4) Mida tigu ei teadnud?
- 5) Milleks on reeglid?
- 6) Missugused reeglid kehtisid metsas?

7) Milliseid soovitusi annaksid sina teole, kui ta edaspidi otsustab linna tulla?.....

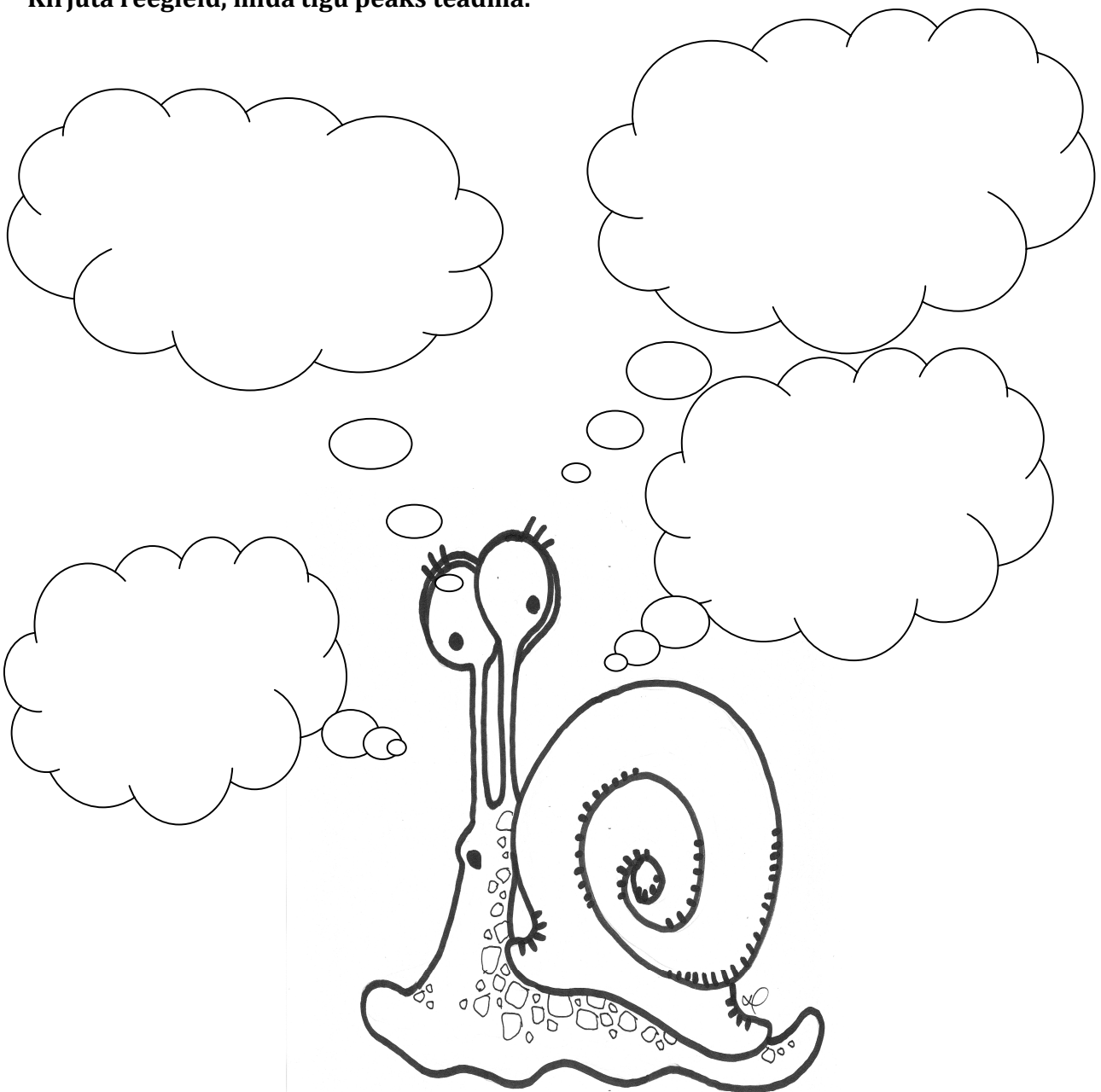
.....

8) Milliseid liiklusreegleid tead veel?.....

.....

3. TÄIENDA PILTI *TIGU LINNAS*

Kirjuta reegleid, mida tigu peaks teadma.

.....

Ühel päeval leppisid kõik inimesed üle maailma kokku, et edaspidi hakkavad nad elama ilma igasuguste reegliteta ...

Missugused muutused ootavad neid ees:

- kodus,
- koolis,
- tööl,
- perekonnas,
- tänaval?

Kirjuta ühel või mitmel valitud teemal loovjutuke.

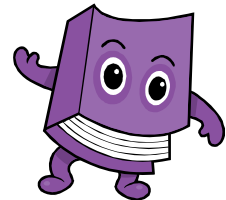
Millisele järeldusele jõuad?

- Asenda pilt sõnaga.
- Millised reeglid on siin peidus? Mõistata!
- Koosta ise ka üks sarnane lubadus.

AN ALATI ABIVAJAJAT.

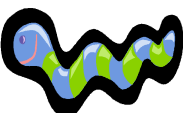
OLEN AKAS JA TERETAN TUTTAVAID.

NÄITAN ÜLES

IVUST NENDE SUHTES, KES ON

ERINEVAD.

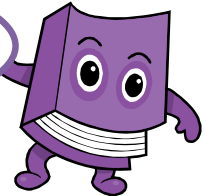
OLEN A ENDA JA TEISTE SUHTES.

TUNNEN RÕÕMU TEHTUD HEA ST.

MINA LUBAN ...

- Millised reeglid on siin peidus? Mõistata!
- Koosta ise ka üks sarnane lubadus.

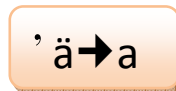
Miks on vaja reegleid?

AN

TI

VAJA

T.

O

5

A

JA

TERE

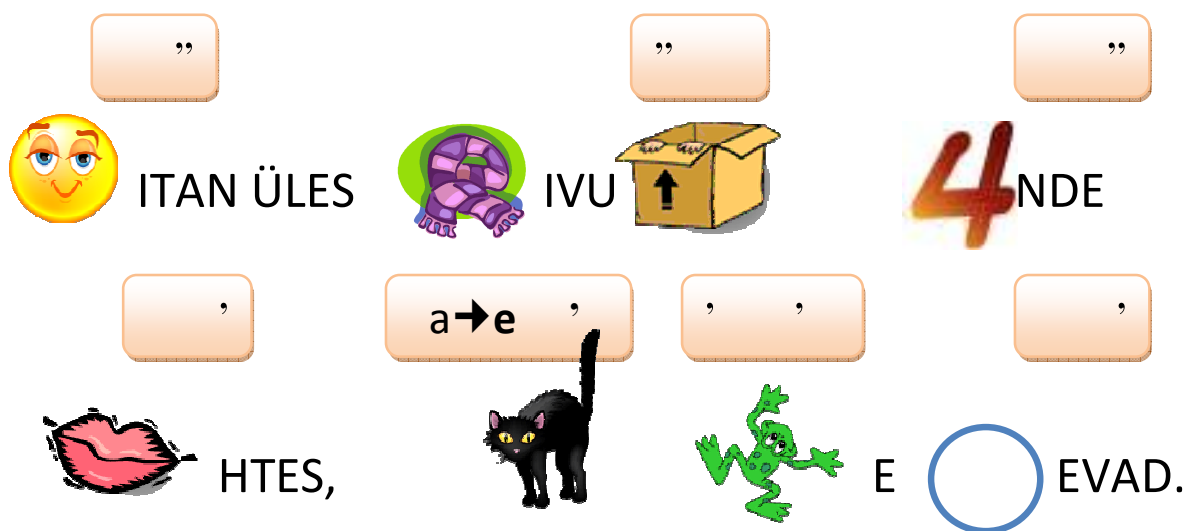

N

T

WAVAID.

T DAN TUD L DU .

Minu pīltkirjas lubadus

TULEN KOOLI ÕIGEL AJAL	SÖÖN VAIKSELT
HOIAN KOOLIS KORDA	OLEN ALATI SÕBRALIK
VAJALIKUD ASJAD ON ALATI KAASAS	KÄITUN VIISAKALT
OOTAN RAHULIKULT OMA JÄRGE	OLEN ABIVALMIS
KÜSIMISEKS JA VASTAMISEKS PALUN SÕNA	PANEN ASJAD TAGASI OMA KOHALE
OLEN AUS, TÄIDAN LUBADUSI	HOIAN TÖÖRAHU
OLEN TUNNIS TÄHELEPANELIK	JULGEN KÜSIDA ABI
HOIAN KORRAS OMA TÖÖKOHA	KUULAN HOOLEGA ÕPETAJAT
TERVITAN KÕIKI TUTTAVAID	ARVESTAN ALATI TEISTEGA
KUULAN KAASLAST	HOIAN KLASSIS KORDA
LIIGUN MAJAS KÕNDIDES	LÜLITAN TUNNIAJAKS TELEFONI VÄLJA

- Mida võiksid jälgida koostööd tehes?
- Leia sõnarägistikust koostööga seotud sõnu. Liigu → ↓
- Ülejäänud tähtedest moodusta sõnad:

--	--	--	--	--	--	--	--

J	A
---	---

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

mõistmine, märkamine, toetus, tähelepanu, eeskujud, abi, usaldus, edu, huvid, lubadus, oskus, headus, ausus

R	T	O	E	T	U	S	E	E
M	Ä	R	K	A	M	I	N	E
Õ	H	E	A	D	U	S	A	E
I	E	L	U	B	A	D	U	S
S	L	G	S	L	I	D	S	K
T	E	K	A	B	I	O	U	U
M	P	K	L	K	U	L	S	J
I	A	E	D	P	P	E	E	U
N	N	H	U	V	I	D	D	D
E	U	O	S	K	U	S	U	D

Reeglite järgimiseks on vaja sõlmida osapoolte vahel kokkulepped!

VÄÄRTUSED LÄBI LUGUDE

HELI PUNDONEN

Lisamaterjal *Väärtused läbi lugude* on valminud tõestisündinud lugude põhjal. Need on lugude autori ja õe ning tema kahe tütre juhtumused. Autor on kasutanud neid lugusid nii oma töös kui ka oma lastega arutledes, erinevate väärtuste märkamisel ja esiletõstmisel: hoolimine peres, armastuse ja armukadeduse teema, ausus iseenda ja teiste vastu, lugupidamine pereliikmete suhtes, lubadused, mis kõigepealt antakse iseendale, sallivus erinevate inimeste ja mitmesuguse käitumise suhtes.

Antud lühijutud kõnelevad sündmustest läbi lapsesilmade (vanem õde Kadri), kes saab maailma asjust omamoodi aru ega suuda alati mõista ka täiskasvanute püüdlikke ja asjalikke selgitusi. Ja ikka jääb mõni küsimus vastamata ja ka lahend leidmata – miks nii on?

Tekstid on sisult õpetlikud, panevad lugejaid mõtlema või ise lahendusi pakkuma. Alternatiive võiksidki pakkuda just õpilased ise. See annab õpilastele võimalusi arutluseks-analüüsiks, mis aitavad kindlasti ka edaspidi sarnastes olukordades mõtelda-käituda, st väärtuste kujunemist. Tähtis on see, kui kellegi (täiskasvanu, õpetaja) toel jõutakse arusaamiseni – mis on selle loo sõnum? Mida on sellest õppida? Mida pean enda jaoks selles loos väärtuslikuks?

Tekstide puhul saab õpetaja omal valikul kasutada erinevaid lugemisstrateegiaid ja arutlust-analüüsi.

Lugusid on võimalik käsitleda kõigis eespool mainitud väärtuskasvatuse teemadel: *hoolivus, ausus, lugupidamine, sallivus ja lubadused*. Kõigis lugudes on nähtavamalt ja vahel ka natuke varjatumalt väärtused olemas. Seega peaksid antud lood siduma omavahel kõik väärtuskasvatuse teemad.

EMAJÕGI JA ISAMAA

Täna tulime isaga lasteaiast jalgsi koju. Isa auto oli paranduses.

Jalutada ongi tore, sest siis saab rohkem ringi vaadata. Läksime üle jalakäijate silla. Pruun jõgi voolas meie alt läbi. Seisime ja vaatasime jõevoolu.

“See on Emajõgi,” ütles isa. “Emajõgesid on koguni kaks: Suur Emajõgi ja Väike Emajõgi. Meie linnast voolab läbi Suur.”

“Kas Isajõgi on ka olemas?”

“Ei ole, aga on olemas isamaa.”

“Kas Emajõgi voolab isamaa peal?”

“Jah.”

“Kuhu jõgi voolab?”

“Kõik jõed jõuavad merre. Tõsi, Emajõgi voolab algul Peipsi järve. Aga et järves uputust ei tekiks, voolab sealt välja veel üks jõgi. See läheb merre.”

Kodus läksin vaikselt kööki. Lasin kraanist klaasi vett. Jõin natuke. Siis hakkasin jõe-mängu mängima. Kallasin natuke vett köögilauale... ja veel natuke... Aitasin näpuga kaasa ka – jõgi hakkas voolama. Vett jäi väheks. Võtsin kraanist juurde.

Ema tuli kööki ja lõi kahte kätt kokku.

“Kadri, mis sina siin teed?”

“See on Emajõgi.”

“Kas Emajõgi voolab siis mööda lauda?”

“See ei ole laud. See on isamaa.”

“Osa sinu Emajõe veest on juba põrandal.”

Vaatasin üle lauaääre. Põrandal oli päris suur veeloik.

“See on sellepärast, et tekkis uputus. Ja siis voolas jõgi merre.”

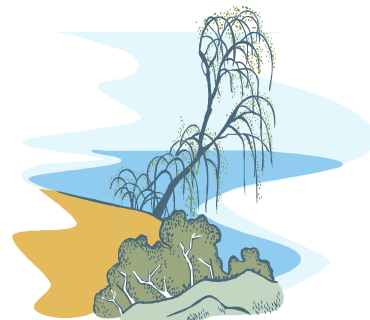
“Igatahes tuleb see jõgi ja meri nüüd ära kuivatada.”

“Kust see laps need mängud võtab?” küsis ema, kui isa köögiuksele tuli. “Peab vist maja ostma, muidu uputab Kadri ükskord alumised naabrid ära.”

“Ma vist ise aitasin sellele kaasa,” sõnas isa ja muigas. “Tead, Kadri, mängime järgmine kord seda mängu vannitoas. Seal võivad kõik jõed merre ehk vanni voolata. Ja meres võivad ka laevukesed ulpida.”

“Kas seal võib uputust ka mängida? Mulle nii meeldis see uputuse koht.”

“Ei, ma arvan, et peatame jõevoolu õigel ajal. See, mis sulle meeldib, ei pruugi alati teistele meeldida.”

VANEM ÕDE

Seisin isaga bussipeatuses. Natuke maad eemal ootas üks suure kõhuga onu ka bussi.

„Issi!“ sakutasin isa pintsakusiilust.

„Mh,“ kostis isa.

„Issi, miks sellel onul nii suur kõht on?“

Isa vaatas otsivalt ringi, märkas siis kogukat meest ja sõnas muiates: „See on õllekõht.“

„Kas see kõht on õlut täis?“

„Ei noh, nii lihtsalt öeldakse, kui kellelgi on nii suur kõht.“

Ega ma sellest nüüd ikka päris hästi aru küll ei saanud. Varsti tuli buss ja sõit lasteaeda võis alata ning see lugu ununes.

Lugu tuletas ennast aga üsna varsti meelde. Ema askeldas köögis ja mina mängisin laua ääres oma Joosuga. Selgitasin Joosule, see on mu pikkade jalgadega jänes, parajasti lauakombeid. Silmanurgast jälgisin ema, kes võttis ülevalt kapist taldrikuid. Midagi tema juures oli teisiti. Jätsin Joosu rahule ja vaatasin ema – midagi oli valesti. Aga mis see oli? Ja siis sain ma aru, mis oli valesti – ema kõht. See oli üsna ümmargune ja punnitas kleidi all. Ma ehmusin ja kummalised asjad tulid meelde. Istusin hiirvaikselt ega julgenud midagi küsidagi.

„Mis sinuga on, Kadri?“ küsis ema ja asetas taldriku lauale. „Sa oleks nagu kummitust näinud.“

„Ee-ei ole midagi. Ma lihtsalt mõtlesin,“ valetasin. Ma valetasin, sest ei osanud ega julenud selgitust küsida. Ema sai vist aru ka, et ma tõtt ei räägi, sest ta vaatas mind vidukil silmadega kohe tükk aega. Aga õnneks ta midagi pärima ei hakanud. Minul aga oli jälle rinnus see raske ja paha tunne ...

Ema kutsus isa ka sööma ja istusime lauda. Minu söögiisuga ei olnud aga kõik korras – kartul käis suus ringi, toidul polnud mingit maitset. Ja siis ma enam ei suutnud ...

„Ema, kas sa oled hakanud õlut jooma?“

„Mida!“ kukkus emal kahvel käest.

„Tead, õlut ei ole hea juua, see teeb tallad ümmarguseks,“ jätkasin ma. „Ükskord me isaga nägime tänaval ühte kõikuvat onu. Isa ütles et sellel mehel on ümmargused tallad.“

Ma tahtsin veel midagi öelda, aga isa hakkas naerma. Ema vaatas arusaamatu näoga mind ja isa. Siis jälle mind ja isa.

„Ja lõpuks kasvab sulle ka õllekõht, nagu on juba näha,“ jätkasin ma oma juttu. „Alkohol on kahjulik!“ tegin lõpuks kokkuvõtte. Nüüd, kui kõik sai hingelt ära öeldud, hakkas kohe palju kergem. Ainult et ...

Järsku lõi ema ka isaga kampa – mõlemad naersid. Emal hakkasid kohe pisaradki tilkuma. Minul läks kulm kortsu – räägi siis veel! Mul on ema pärast tõsine mure, aga tema hoopis naerab. Solvusin, viskasin kahvli lauale ja jooksin oma tuppa. Panin ukse ka pauguga kinni. Viskasin voodile ja peitsin pea patja. Olin nii solvunud.

Kujutlesin, et olen Okasroosike ja langen kohe saja-aastasesse unne. Köögis aga istuvad kuri nõid ja kole koll, kes soovivad mulle halba ja naeravad minu üle. Nüüd magan sada aastat ja lõpuks tuleb prints, kes mu nõia ja kolekolli käest päästab ...

Mõte jäi katki, sest kuulsin koputust uksele. Ma olin pahane ega vastanud. Uks avanes vaikselt ja seal ta seisis – kolekoll.

„Kadri ...“ alustas kolekoll.

„Ma ei ole Kadri, olen Okasroos ja magan saja-aastast und.“

„Palun vabandust, printsess Okasroos,“ jätkas kolekoll, „aga kas me võiksime sinult audientsi paluda. Meil oleks Teile üks eriline teade edasi anda. Ootame köögis.“ Uks sulgus.

Tusatsesin veel natuke ja läksin siis lõpuks kööki, kus laua ääres istusid kuri nõid ja kolekoll. Kolekoll tõusis kähku püsti, tegi minu poole sügava kummarduse.

„Võtke istet, Teile Kõrgeausus,“ ütles kolekoll ja tõmbas tooli laua alt välja. Istusin ja põrnitsesin neid altkulmu.

„Kõrgesti austatud printsess Okasroos, meil on Teile üks teade ...“ alustas koll ja vaatas kurja nõia poole, kes jutujärje üle võttis.

„Kadri,“ alustas kuri nõid oma loitsimist, „ma ei ole õllesõber ega muud alkoholi ka ei ole jooma hakanud. See ei ole hoopiski õllekõht. Ma ootan titat. Sa saad endale hoopis väikese õe või venna.“

Istusin ja vaikisin. Korraga oli nõid ja kolekoll kadunud. Nende asemel istusid rõõmsate nägudega isa ja ema. Ja siis sain ma kõigest aru: väike tita kasvab ema kõhus. Ja kohe hakkas ka kergem.

„Nii tore!“ hõiskasin, „ma saan omale õe. Siis ma saan temaga mängida ja Joosu asemel hoopis temale kõike kasulikku õpetada.“

„Seda ja palju muudki saad sa temaga koos ette võtta,“ lubas ema. „Sinust saab nüüd vanem õde.“

Ma tundsin ennast korraga väga tähtsana. Ja suurena. Ja mina oleksin äärepealt saja-aastasesse unne vajunud ning kõigest sellest ilma jäänud.

VÄIKE ÕDE

Täna oli siis see päev, kui väike õde lõpuks saabus. Isa oli silmanähtavalt närviline. Käis ühest toast teise. Temaga ei saanud täna kohe ühelgi mõistlikul teemal rääkida. Mina pabistasin ka, sest algul ei teadnud keegi, kas sünnib poiss või tüdruk. Mina ootasin ikka salamisi õde. Isa ootas poissi. Emal oli ükskõik, peaasi, et oleks terve ja tugev laps.

Võtsime isaga lillekimbu ja läksime sünnitusmajja. Tee oli kole pikk, munakividest ja viis kõrgele mäkke. Kohale jõudes olin juba täitsa väsinud.

Vanaema ja vanaisa olid ka kohale tulnud ja imetlesid ning kiitsid uut ilmakodanikku. Mina kummardusin oma väikese õe kohale ja ehmusin – ta nägi välja sootuks teistsugune, kui olin ette kujutanud. Krimpsus ja kortsus nagu juurviljasahtlisse unustatud porgand. Täiesti ilutu. Katsusin ettevaatlikult ta põske ja silitasin pead – teised tegid ka nii. Väike õde avas suu ja tegi pähe koleda nutunäo. Nüüd ehmusin päris tõsiselt.

„Tal ei ole ju hambaid. Kuidas ta siis süüa saab?“ julgesin lõpuks suud paotada.

Selle peale pidin ära kuulama pika ja õpetliku loo vanaemalt. Et kuidas ja mida väikesed titad söövad ja kuidas nende eest hoolt kanda tuleb. Mulle ei jäänud sellest küll suurt midagi meelde. Vaatasin lihtsalt, kuidas teised ikka väikeõde ümber rõõmsalt askeldasid. Minust ei teinud keegi suurt välja. Ja see tegi natuke haiget.

Õhtul kodus küsisin isalt: „Kas väikeõde on nüüd tähtsam kui mina? Kas see on sellepärast, et ta on nii inetu?“

„Kust sul sellised mõtted tulid?“ küsis isa, pani ajalehe lauale ja vaatas mulle uurivalt otsa.

„Noh, kõik ju askeldasid ainult tema ümber, minust ei teinud keegi välja.“

„Hm!“ tegi isa ja jäi hetkeks mõttesse. „Ma arvan, et see on vist armukadedus.“

„Armukadeduse-uss!“ ei saanud ma üldse aru.

„Vot-vot, armukadedus ongi nagu paha uss, kes närib hinge,“ sõnas isa.

Nüüd ei saanud ma enam mitte millestki aru. Kus see uss pesitseb ja mis on see hing, mida ta närib? Küll need täiskasvanud oskavad ikka asju keeruliseks ajada. Seisin nõutult ega osanud midagi kosta. Isa vist luges mu mõtteid, sest ta jätkas juba natuke arusaadavamalt.

„Vaata, Kadri, meil on nüüd uus pereliige, kes on kõigile väga oluline. Seepärast olidki kõik täna nii õnnelikud. Täna on tõesti sinu õe jaoks tähtis päev – on tema sünni päev. Sünnipäevalaps ongi ju teistest tähtsam.“

Mulle meenus minu viimane sünnipäev. Mulle lauldi, sooviti õnne, toodi lilli ja kingitusi – olin tõesti tähtis. See oli minu päev.

No, hea küll, olgu siis pealegi täna minu õe tähtis päev. Ega iga päev ei saagi olla ju nii tähtis päev. Seda tuleb ette ainult üks kord aastas.

„Aga mis see armukadeduse-uss siis ikkagi on?“ ei saanud ma kuidagi rahu.

„See on tunne, mis tekib siis, kui sa oled teise peale kade ja arvad, et teda rohkem armastatakse.“

„Uuh, mina küll ei taha kade olla!“

„See on hea. Ja meie emaga armastame teid võrdselt. Algul nõuab tita lihtsalt rohkem hoolt, sest ta on väga pisike ja abitu. Ka sinu eest hoolitseti samamoodi, ainult sa ise ei mäleta seda. Nüüd ongi sul hea võimalus näha, kuidas see kõik kunagi oli.“

„Aga kas õde jääbki nii kortsuliseks ja inetuks?“ uurisin edasi.

„Oh, ei,“ naeris isa, „usu mind, temast saab kunagi veel tõeline kaunitar. Mäletad seda lugu inetust pardipojast.“

„Jah. Temast sai lõpuks kõige ilusam luik. Aga see oli ju muinasjutt.“

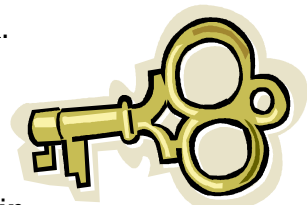
„Päriselus on samamoodi. Tahad, ma tõestan sulle. Otsime välja sinu beebialbumi ja vaatame õige, missugune sa ise titana olid.“

Minu üllatus oli suur, kui esimeselt fotolt vaatas vastu täpselt samasugune pisike krimpsus porgand.

UUS VÕTI

Isa oli väga pahane ja pani mu trepi peale istuma ning järele mõtlema.

Siin ma nüüd siis mõtlen... Mina ei ole ju süüdi, et väikeõde tahtis minu nukku ja hakkas jonnima. Ta võiks ju ükskord aru saada, et see on minu nukk. Tema aga muudkui jonnis ja jonnis. Panin talle peegli näo ette, et ta näeks ise ka, kui kole asi on jonnimine. Laulsin talle veel ühe laulu ka:

*Igaühel oma pill,
meie Kärtil piripill.
Pill, pill, pill, tiri-lill-lill,
pill, pill, pill, tiri-lill.*

Seepeale hakkas õde veelgi kõvema häälega kisama ja isa jooksis kohale.

“Miks sa Kärti kiusad? Ta ju alles nii väike. Palu kohe vabandust ja kallista teda!” käskis isa.

“Ma ei saa. Mina pole ju süüdi, tema on piripill.”

“Kärt on veel väike ega saa kõigest hästi aru. Sina oled juba suur tüdruk, käid koolis, aga arusaamist ei ole,” jätkas isa.

Mina olin vait.

“Palu vabandust!”

Mina olin ikka vait ja pöörasin näo kõrvale.

“Palud või ei?” nõudis isa.

Vaikus.

“Istu trepile ja mõtle oma teo üle järele!” sõnas isa, võttis nutva Kärdi sülle ja läks kööki ema juurde. Mind jättis ta trepile mõtlema. Mida rohkem ma sellele mõtlesin, seda kindlam ma olin, et mina ei olnud ju süüdi. Aga rinnus hakkas nagu pigistama – raske oli.

Kuulsin, kuidas isa kurtis emale: “Kadri läks jälle lukku.”

Ematuli köögist, seisis ja vaatas mind kohe tükk aega vaikides.

Mina olin ka vait.

Siis kükitas ema minu juurde maha ja vaatas mulle silma.

Ta pani käe oma rinnale ja hakkas vaikse häälega lugema:

*Üks linn oli lukku pandud,
luku võti katki murtud.
Sina oled see,
kes luku korda teeb.*

Käsi liikus vaheldumisi tema ja minu rinna vahel lugemise rütmis. Mul tekkis kohe huvi, kelle peale siis käsi lõpuks jääb? Lugu lõppes ja ema käsi jäi minu rinnale. Jäi veel natukeseks ajaks. Kui ta käe ära võttis, tundsin ikka veel tema käe soojust.

“Kuidas mina selle luku korda teen?”

“Mõttele välja! Sina oled see, kes luku korda teeb.”

Ema läks kööki tagasi.

“Noh?” uuris isa.

“Oota!” vastas ema sosinal.

Mina olen see, kes luku korda teeb. Mina olen see... Mina...

Tõusin püsti ja jooksin kööki.

“Ema! Isa! Ma sain kõigest aru – uut võtit on vaja! Anna mulle andeks, Kärt! Luban, et ma...”

Kallistasin väikest õde ja sosistasin talle kõrva oma lubaduse. Talle meeldis see nii, et ta hakkas naeru kihistama ja tuli nüüd mind vastu kallistama. Meil oli kahekesi lõbu laialt. Muudkui itsitasime ja kallistasime.

Isa ohkas vaikselt.

Ema aga naeratas ja sõnas: “Mulle meeldib selle linna uus võti.”

KURI SÕBER

Kärdile tuli täna Krista külla. Krista elab kõrvalmajas. Mulle ta eriti ei meeldi, aga ta on ju Kärdi sõber.

Kärt ja Krista hakkasid teises toas kodu mängima.

Kärt oli just sünnipäevaks saanud uue nuku. Tõeline kaunitar. Isegi Kärdi juuksed ei ole nii kuldsed.

Mina nendega ei mänginud. Lugesin oma toas "Mammutite kooli". Ma jõudsin juba kolmanda lehekülje lõppu, kui teisest toast kostis kopsimist. Järgnes Kärdi nutt.

Lükkasin toaukse lahti. Kärt tihkus kõva häälega nutta. Kristal oli käes õe uus nukk. Õigemini see, mis sellest nukust järele oli jäänud. Kuldsed juustega pea vedeles eemal põrandal.

Ehmun sin ja küsisin: "Mis juhtus?"

"Krista kopsis nuku pead vastu lauda, kuni pea tuli otsast," püüdis Kärt läbi nutu selgitada.

"Miks sa nii tegid?" pärisin Kristalt aru.

Krista krimpsutas nägu ja ütles: "Minul ei ole niisugust nukku. Miks peab siis Kärdil olema?"

Nüüd puhkes Kärt juba lohutamatu nutma. Mina ütlesin Kristale, et ta peab kohe ära minema. Ta läkski, näidates veel ukselt keelt.

Kärt nuttis, aga mul ei olnud isegi sõnu, et teda lohutada.

Ütlesin ainult: "Hea, et sinu pead ei koputatud."

Kui ema poest tagasi jõudis, nuttis õde ikka veel. Ema hakkas nutvat Kärti rahustama. Mina rääkisin samal ajal kogu loo ära. Ema ei öelnud ühtegi sõna, vaid ainult kallistas Kärti ja silus ta pead.

"See oli kuri sõber," teatasin ma emale.

"Kurja last ei ole olemas," ütles ema. "Probleem peitub kusagil mujal."

Ema ütleb ikka – probleem. See probleem on üks imelik ja salakaval tegelane. Ta on alati nii kaua peidus, kuni midagi halba juhtub.

Sellest ei saa ma hästi aru, et kui Kristal on probleem, siis miks see temaga koos uksest välja ei astunud.

MURTUDSÜDA

Ema jäi Kärdiga koju. Meie isaga sõitsime Kanepi kalmistule, sest seal puhkavad minu vanavanemad. Suvistepühaks tuli kalmud korrastada ja lilli kasta.

Kohale jõudes asusimegi isaga kohe tööle: isa tõi kalmule uut liiva, mina riisusin kõik siledaks. Siis läksime koos tiigist vett tooma. Minul oli pisike plastist kastekann, isal suur ämber. Tiigi ääres tuli olla ettevaatlik, et sisse ei kukuks. Seepärast täitis isa minu kannu kohe alguses ja ammutas siis ämbritäie endalegi.

Kui lilled kastetud, märkasin kastekannu põhjas mingeid kummalisi olevusi – nad nägid välja nagu väikesed mustad komad.

„Kes need on?” näitasin oma leidu isale.

Isa uuris hoolega, enne kui vastas: „Konnakullesed. See tähendab, et need on pisikesed konnapojad. Neil on saba, jalgu veel ei ole. Need arenevad alles ja siis kaob ka saba. Kasvades saavad neist päris konnad.”

„Kuidas nad minu kastekannu said?”

„Küllap tulid tiigist koos veega.”

„Siis on nende kodu tiigis. Kas nad saavad ikka maa peal ka elada?”

„Ei, maismaal ja ilma veeta nad hukkuvad.”

„Siis me peame nad kohe päästma! Viime kullesed ruttu oma koju tagasi,” hüüdsin ehmunult.

Jooksime isaga kõigest väest, et kullesid päästa. See oleks ikka kole küll, kui nad hukkuksid. Tiigikaldal võttis isa minu kannu ja kallutas konnakullesed vette tagasi. Igaks juhuks lasi mul veel kannu üle vaadata, et sinna kedagi ei jääks. Ei olnud kedagi. Nüüd oli kohe palju kergem tunne, et kullestega on kõik korras.

Isa jäi veel natukeseks kalmu rehitsema ja mina hakkasin juba mööda teed surnuaia väravateni astuma. Kuna aega veel oli, siis vaatasin ringi. Enamik hauaplatse oli korras. Neil õitsesid erinevad lilled. Ühel platsil ei olnud lilli, seal kasvas ainult umbrohi. Ja rist oli ka roostes ja natuke viltu vajunud.

„Imelik. Miks seda hauda küll ei korrastata?” mõtlesin, aga isa oli kaugel ja küsida ei olnud kelleltki.

Ühel hauaplatstil kasvasid imelised lilled. Need nägid välja nagu nööri riputatud pisikesed roosad südamed. Tahtsin neid natuke lähemalt uurida ja murdsin ühe oksa.

Uurisin lille hoolega. Roosade kroonlehtede vahelt paistis natuke valget – see nägi välja nagu pisike pisar.

Ma ei märganudki, et minu tegevust jälgis üks pikka kasvu vanaonu.

„Surnuaialt ei tohi midagi kaasa võtta! See on püha paik,” ütles vanaonu tasase häälega.

Ma olin nii ehmunud, et ei suutnud isegi küsida: „Miks?”

Vanaonu märkas vist mu kohmetust ja jätkas: „Kadunukesed vaatavad kääpa alt sellele viltuse pilguga. Ja võivad hiljem tulla oma lille tagasi nõudma. Sellepärast ei tohigi surnuaialt midagi kaasa võtta. Siia tohib ainult tuua.”

Ma kohkusin ja pistsin mööda jalgrada väravate poole jooksu. Ei julgenud enam tagasigi vaadata. Alles auto juurde jõudes märkasin, et peos oli muljutud lilleõis. Viskasin selle maha. Endal kippus kangesti nutt peale. Kui mina veel nutuga võitlesin, saabuski isa.

„Ah, siin sa mul oledki. Mõtlesin, et eksisid ära. Hakkame siis liikuma,” ütles isa.

Ronisin kähku auto tagaistmele ja hakkasime alevi poole sõitma. Nüüd ei jõudnud ma enam pisaraid tagasi hoida. Hirm oli, et äkki kõik kadunukesed tulevad mulle järele seda murtud lille nõudma.

„Kadri, mis juhtus?” ei saanud isa aru ja vaatas mind tahavaatepeeglist.

„Kas nüüd tulevad surnud vanaema ja vanaisa ja keegi veel mulle järele?” luksusin läbi nutu.

„Mis jutt see on?” ehmus isa.

Nutuga pooleks rääkisin isale kogu loo ära. Isa pidas tee ääres auto kinni ja oli tükk aega päris sõnatu.

„Tead, Kadri, ma arvan, et see onu ei tahtnud sind mitte hirmutada, vaid seletada, kuidas asjad tema arvates on. Ja tal oli ka mõnes mõttes täiesti õigus – surnuaia ei võeta tõesti midagi kaasa. Ainult et ta seletas sinu jaoks seda natuke hirmutaval viisil. Seepärast sa nii viisi kohkusidki. Aga järele ei tulle sulle küll keegi, seda võin ma lubada. Usud?”

Isa jutt mõjus natuke rahustavalt. Noogutasin talle, aga südames oli ikka veel raske tunne. Ja see tunne ei kadunud. Isa vaatas mind väga mõtliku näoga.

„Tead mis, mul tuli üks mõte,” sõnas ta natukese aja pärast, „Alevis on aiand. Lähme ja ostame sealt ühe lille. Ja sa istutad selle sinna hauale. Päris ise istutad. Kas tahad seda?”

Noogutasin, sest kurgus olev klomp ei lasknud ikka veel rääkida. Sõitsime aiandi juurde. Seal müüdi igasuguseid lilli, aga sellist, mille olin murdnud, ei olnud. Isa uuris veel igaks juhuks, milline see lill ikka välja nägi. Kirjeldasin siis müüjale lille.

„See on murtudsüda, aga kahjuks hetkel ei ole,” ütles müüja. Mul tõusis kohe klomp kurku tagasi. „Murtud süda,” mõtlesin ma. „Kui kummaline, et sellel murtud lillel on just selline nimi.”

„Sellest pole midagi,” äratas isa hää mu mõtetest. „Me võtame mõne teise lille. Eks ole, Kadri.” Ja müüjalt küsis: „ Milline on siin kõige ilusam lill?”

Liikusin lillede vahel ringi ja valisin ise välja ühe roosa begoonia, mis uppus üleni õitesse. Läksime surnuaeda tagasi. Otsisin tükk aega seda hauaplatsi, kust olin õie murdnud. Lõpuks leidsin üles. Isa tõi labida ja kaevas võikese augu, et juurepall ilusasti mulla sisse saaks.

„Ma lähen toon niikaua vett, kuni sina istutad,” sõnas ta ja kadus koos ämbriga tiigi suunas.

Isa tagasi jõudes oli mul lill juba istutatud. Vaatasin nüüd hauda ja süda jäi rahule. Uus lill sobis murtudsüdamega suurepäraselt.

Isa seisis minu kõrvale, pani käe mulle õlale ja küsis vaikselt: „Kas nüüd on kõik hästi, Kadri?”

„Jah!” ohkasin ja palju kergem hakkas. Kohe väga hea ja kerge tunne oli. Hea et isal tuli selline väärt mõte.

„Hea, et sa mul olemas oled,” ütles isa.

Imelik, mina tahtsin just seda temale öelda.

TÖÖLEHT FILMI ANALÜÜSIKS

Nimi Klass Kuupäev

TÖÖLEHT Filmi pealkiri

- Täida filmi põhjal kõik sektorite osad.

Õpetaja tagasiside.

